

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE
II CIKLUS STUDIJA

**IZAZOVI PROVEDBE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI
1325 „ŽENE, MIR I SIGURNOST“ U BOSNI I HERCEGOVINI
ZA PERIOD 2000-2022. GODINE**

-ZAVRŠNI RAD-

Kandidat:

Ahmetspahić Selmin

Broj indeksa: 865/II-SPS

Mentor:

prof. dr. Vajzović Emir

Sarajevo, oktobar, 2022.

Sadržaj

SAŽETAK	5
ABSTRACT	6
UVOD.....	8
II. TEORIJSKO - METODOLOŠKI DIO RADA.....	10
2.1. Problem istraživanja	10
2.2. Predmet istraživanja	11
2.3. Operacionalno određenje predmeta istraživanja.....	12
2.4. Ciljevi istraživanja	12
2.4.1. Naučni ciljevi	12
2.4.2. Društveni ciljevi.....	13
2.4.3. Vremensko određenje predmeta istraživanja	13
2.4.4. Prostorno određenje predmeta istraživanja	13
2.5. Sistem hipoteza.....	13
2.5.1. Generalna hipoteza istraživanja	13
2.5.2. Posebne hipoteze istraživanja	13
2.5.3. Sistem indikatora	14
2.6. Naučni pristup – paradigme i metode.....	14
2.6.1. Opće naučne metode	15
2.7. Naučna i društvena opravdanost istraživanja	15
2.7.1. Naučna opravdanost.....	15
2.7.2. Društvena opravdanost istraživanja	15
2.8. Pojmovno određenje	16
III. RAZVOJ FEMINIZMA SA NAGLASKOM NA PATRIJARHAT U KONTEKSTU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI 1325.....	18
3.1. Feministička perspektiva	18
3.2. Razvoj feminizma: tri vala feminizma	19
3.2.1. Prvi val feminizma.....	19
3.2.2. Drugi val feminizma	20
3.2.3. Treći val feminizma	21
3.3. Odnos mira i nasilja u patrijarhalnom vs. spolno-ravnopravnom (demokratskom) društvu	21
3.3.1. Pojmovnik o Feminizmu i miru iz Svjetske Enciklopedije o miru.....	21

3.3.2. Žene kao ugnjeteni (s)pol.....	22
3.3.3. Da li cilj opravdava sredstvo.....	22
3.3.4. Seksizam u pitanjima rata i mira.....	22
3.3.5. Zablude muškaraca mirovnih aktivista	23
3.3.6. Patrijarhalno i spolno-ravnopravno društvo.....	23
3.4. Značaj žena u osiguravanju mira	26
IV. USVAJANJE AKCIONIH PLANOVA ZA PROVEDBU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI 1325 „ŽENE, MIR I SIGURNOST“ U BiH.....	28
4.1. Rezolucija vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“.....	28
4.2. WPS program	30
4.2.1. Prvi stub WPS programa: Prevencija.....	31
4.2.2. Drugi stub WPS programa: Učešće	32
4.2.3. Treći stub WPS programa: Zaštita	32
4.2.4. Četvrti stub WPS programa: Pomoć i oporavak	32
4.3. Razdoblje prije akcionih planova Rezolucije 1325: Uloga civilnog društva i međunarodne zajednice u BiH.....	33
4.4. Gender centri za ravnopravnost spolova	35
4.4.1. Gender centar FBiH	35
4.4.2. Gender centar RS	37
4.5. Prvi Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 za period od 2010 – 2013	38
4.5.1. Nezavisna procjena implementacije Akcionog plana	39
4.6. Drugi Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 za period 2014 – 2017.....	41
4.6.1. Uspjesi i izazovi drugog Akcionog plana	41
4.7. Treći Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 za period od 2018 – 2022	44
4.8. Izazovi u provođenju Rezolucije 1325 u BiH	44
V. ANALIZA STANJA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U BiH.....	49
5.1. Učešće žena na mjestima donošenja odluka na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini	49
5.2. Zastupljenost žena u zakonodavnoj, izvršnoj vlasti i pravosuđu.....	49
5.3. Vojne i policijske strukture.....	54
5.3.1. Zastupljenost žena u vojnim snagama	54
5.3.2. Zastupljenost žena u policijskim snagama.....	56
5.3.3. Učešće žena u mirovnim misijama	60
5.3.4. Učešće žena u mirovnim misijama od 2000 - 2013. godine	62

5.3.5. Zastupljenost žena u mirovnim misijama period od 2014. do 2017	62
5.4. Učešće žena u politici u Bosni i Hercegovini	63
5.5. Žene i liderstvo u Bosni i Hercegovini	66
5.5.1. Stilovi liderstva	67
5.5.2. Rod i efektivnost liderstva	68
5.5.3. “Stakleni plafon”	68
VI. HUMANA SIGURNOST U BiH	71
6.1. Borba protiv trgovine ljudima	72
6.2. Pomoć ženama i djevočicama civilnim žrtvama rata	76
6.3. Deminiranje	80
6.4. Nasilni ekstremizam	80
6.5. Migracije i izbjeglička kriza	81
6.6. Prirodne katastrofe	82
6.7. Smanjenje opasnosti od mina	84
ZAKLJUČAK	86
LITERATURA	88
SKRAĆENICE	93
POPIS TABELA I GRAFIKONA	95
IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA	96
BIOGRAFIJA	97

SAŽETAK

Usljed što boljeg razumijevanja, rad će biti koncipiran na više cjelina. Kroz uvod će se nastojati dati osnova za dalje praćenje sadržaja rada. Nastojati će se dati odgovor na pitanja zašto je patrijarhalno globalno društvo više nasilno od spolno-ravnopravnog globalnog društva i koliko, kao i da li je feminizam udaljen od svojih prvobitnih vrijednosti i da li ima šanse za dalji opstanak u mjerama u kojima je opstajao do danas ako se uzmu u obzir sve revolucionarne borbe od industrijske revolucije pa sve do danas. U ovom radu također ćemo objasniti odnos feminizma sa mirom, te i predstaviti feministkinje koje su tokom prošlog i ovog stoljeća dale doprinos feminističkom miru. Opisat ćemo put i način kojim su ostvarivani ciljevi feminizma i u kojoj mjeri i po koju cijenu. U oktobru 2000. godine Ujedinjeni narodi su donijeli Rezoluciju 1325 kojom je započet proces uspostavljanja punopravne i ravnopravne uloge žena u izgradnji i održavanju mira u postkonfliktnim državama. Usprkos donesenim rezolucijama i formiranjem WPS programa (Women, Peace and Security) žene i danas nemaju u potpunosti, demokratski i legitimno ravnopravnu ulogu u procesima izgradnje mira. Pored činjenice da su historijski žene oduvijek imale poziciju slabijeg roda i limitiranu ulogu obnašanja funkcija u političko-društvenom okviru, razni programi, agende i rezolucije nisu uspjele poboljšati njihovu poziciju. Da li se to dešava jer muškarci uveliko imaju privilegije u procesima donošenja mira ili historijski aspekt tretiranja ženskog roda ne dopušta civilizaciji da uvidi značaj i sposobnosti žena su samo neka od pitanja na koje se istraživači osvrću u cilju analiziranja društvenih, političkih, socioloških, bioloških i rodnih aspekata funkcioniranja društva.

U radu ćemo govoriti o akcionim planovima, čija usvajanja nisu doprinijela dovoljno da dođe u potpunosti do provedbe Rezolucije 1325, ako u obzir uzmemo mnoge izazove sa kojima su se suočili. Pored akcionih planova u drugom djelu rada govorit ćemo o ključnim izazovima koji konstantno sprečavaju provedbu ove Rezolucije. Treći dio rada biti će obuhvaćen glavnim naslovima, odnosno analizom stanja ravnopravnosti spolova, uključujući i: „Učešće žena u zakonodavnoj, izvršnoj vlasti i pravosuđu“, „Učešće žena u policiji, oružanim snagama i mirovnim misijama“, „Učešće žena u politici u Bosni i Hercegovini“, „Žene i liderstvo u Bosni i Hercegovini“. Također, u radu će biti obuhvaćena humana sigurnost, na koju je fokus stavljen prilikom izrade akcionih planova, koji će potpomoći državi da napravi balans i da sagleda sve probleme sa kojima se žene suočavaju. Akcenat na humanu sigurnost stavljen je u drugom i trećem akcionom planu, naglašavajući da je humana sigurnost pristup koji pomaže državama članicama da se što bolje suoče sa izazovima koji su bitni za opstanak društva. Ovaj

dio rada odnosi se na opasnosti od miniranih područja, zatim trgovina osobama, prirodne katastrofe, izbjegličke krize, nasilni ekstremizam, kao preživjele žrtve seksualnog nasilja, kao i drugih oblika stradanja tokom ratnih dešavanja.

ABSTRACT

Due to better understanding, the work will be conceived into several units. The introduction will seek to provide a basis for further monitoring of the content of the paper. Efforts will be made to answer the question of why a patriarchal global society is more violent than a gender-equal global society and how far and whether feminism is far from its original values has a chance of further survival to the extent that it has survived to this day. all the revolutionary struggles from the industrial revolution to the present day. In this paper, we will also explain the relationship between feminism and peace, and present feminists who have contributed to feminist peace over the past century. We will describe the path and manner in which the goals of feminism were achieved and to what extent and at what cost. In addition, we will show some differences between the feminist movement in its beginnings and the feminist movement today. In October 2000, the United Nations passed Resolution 1325, which began the process of establishing the full and equal role of women in building and maintaining peace in post-conflict states. Despite the resolutions passed and the formation of the WPS program (Women, Peace and Security), women still do not have a fully, democratically and legitimately equal role in peacebuilding processes. In addition to the fact that historically women have always had a position of the weaker sex and a limited role in the performance of functions in the political and social framework, various programs, agendas and resolutions have failed to improve their position. Whether this is because men have great privileges in peace-making processes or the historical aspect of treating the female gender does not allow civilization to see the importance and abilities of women are just some of the questions that researchers address in order to analyze social, political, sociological, biological and gender aspects of the functioning of society.

In this paper, we will talk about action plans, the adoption of which has not contributed enough to the full implementation of Resolution 1325, if we take into account the many challenges faced by the action plans. In addition to the action plans in the second part of the paper, we will talk about the key challenges that constantly prevent the implementation of this Resolution.

The third part of the paper will be covered by the main titles, ie analysis of the state of gender equality, including: "Women's participation in the legislature, executive and judiciary", "Women's participation in police, armed forces and peacekeeping missions", "Women's participation in politics in Bosnia and Herzegovina ”,“ Women and Leadership in Bosnia and Herzegovina ”.

Also, the paper will include human security, which was focused on when drafting action plans, which will help the state to strike a balance and to look at all the problems that women face. The emphasis on human security is placed in the second and third action plans, emphasizing that human security is an approach that helps member states to better face the challenges that are important for the survival of society. This part of the paper deals with the dangers of mined areas, human trafficking, natural disasters, refugee crises, violent extremism, as survivors of sexual violence, as well as other forms of suffering during the war.

UVOD

Rod je društveni i kulturni konstrukt, koji pravi razlike u atributima muškaraca i žena, djevojčica i dječaka, te se shodno tome odnosi na uloge i odgovornosti muškaraca i žena. Rodno zasnovane grupe se vremenom mijenjanju i variraju, shodno različitim kulturama, tradicijama i sl. Određeni atributi i karakteristike muškaraca i žena smatraju se kao rodne norme. Rodne norme kroz historiju su stvorile određene stereotipe i životne cikluse socijalizacije žena i muškaraca. Također, one su bile osnova za uspostavljanje rodnih uloga kao sociokulturna očekivanja koja bi se trebala usmjeriti na to kako bi se osobe trebale ponašati na osnovu njihovog spola.

Kroz različite tradicionalne poglede mnoga zapadna društva smatraju da su žene bolje njegovanije od muškaraca i baš zbog takve konstatacije i pogleda na žene većina svijeta smatra da se žene trebaju ponašati na način koji ih njeguje. Jedan od tradicionalnih pogleda, jeste taj da žena treba da njeguje porodicu, djecu, muža radeći to puno radno vrijeme unutar kuće, bez da je zaposlena. Dok sa druge strane, isti ovaj princip smatra da su muškarci glava kuće i lideri u društvu. Njihova uloga zapravo jeste, da finansijski pomažu svoju porodicu, da rade izvan kuće i tako doprinose društvu, da donosi važne porodične odluke, da se pita za sve i sl. Ovakav pogled na žene i muškarce i dalje je prisutan u mnogim zemljama, pa tako i u Bosni i Hercegovini, gdje žena još uvijek živi prema tradicionalnim shvatanjima i da još uvijek nema dovoljno prostora da se pokaže i da se ne podcijenjuje njeno postojanje i znanje, bilo u političkom, kulturnom, sigurnosnom polju. Uzdizanje muškarca u odnosu na ženu bilo u poslu, obavezama, prioritetima i ciljevima je degradirajuće za društvo iz razloga što se žena automatski podređuje i društvo ne može napredovati sve dok se ne napravi balans između žene i muškarca. S obzirom da je Bosna i Hercegovina jedna od zemalja u kojoj je i dalje prisutan tradicionalni pogled na žene i da je njihov posao zapravo sjediti u kući i brinuti se o porodici, neke promjene morale su se desiti. Da bi Bosna i Hercegovina uspjela i napredovala kao zemlja na različitim poljima društva i zajednice morala je poduzeti određene mjere kako bi napravila balans ravnopravnosti spolova. I baš zbog toga uvedena je Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 "Žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini, koja ima za cilj stvoriti ravnopravnost žena i muškaraca u svim državnim institucijama, kao i vladinim, nevladinim sektorima. Ova rezolucija ima za cilj da naglasi važnost uloge i ravnopravnosti učešća žena u sprječavanju i rješavanju konflikata, kao i izgradnji mira. Također, ona apelira na države članice da se posvete ostvarivanju povećanja zastupljenosti i sudjelovanju žena u politici, sigurnosnom sektoru, oružanim snagama, mirovnim misijama. Stvaranjem akcionih planova

za implementaciju Rezolucije 1325 u skladu sa posebnim uvjetima i nacionalnim okolnostima i resursima uslijedilo je za sve zemlje, među kojima je i Bosna i Hercegovina koja je do sada usvojila tri akciona plana, a koja će detaljno biti predstavljena u nastavku rada. Stvaranjem zakonskih i institucionalnih pretpostavki ili formalno - pravne uključenosti žena u oblastima koja su prethodno navedene za potpuno ostvarivanje rodne ravnopravnosti značajno bi djelovalo na javno mijenje, kao i razbijanje stereotipa i predrasuda.

Rezolucijom Vijeća sigurnosti 1325, države su upoznate sa odredbama koje ova rezolucija donosi. Razvijanje strategija je neophodno, kako bi se došlo što prije na put do ravnopravnosti spolova i tako opravdali samu Rezoluciju. Prethodni dokumenti, na nivou Ujedinjenih Nacija su također veliki naglasak imali na institucionalnim promjenama, kako bi se dostigao globalni jaz, koji je išao u smjeru promocije ljudskih prava, nenasilnog rješavanja sukoba i učešća žena u mirovnim procesima. Bitnost same rezolucije je ta, da žene trebaju biti potpuno ravnopravno uključene u izgradnju i održavanje mira i sigurnosti. U ovome radu ćemo govoriti o situaciji kakva je u Bosni i Hercegovini, da li se sprovode odredbe Rezolucije 1325 i koji su to izazovi. Jasno je da živimo u patrijarhalnom svijetu, pa ćemo istražiti koji su to izazovi i prepreke za provođenje same Rezolucije i koliko je zapravo Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 doprinijela od njenog postanka pa do danas. Također pitanja za provedbu same Rezolucije uključuju nedostatak finansijskih sredstava za ženske organizacije, rascjepkanost na entitete, političke propagande, sve su to uticaji koji ne donose dobro državi. Za izgradnju države potrebni su svi, ali isto tako ravnopravnost spolova mora da se zastupa, jer samo tako možemo da se uzdignemo iz ovoga crnila koje je zadesilo Bosnu i Hercegovinu od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma pa do danas. Osim toga bitno je istaći da je odnos feminizma i većeg uključenja žena paradoksalan. Šta to zapravo znači? S jedne strane imamo posebne perspektive liberalnog feminizma, koje bi predstavljalo jednu od ključnih pobjeda u borbi za jednakost polova, dok sa druge strane tom proketu se ne može prigovarati u smislu da pri takvim inicijativama radi o "feminizmu za 1%", više žena u sigurnosnom sektoru, više žena na upravljačkim pozicijama, kao i vojsci, mirovnim misijama. No međutim, feministkinje upozoravaju kako je zapravo uključivanje žena u oružane snage, još jedan oblik uključivanja žena u militarizaciju. Smatramo da se ovakvim Rezolucijama i Akcionim planovima treba dati što više pažnje, kako bi se u što većem broju pružila prilika ženama, kao i podrška da sigurno koračaju ka nekim svojim ciljevima i željama, te kako bi svojim znanjem i umijećem podstakle društvo na drugačija razmišljanja i time razbile predrasude, odnosno tradicionalna shvatanja društva.

II. TEORIJSKO - METODOLOŠKI DIO RADA

2.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja ovoga rada jesu izazovi provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period od 2000-2022.godine.“ Zastupljenost žena u procesima donošenja odluka, sprječavanju konflikata mirovnim pregovorima i mirovnim procesima u pogledu uspostave mira i sigurnosti je ne veoma niskom nivou. Uspostavom prvog, drugog i trećeg akcionog plana uočeni su mnogi nedostaci i izazovi koji su uvjetovali nedovoljan stepen provedbe Rezolucije 1325 u Bosni i Hercegovini. Kada pogledamo zemlje regiona možemo uočiti da BiH ima najmanji nivo zastupljenosti žena na tržištu rada. Razlog za to jeste što je prisutna uvjetna segregacija i stereotipi o ženskim i muškim poslovima, odnosno horizontalna segregacija koja se odnosi na razlike u plaćama između žena i muškaraca i vertikalna koja se odnosi na raspodjelu pozicija. S druge strane imamo fenomen "staklenog stropa" gdje su žene podzastupljene kao članice upravljačkih struktura u BiH. To možemo posmatrati kroz primjer porodiljskog odsustva koje zavisi od prebivališta porodilje, gdje imamo neujednačena prava na području čitave BiH. Javni i politički život žena u BiH je još uvijek na niskom nivou. Kada isključimo pravosuđe, žene su i dalje manje zastupljene u javnom životu i donošenju odluka u politici. Ovaj trend zastupljenosti žena nastoji se poboljšati iz godine u godinu izbornim zakonima i sličnim ciljevima za poboljšanje položaja žena u javnom i političkom svijetu. Kada je riječ o obrazovanju žena i muškaraca, možemo primjetiti da imamo poprilično jednak broj spolova. No međutim, i dalje postoje stereotipi kada je riječ o klasifikaciji poslova i podijeljenosti na muške i ženske poslove. Ali ako sagledamo cjelokupan segment obrazovanja imamo veći broj magistara i doktora ženskog spola. Međutim, u visokim akademskim i istraživačkim pozicijama ipak dominiraju muškarci, gdje imamo prisutnost fenomena "staklenog stropa". Bosna i Hercegovina je zemlja koja još uvijek nema dovoljno uređen sistem društva i gdje još uvijek preovladava tradicionalni pristup, i gdje se smatra da muškarac ima veću moć i mogućnost u ispunjenju svih obaveza s kojim se može susresti. Također, zbog nemogućnosti provedbe ove Rezolucije položaj žena u našem društvu osuđen je tradicionalne pretpostavke društva.

Iz ovakvih početnih postavki mogu se definisati sljedeća istraživačka pitanja:

1. Visok nivo zastupljenosti žena na dominantnim političkim pozicijama poboljšalo bi napete političke odnose u bosanskohercegovačkom životu ?
2. Stereotipi specifičnog balkanskog mentaliteta utiču na proporcionalnu zastupljenost spolova u procesima donošenja odluka ?
3. Da li bi uloga žene na poziciji predsjedavajuće predsjedništva BiH predstavljala način rješavanja političkih konflikata ?

2.2. Predmet istraživanja

U ovom radu baviti ćemo se prikazom izazova za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “žene, mir i sigurnost” u Bosni i Hercegovini za period od 2000-2022. godine, što za posljedicu ima loš položaj žena u bosanskohercegovačkom društvu, koje je potkrepljeno utjecajem svakojakih stereotipa, specifičnog mentaliteta i negativnom pristupu prema slabijem spolu. Teorijski dio ovog rada analizirati će i akcione planove provedbe Rezolucije 1325 “žene, mir i sigurnost u Bosni i Hercegovini s posebnim akcentom na usvajanje prvog akcionog plana 2010. godine, koji je igrao ključnu ulogu kada je u pitanju provedba Rezolucije unutar Bosne i Hercegovine. Pored akcionog plana posebni doprinos u pogledu provedbe rezolucije ostvarile su brojne institucije, kao i druge organizacije. Gender akcioni plan je uspostavljen za period od 2007-2010. godine, i posebnu pažnju je usmjerio prema Rezoluciji 1325, kao jednom od osnovnih dokumenata za poduzimanje odgovarajućih mjera potrebnih za unapređenje položaja žena u društvu, kako bi se spriječio svaki oblik rješavanja problema nasilnim putem. U radu ćemo nastojati istražiti ključne probleme koji su doveli do toga da žene u našoj državi zaostaju za ravnopravnim djelovanjem u različitim segmentima društva, za razliku od nekih zemalja, gdje je to i više nego uređeno. Također u radu ćemo analizirati stepen zastupljenosti žena u zakonodavnoj, izvršnoj vlasti i pravosuđu, kao i učešću žena u policiji, oružanim snagama i mirovnim misijama. Neizbježno će biti dotaknuti se i toga, da li se žene u Bosni i Hercegovini nalaze na periferiji trenda aktuelnog posmodernizma i uloge bosanskohercegovačkog tradicionalizma.

2.3. Operacionalno određenje predmeta istraživanja

Opći tipski model operacionalnog određenja predmeta istraživanja

Bitni činioci su:

1. Uslovi: Glavni uslov je postojanje izazova provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “žene, mir i sigurnost”, što se negativno odražava na stepen ravnopravnosti spolova u različitim segmentima bosanskohercegovačkog društva.
2. Subjekti: Ženska populacija, Gender centar FBiH i RS, državne institucije
3. Motivi, interesi i ciljevi: Zaštita temeljnih ženskih prava, prevencija protiv izazova koji uzrokuju neadekvatnu provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “žene, mir i sigurnost” u Bosni i Hercegovini, poboljšanje stepena zastupljenosti žena u različitim segmentima društva.
4. Aktivnosti: Sve aktivnosti na realizaciji provedbe Rezolucije Vijeća sigurnost 1325 "žene, mir i sigurnost" koje poduzimaju Gender centar FBiH i RS i državne institucije, a sve zbog ostvarenja glavnog cilja – potpuna provedba Rezolucije 1325 “žene, mir i sigurnost na području Bosne i Hercegovine.
5. Metode i sredstva: Programi, planovi, strategije i projekti.
6. Efekti: Efekti djelovanja tiču se rezultata koji nastaju većim stepenom provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “žene, mir i sigurnost”, u pogledu ravnopravnosti spolova u bosanskohercegovačkom društvu.

2.4. Ciljevi istraživanja

2.4.1. Naučni ciljevi

Naučna elaboracija pojava koje negativno utiču, odnosno dovode do manje zastupljenosti žena u institucijama Bosne i Hercegovine. Istraživanje uzroka i posljedica izazvanih negativnim trendovima u društvu.

Naučna predodžba o tome u kojem se smjeru kreće zastupljenost žena u Bosni i Hercegovini u periodu od usvajanja Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “žene, mir i sigurnost”, pa sve do danas. Kroz pisanje rada nastojati ćemo ukazati na mogući doprinos žena u bosanskohercegovačkim institucijama, kao i dati jasne smjernice za ispitivanje položaja žena unutar istog.

2.4.2. Društveni ciljevi

Društveni cilj istraživanja jeste usporedba položaja žena u Bosni i Hercegovini prije i poslije usvajanja Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “žene, mir i sigurnost”. Ovo istraživanje za cilj ima prikaz posljedica niske zastupljenosti žena u procesima donošenja odluka, sprječavanju konflikata mirovnim pregovorima i mirovnim procesima u pogledu uspostave mira i sigurnosti. Također, tema zastupljenosti žena je aktuelna u bosanskohercegovačkom društvu, te smatramo da će se još dugo govoriti o njoj, kao i da će biti predmetom mnogih istraživanja.

2.4.3. Vremensko određenje predmeta istraživanja

Vremenska odrednica predmeta istraživanja pozicionira se na dvadesetdvo godišnji period, preciznije od 2000. do 2022. godine.

2.4.4. Prostorno određenje predmeta istraživanja

Prostorno određenje predmeta istraživanja obuhvata FBiH i RS.

2.5. Sistem hipoteza

2.5.1. Generalna hipoteza istraživanja

Na osnovu određenja predmeta istraživanja, kao i postavljenih naučnih i društvenih ciljeva istraživanja može se postaviti generalna hipoteza istraživanja: *Nedovoljan stepen provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 "žene, mir i sigurnost" u Bosni i Hercegovini, onemogućava ravnopravnost spolova u procesima donošenja odluka, kao i proporcionalnu zastupljenost u sigurnosnim i političkim odlučivanjima.*

2.5.2. Posebne hipoteze istraživanja

- a) Zastupljenost žena može u velikoj mjeri da doprinese Bosni i Hercegovini u svim segmentima društva, kao ključan faktor stabilnosti mira i sigurnosti,

- b) Neproporcionalna zastupljenost spolova u sektoru sigurnosti Bosne i Hercegovine, predstavlja prepreku za provođenje Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “žene, mir i sigurnost”,
- c) Rodni stereotipi onemogućavaju potpuni napredak žene u bosanskohercegovačkom društvu,
- d) Loš ekonomski položaj žena kao prepreka za njihovo osnaživanje u društvenom sistemu Bosne i Hercegovine,
- e) Izazovi akcionih planova jedan su od uzroka nedovoljnog provođenja Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “žene, mir i sigurnost”

2.5.3. Sistem indikatora

Osnovni dokumenti koji će biti pravni dokumenti u izradi magistarskom rada jesu *Gender akcioni planovi Bosne i Hercegovine (2010-2013, 2014-2017, 2018-2022)*, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, koji daju jasne smjernice u pogledu provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“, kao i važnost uloge i ravnopravnog učešća žena procesima donošenja odluka, kao i rješavanju sukoba i održavanju mira.

Neprovođenje Rezolucije 1325 “žene, mir i sigurnost” u Bosni i Hercegovini predstavlja problem ne samo za žene, već društvo kao cjelinu, čime se ugrožava položaj žena u društvu, kao i njen doprinos u javnom i političkom životu.

Društvo nije dovoljno upoznato sa problemom, niti razmišljaju o mogućim promjenama i doprinosu provedbe Rezolucije. Tradicionalni pogled na svijet ljudi jedan je od najvećih izazova sa kojim se susreće ova provedba.

2.6. Naučni pristup – paradigme i metode

S obzirom na koncept i karakter ovog rada, kao metoda prikupljanja podataka bit će korištena metoda analize sadržaja, odnosno prikupljanje podataka uz pomoć korištenja raznih informacijskih sredstava. Kao primarni izvor informacija predstavljati će korištenje različitih knjiga i dokumenata iz oblasti ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti u društvenom životu, kao i korištenje raznih medijskih i internetskih pomagala (televizija, društvene mreže, web stranice), te druge korisne informacije u obliku publikacije i tekstova, koje se

prvenstveno bave "Rezolucijom Vijeća sigurnosti 1325 "žene, mir i sigurnost", u kontekstu rodne ravnopravnosti u procesu donošenja odluka, kao i rješavanju sukoba i održavanju mira unutar Bosne i Hercegovine.

2.6.1. Opće naučne metode

Analitičko deduktivna metoda na osnovu prikupljenih podataka putem ove metode pokušati ćemo pružiti naučna objašnjenja za realizaciju provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 "žene, mir i sigurnost", kao i njen utjecaj na ravnopravnost spolova u politici i sigurnosnom sektoru.

2.7. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

2.7.1. Naučna opravdanost

Naučna opravdanost istraživanja proizilazi iz bitnih pojedinosti i karakteristika provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 "žene, mir i sigurnost", kao pozitivne komponente koje će doprinijeti uključenosti žena u različite oblasti društvenog života.

Ovakav vid istraživanja će doprinijeti realizaciji provedbe rezolucije i dati na značaju žene u državnim institucijama, te dati ženi ovlasti da može utjecati na donošenje odluka u onoj mjeri u kojoj muškarci imaju doticaj sa istim.

O ovome vidu istraživanja ne daje se toliko pažnje i malo se priča o uspostavi ove provedbe. Ova vrsta istraživanja u budućnosti može pružiti doprinos budućim naučnim istraživanjima i pomoći da ne oskudijevamo podacima koji su za nauku značajni.

2.7.2. Društvena opravdanost istraživanja

Društvena opravdanost istraživanja proizlazi iz prethodnog naučnog saznanja, njegovog društvenog značaja i cilja, te mogućnosti praktične primjene i potencijalno dobijenih rezultata istraživanja.

Ovo istraživanje je društveno opravdano iz razloga jer će osigurati rezultate na osnovu kojih bi se mogle da poduzmu relevantne mjere koje će da poboljšaju potpunu provedbu Rezolucije

Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“, u pogledu ravnopravnosti spolova. Odnosno, društvena opravdanost istraživanja usmjerena je na potencijalnom doprinosu institucija i centara, kao i njihovom značaju za ravnopravnost spolova u društvenom životu. U cilju što bolje efikasnosti, pronaći će se nova i produktivnija rješenja i doprinosi, ne samo boljem razumijevanju važnosti Centra za ravnopravnost spolova u FBiH i RS, nego i podizanju svijesti društva o problemu neravnopravnosti spolova i prevenciji istog.

2.8. Pojmovno određenje

“REZOLUCIJA VIJEĆA SIGURNOSTI 1325 “ŽENE, MIR I SIGURNOST - Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, kao tijelo odgovorno za međunarodni mir i sigurnost, usvojilo je 31.10.2000. godine Rezoluciju 1325 „Žene, mir i sigurnost“. Rezolucija 1325 je prva Rezolucija Vijeća sigurnosti koja se konkretno bavi utjecajem rata na žene i djevojčice i ženskim doprinosom rješavanju konflikta i održivom miru. Naročit značaj Rezolucije 1325 je u tome što poziva na povećanje učešća žena u procesima donošenja odluka, sprečavanju konflikata, post-konfliktnim procesima, mirovnim pregovorima i mirovnim operacijama. Rezolucija ukazuje i na posebne potrebe žena i djevojčica u toku ratnih sukoba, potrebu njihove zaštite, te sprečavanje i kažnjavanje seksualnog i svakog drugog nasilja nad ženama.“¹

“MIR – U političkom smislu, stanje suprotno ratu, obratno od ratnog stanja, stanje koje prethodi ratu i koje slijedi iza njega. Normalno i uobičajeno ustaljeno funkcioniranje državnog i javnog poretka, stanje javne i privatne sigurnosti građana i javnog reda, u kojem se masovno ne koristi oružje i vojna sila u borbene strane.”²

“SIGURNOST – Podrazumijeva općenito stepen zaštićenosti: ljudi od različitih oblika njihova ugrožavanja, zaštitu materijalnih i kulturnih dobara u ličnoj i društvenoj svojini, zaštitu društva i njegovih vrijednosti, cjelokupnu zaštitu države od svih vidova njenoga ugrožavanja, a naposljetku sigurnost podrazumijeva stepen zaštite od ugrožavanja na planetarnom i kosmičkom nivou života općenito i ljudskoga roda u cijelosti.”³

“PATRIJARHAT - je vrsta društvene organizacije čiji autoritet i moć počiva na muškarcu s većim autoritetom u obitelji ili društvenoj skupini, koji se naziva patrijarhom. Stoga

¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine – Rezolucija Vijeća Sigurnosti UN 1325, 2014.

² Beridan Izet, Tomić Ivo, Kreso Muharem, “Leksikon sigurnosti”, Sarajevo „DES“, Sarajevo, 2001. str. 214.

³ Beridan Izet, Tomić Ivo, Kreso Muharem, “Leksikon sigurnosti”, Sarajevo „DES“, Sarajevo, 2001. str. 348.

patrijarhat uspostavlja mušku dominaciju nad ženskim likom i nad ostalim članovima obitelji i društvene skupine.”⁴

“FEMINIZAM – kao aktivistički pokret i znanstveno nastojanje usmjeren je ka društvenoj promjeni, odnosno stvaranju društva koje bi se ravnopravno i pravedno odnosilo prema ženama i muškarcima, ali i svim socijalnim, spolnim/rodnim, etničkim, obrazovnim ili rasnim drugostima.”⁵

“RODNA RAVNOPRAVNOST - Načelo jednakih prava i jednakog postupanja prema ženama i muškarcima. Ravnopravnost spolova podrazumijeva izjednačenost u pravima, odnosno jednakost pred zakonom i u svezi s tim jednakost postupanja prema ženama, odnosno muškarcima.”⁶

“MATRIJARHAT - Riječ matrijarhat potiče od latinske riječi mater-majka i grčke arhein-vladati. Matrijarhat označava društveno uređenje u kojem su žene imale vlasti, i u kojem se porijeklo djece i nasljedno pravo određuju po ženskoj liniji. Suprotan pojma matrijarhatu je patrijarhat.”⁷

“IZAZOVI – Izazovi su mogući potencijalni oblici ugrožavanja stabilnosti i suvereniteta države i identiteta pojedinca i društva. Oni su izvorište rizika i prijetnji i njihova širina utjecaja rasprostire se kroz vojnu, političku, ekonomsku, socijalnu i ekološku dimenziju sigurnosti. Vrijednost izazova početno je neutralna po opstanak države i društva i zavisno od reagovanja na nju može da ima pozitivan predznak – u razješnju , ili negativan – u daljem stepenovanju kroz rizike i prijetnje.”⁸

“POLITIKA – Djelatnost u vezi sa državom, umijeće vođenja države. U općem smislu, moć posredovanja u nekim društvenim odnosima i moć utjecaja na rješavanje tih društvenih odnosa.”⁹

⁴ <https://hr.encyclopedia-titanica.com/significado-de-patriarcado>.

⁵ Centar za ženske studije, „Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije“, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, Zagreb, 2007, str. 22.

⁶ Centar za ženske studije, „Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije“, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, Zagreb, 2007, str. 68.

⁷ Spahić Aida, Šatrović Almina, Mujezinović Amila, Selak Amina, Hasanović Amira, Zeljković Ammar, Vasić Bojana, Cvjetković Dajana, Mirović Dalila, Hasanbegović Delila, Čavčić Elma, Kuštrić Emina, Mulabdić Erma, Ćurak Hana, Omerbegović Hasija, Dedović Hatidža, Karić Izudin, Čaušević Jasmina, Ljevak Kristina, Salkanović Maida, Zagorac Maida, Veličković Marina, Tolja Mešić Melisa, Jašarević Mersiha, Okilj Nataša, Avdić Nedžada, Lučkin Selma, Mustačević Selma, Grabovac Tanja, Piriya Vesna, „Feministička čitanja društvenih fenomena“, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo, 2016, str. 5.

⁸ Azinović Vlado, “Savremene sigurnosne prijetnje” PPT, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2020, slide. 2.

⁹ Beridan Izet, Tomić Ivo, Kreso Muharem, “Leksikon sigurnosti”, Sarajevo „DES“, Sarajevo, 2001, str. 288.

III. RAZVOJ FEMINIZMA SA NAGLASKOM NA PATRIJARHAT U KONTEKSTU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI 1325

3.1. Feministička perspektiva

“Feminizam je zadnjih nekoliko godina dao neke nove perspektive o ljudskim pravima. Mnoge savremene feminističke nauke nastojale su da kritikuju liberalizam na osnovu kojeg su izvedene formalne jednakosti u međunarodnim zakonima o ljudskim pravima.”¹⁰ “Dvije od najrelevantnijih kritika za ovu raspravu su: androcentrična konstrukcija ljudskih prava i održavanje lažne dihotomije između javne i privatne sfere. Ova istraživanja bila su zasnovana između liberalizma i ženskih ljudskih prava koja su napravila značajan pomak kada je riječ o feministkinjama, kao i na naglasku “istosti” s muškarcima. Ovakav vid promjene donio je do pobijanja principa “istosti” liberalnih feministkinja i uvela rodno specifične zloupotrebe.”¹¹ “Kroz vrijeme, feministkinje su nastojale ojačati svoje kriterije prema patrijarhalizmu, kao i nejednak pristup prema ženama i muškarcima, i time promjeniti pogled na žene i stvoriti ravnopravnost muškarca i žene u društvu.”¹² Konkretno, širi pokret za ljudska prava žena je shvatio da su građansko-političke slobode i socio-ekonomska prava neraskidivi, iako postoji neslaganje oko tačne prirode ovog odnosa.

“Feministička perspektiva, može, ali i ne mora nužno da predstavlja nečiji pogled na svijet, koji je zasnovan na određenim iskustvima koja su preživjeli.”¹³ Godinama se često zanemari činjenica da su svakodnevna iskustva žena u dosta tome razlikuju od muškaraca. No međutim, mnogi teoretičari su dugo vremena davali patrijarhalne poglede na svijet. “Feministička perspektiva naglašava društvena pitanja koja se često zanemaruju ili pogrešno identificiraju već prisutnim društvenim teorijama. Također feministička perspektiva koristi teoriju sukoba kako bi ispitala jačanje rodnih uloga i nejednakosti.”¹⁴ “Za teoriju sukoba može se reći da je ona fokusirana na nejednaku distribuciju moći i resursa, dok sa druge strane feministička teorija na određenim nivoima posmatra moć u njenom odnosu prema rodu.”¹⁵ “Mnogi su zagovornici feminističke perspektive smatrali da se odnos muškarca i žene razlikuje prema biološkim funkcijama.”¹⁶ Ipak, spol je nešto više od biološke razlike, jer inzistira na pretpostavkama i društvenim očekivanjima u vezi s onim što znači biti muškarac ili žena.

¹⁰ Parisi Laura, „Feminist Perspectives on Human Rights”, 2017.

¹¹ Parisi Laura, „Feminist Perspectives on Human Rights”, 2017.

¹² Parisi Laura, „Feminist Perspectives on Human Rights”, 2017.

¹³ Nancy, What is a feminist perspective ? – An Overview, 2017.

¹⁴ Nancy, What is a feminist perspective ? – An Overview, 2017.

¹⁵ Nancy, What is a feminist perspective ? – An Overview, 2017

¹⁶ Nancy, What is a feminist perspective ? – An Overview, 2017.

Takvi aspekti su sociološki jer su dio kulture, a ne prirode. Prema feministkinjama, spol je društveni konstrukt, jer ga društveni akteri aktivno stvaraju tokom svakodnevnih interakcija. Postoje različiti oblici feminističkih teorija, od kojih svaka ima različitu perspektivu, ali radi na istom principu, nudeći moguća rješenja za rodne nejednakosti. "Prema liberalnim feministkinjama, nejednak pristup žena društvenim, političkim i ekonomskim institucijama uzrokuje njihovo ugnjetavanje. Marksističke i socijalističke feministkinje smatraju da je kapitalizam glavni uzrok rodne nejednakosti, iz razloga što kapitalistički sistem iskorištava reproduktivni rad žena. One vjeruju da patrijarhat proizvodi kapitalizam, dok sa druge strane socijalističke feministkinje vjeruju da su patrijarhat i kapitalizam dva odvojena sistema ugnjetavanja."¹⁷

„Karl Marx jedan od najvećih mislilaca 19. stoljeća imao je veliki utjecaj na feminističku teoriju. Karl Marx i Friedrich Engels su pretpostavili da je podjela rada između žena i muškaraca prirodna. Friedrich Engels je smatrao da je podjela rada oduvijek postojala i da su jednako cijenjeni doprinosi žena i muškaraca kroz daleku prošlost. Max Weber je smislio koncept patrijarhat, opisujući ga kao oblik društveno legitimne moći. On je objasnio da je patrijarhat muškarcima dao autoritet nad ženama, djecom, slugama, robovima i drugim mlađim muškarcima. On je također zagovarao da patrijarhat stvara hijerarhijski lanac odnosa. Međutim, Weber kao i Marx i Engels nije dovodio u pitanje podjelu između žena i muškaraca. Emile Durkheim bio je funkcionalist, koji je pretpostavio da je seksualna razlika temeljna za bračne veze. Prema njegovom shvatanju žene i muškarci dijele komplementarni odnos, u kojem se jedan od spolova brine o učinkovitim funkcijama, a drugi o intelektualnim funkcijama. On je prepoznao društvenu podređenost žena, ali je također pretpostavio da su rodne razlike prirodne i urođene.“¹⁸

3.2. Razvoj feminizma: tri vala feminizma

3.2.1. Prvi val feminizma

Feministički pokreti podjeljeni su na tri vala. Ove podjele usaglasili su feministkinje i teoretičari. „*Prvi val* pokreta započeo je u periodu 19. stoljeća i ranog 20-tog stoljeća na području Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država. Ovaj val se odnosio na pokrete, kao što su jednaka imovinska prava žena, ali do kraja 19-tog stoljeća njihov fokus se usmjerio

¹⁷ Nancy, What is a feminist perspective ? – An Overview, 2017.

¹⁸ Nancy, What is a feminist perspective ? – An Overview, 2017.

na sticanje političke moći, kao što je pravo glasa.¹⁹ „Također, dame poput Voltairine de Cleyre i Margaret Sanger zalagale su se za jačanje reprodukcijских, seksualnih i ekonomskih prava žena. U periodu 1918. godine predstavljanjem akta ljudi žene iznad 30. godina, koje posjeduju svoju kuću imale su pravo na glasanje, a nekoliko godina kasnije istu tu mogućnost dobile su žene/djevojke iznad 21. godinu starosti.“²⁰ „U Sjedinjenim Američkim Državama, predvodnice ovih pokreta Susan B. Anthony, Lucy Stone, Elizabeth Cady Stanton i Lucretia Mott koje su zagovarale ukidanje ropstva i prije zagovaranja na pravo glasanja žena, bile su inspirisane i vodile su se religijom tzv „vjerskim društvom prijatelja“.“²¹ Zapravo, taj prvi val feminizma u Americi obuhvatao je mnogo žena i to čak i iz svijeta religije. Tokom 1919. godine usvajanjem devetog amandmana Ustava Sjedinjenih Američkih Država, gdje su žene dobile pravo glasa u svim savezним državama, ustvari se smatra krajem prvog vala feminizma. Termin „prvi val“ uspostavio se hronološki nakon drugog vala, koji je označavao novije pokrete koji su bili usmjereni na borbu protiv kulturnih i društvenih nejednakosti, kao i na političke nejednakosti.

3.2.2. Drugi val feminizma

„*Drugi val* feminizma započinje 1960. godine za vrijeme studentskih pokreta. Ovaj val feminizma bio je usmjeren na stvaranje novih ideja i akcija koje će u znatnoj mjeri poboljšati položaj žena. Kao što je već naglašeno, ovaj pokret je nastao između 60-tih i 80-tih godina prošlog stoljeća. Drugi val feminizma smatra se nastavkom rane faze feminizma na području SAD-a i Velike Britanije.“²² Prvi i drugi val se razlikuju po tome, što je prvi val bio usmjeren na prava žena, dok je drugi val za razliku od prvog bio usmjeren skroz na neka druga shvatanja, kao što je ukidanje nejednakosti, odnosno diskriminacije nad ženama. Kada se sagleda cjelokupna situacija feministkinje drugog vala su političke i kulturne nejednakosti kod žena vidjele povezanim, te da predstavljaju seksističku kulturu moći. Značajan period za drugi val, zapravo počinje protestima protiv takmičenja za misicu Amerike u Atlantik Sitiju u periodu od 1968. do 1969. godine. Ovaj val feminizma, pretežno je bio zasnovan na teoriji, te

¹⁹ Lizde Sabina, „Položaj žena u političkim strukturama savremene BiH“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, Magistarski rad, 2019, str. 11.

²⁰ Lizde Sabina, „Položaj žena u političkim strukturama savremene BiH“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, Magistarski rad, 2019, str. 11.

²¹ Lizde Sabina, „Položaj žena u političkim strukturama savremene BiH“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, Magistarski rad, 2019, str. 11.

²² Lizde Sabina, „Položaj žena u političkim strukturama savremene BiH“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, Magistarski rad, 2019, str. 10.

je ujedno počeo da povezuje pokoravanja žena sa širim kritikama patrijarhata, te uloge žene kao supruge i kao majke.

3.2.3. Treći val feminizma

„*Treći val feminizma*, ujedno i posljednji započeo je početkom 1990. godine i obuhvata nastavak borbe za ženska prava, odnosno nastavak i reakcije na doživjele neuspjehe drugog vala feminizma. Ovaj val obuhvatao je postkolonijalno i postmoderno razmišljanje. Tokom ove faze mnogi diskursi bili su destabilizirani, kao i pojmovi tijelo, rod, seksualnost.“²³ Mlade feministkinje obilježile su treći val feminizma. One su smatrala da možeš biti dotjeran, ali i da možeš imati mozak u isto vrijeme. One se u ovom valu vraćaju jače i izbjegavajući neki vid traumatizacije, i svoju ljepotu definiraju kao subjekt, a ne objekat za mušku pažnju. Nekolicina teoretičarki trećeg vala feminizma, odbacuju da budu identificirane kao „feministkinje“, smatrajući je ograničenom i isključujućom. „Grrl- feminism“ predstavljaju novu vrstu feminizma. Ovaj val feminizma ruši sve granice. Odnosi i stereotipi žena i muškaraca u BiH, ne razlikuje se ništa više od stereotipa i odnosa tih istih u drugim tradicijama, kulturama i slično. U našem društvu se i dalje smatra da su muškarci dominantni, glava kuće i porodice i da se zapravo oni za sve pitaju. Također, u našem društvu i dalje postoje žene koje sebe sputavaju, i vode se tradicionalnim pristupima, ne pružajući sebi priliku za napredovanje, kao i da budu pitane, dok sa druge strane više je onih koje sebi daju priliku da napreduju i da sebe proslave na što bolji način, ne smatrajući sebe sluškinjama, kućanicama i sl.

3.3. Odnos mira i nasilja u patrijarhalnom vs. spolno-ravnopravnom (demokratskom) društvu

3.3.1. Pojmovnik o Feminizmu i miru iz Svjetske Enciklopedije o miru

U raspravama o feminizmu neizostavna ličnost je i indijski mirovni aktivista Ghandi, jer je upravo on u svom pokretu građanske neposlušnosti imao želju uključiti i žene kao dio pokreta. “Ghandi je za svog života također smatrao da su žene mirniji spol, da uvijek teže ka

²³ Lizde Sabina, „Položaj žena u političkim strukturama savremene BiH“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, Magistarski rad, 2019, str. 11.

nenasilnom rješavanju sukoba, te da bi veći broj žena u vojsci značilo i bolji ishod rata.”²⁴ Njegova promišljanja su i dokazana poslije više od osam decenija u anketama sprovedenim u Skandinavskim zemljama. “U prvim decenijama prošlog stoljeća feministkinje poput Klare Cetkin, Elen Kej, Berte fon Satner i Frederike Bremer su vjerovala da ženski spol treba da ima pravo glasa po pitanju mira i rata.”²⁵

3.3.2. Žene kao ugnjeteni (s)pol

Bez obzira što nam je svima jasno da su žene spol koji je sposobniji za održavanje i stvaranje mira, to bi trebalo stvoriti mogućnost da žene imaju pozicije u društvenom sistemu, koji će im omogućiti da pokažu i iskoriste svoje sposobnosti, a ne da im se to pravo uskraćuje. Kroz veliki period u historiji, od žena se očekivalo da budu ljepši spol, ali im se nije davala prilika da imaju neki drugi značaj u društvu.

3.3.3. Da li cilj opravdava sredstvo

“Pacifistkinja Berta fon Satner kao velika zagovornica mira, je smatrala da se konačni cilj tj. mir treba graditi mirnim putem i razoružavanjem nacija, tj. da se ide logičnijom taktikom do cilja. “No u isto vrijeme, Alfred Nobel sa svojim otkrićem dinamita je imao suprotnu taktiku tj. taktika totalnog naoružavanja prije prestanka rata, koja kako znamo nije mogla biti ostvarljiva u 20. stoljeću, no u nekom segmentu jeste u stoljeću poslije.”²⁶ Iako je i sam Nobel bio razočaran saznanjem da je njegova taktika dobila kontra efekat za njegovog života, te da je dobio i ogromne kritike feministkinja, totalno naoružanje do mira je ostvareno većim dijelom danas sa nuklearnim naoružanjima. I feministkinje i Nobel su imali istu želju i cilj, no samo različite pristupe promišljanja.

3.3.4. Seksizam u pitanjima rata i mira

Činjenica da su žene u vojsci i na bitnim političkim pozicijama je za patrijarhalne muškarce katastrofalna, jer su žene slabije i sumnjičavije i to nije karakteristika koja je potrebna u politici i ratu. U takvom sistemu ponašati se kao žena je nešto uvrjedljivo i strano.

²⁴ Ćurak Nerzuk, Ćosić Selma, „Nauka o miru“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2019, str. 158.

²⁵ Ćurak Nerzuk, Ćosić Selma, „Nauka o miru“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2019, str. 158.

²⁶ Ćurak Nerzuk, Ćosić Selma, „Nauka o miru“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2019, str. 158.

3.3.5. Zablude muškaraca mirovnih aktivista

“Kordinator Instituta za prognoziranje budućnosti Rijen Ajsler je 1982. godine istakao veoma bitnu ali i ironičnu činjenicu o pristupu liberalaca i konzervativaca feminizmu u prošlom stoljeću. Naime, liberalno lijevo krilo i centar koji se zalažu za slobodu, jednakost i razoružanje nisu smatrali feminističko pitanje najbitnijim, te su tako odmah na početku odstupili od svog cilja jednakosti, dok konzervativna desnica koja se zalaže povećanju naoružanja, autoriteta, kontroli i hijerarhiji je shvatala bitnost feminističkog pokreta i kako im je pokret mogao uništiti dosta ciljeva.”²⁷ Ljevica nije shvatala bitnost feminizma, desnica jeste i radila je sve da upravo ljevica ne shvati to. “U toku Reganove ere, pokušavalo se vratiti američko društvo na staro patrijarhalno ustrojstvo, jer bi tako muškarci bili produktivniji na poslu zbog žena i djece, a i da se ukine abortus jer bi se time pripomoglo vraćanju na stari sistem. Ovaj primjer objašnjava podmuklu igru desničara. Reganovi pogledi na društvo kao i pogledi njegovih političkih istomišljenika su bili nalik Hitlerovim i Ničeinim pogledima na jedno militarističko, patrijarhalno društvo, jer što je društvo više militarizirano, više je i antifeminističko. Žene kao slabija i mirnija bića u jednom takvom društvu nemaju priliku da imaju nikakve drugačije pozicije osim proizvođača potomaka.”²⁸

3.3.6. Patrijarhalno i spolno-ravnopravno društvo

Patrijarhalni društveni sistem je stoljećima bio ukorijenjen u skoro svako društvo na ovoj planeti. Dominantnost ovog poretka decenijama je jedna od bitnijih društveno-političkih tema. “Autori Karen Warren i Duane Cady u svom članku Feminizam i Mir: Uočavanje 'konekcija' vide patrijarhalno društvo kao 'izam dominacije' – rasizam, seksizam, predrasude prema drugim klasama – klasicizam itd.”²⁹ Ako uzmemo kao primjer jednu prosječnu mušku osobu, koja pripada bijeloj rasi (koja je i sama po sebi proizvođač nasilja kroz čitavu historiju), sa istim ili vrlo sličnim patrijarhalnim promišljanjima, uočit ćemo da upravo ta osoba je pored toga što je anti-feminista, jer feminizam ugrožava njegovu 'muškost' i sve muške osobine, i vrlo često u toku 20. stoljeća bila i anti-semista, imperijalista, rasista, klasista, heteroseksista. Ova teza o negativnom 'izmu' je i dokaziva. Historijski događaji nam pokazuju da ni jedno stoljeće nije prošlo bez neke vrsta nasilja, a skoro svako od njih je bilo obilježeno

²⁷ Ćurak Nerzuk, Ćosić Selma, „Nauka o miru“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2019, str. 159.

²⁸ Ćurak Nerzuk, Ćosić Selma, „Nauka o miru“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2019, str. 159.

²⁹ Warren Cheung, Duane Cady, “Feminism and Peace: Seeing Connection”, Published online by Cambridge University Press, 2020, str. 7.

patrijarhatom. O poređenju patrijarhata sa nasiljem je i sam Johan Galtung u svom djelu *Mirnim sredstvima do mira* govorio:

*„Patrijarhat, kao i svaka druga duboko nasilna društvena formacija, kombinuje direktno, strukturno i kulturno nasilje u bezizlaznom trouglu.“*³⁰ Odsustvo mira je često u takvom sistemu kao i odsustvo bilo kakve ravnopravnosti i empatije. Političko društvo u kome postoji dominacija muškog roda (većinom muškog 'bijelog' roda) je sklono grubom ponašanju, oštrim riječima i odlukama koje imaju veoma malo empatije ili nikako. Bilo kakvo uplitanje emocija u bitne odluke je nešto što bi, po gledištu patrijarhalnih zagovornika, ženski rod uradio. Upravo ova činjenica dovodi do iskorištavanja teorije o biologizmu u pogrešnom smislu od strane zagovornika patrijarhata. “Galtung je u svom djelu objasnio kako se biologizam koristi kao kulturno nasilje nad ženama jer su one (psihički i fizički) nestabilnije, a muškarci tjelesno snažniji.”³¹ Sve ove navedene činjenice nam objašnjavaju zašto je većina muškaraca sve do kraja 80-tih godina prošloga stoljeća bilo protiv feminističkog pokreta i davanja jednakih prava ženama. Razlog tome je što ako bi feministički pokret ostvario svoje ciljeve, onda većina svjetskih bezosjećajnih odluka i namjera kreiranih od strane 'racionalnih' muškaraca ne bi moglo biti realizovano. Neracionalnost i prevelika emocionalnost koje bi žene donijele sa sobom u međunarodnu i lokalnu politiku i društvene probleme bi za patrijarhalne muškarce samo usporavale događaje. “Karen Warren i Duane Caddy u svom članku objašnjavaju da feministički pokret uvijek vodi sa sobom pokret za bilo koju drugu ravnopravnost, zbog toga što feminizam zajedno kao i pojam mira se koncentriše na pojam i logiku dominacije.”³² Dodaju još da: *„Feminizam i mir dijele vrlo važnu 'zajedničku tačku': Oboje su kritički nastrojani, i 'odani' ideji eliminacije, prisilne moći sistema dominacije...“*³³ Feministkinje kritiziraju neopravdanu mušku dominaciju. Sve neravnopravnosti i nepravde koje su bile dio društvenog sistema su odraz koliko ustvari patrijarhat i mir nemaju ništa zajedničko. Ovaj političko-društveni sistem koji pronalazi legitimaciju u biološkim činjenicama se već odavno pokazao kao nesposoban da u savremeno doba održi mir ili da ga bar u nekim dijelovima svijeta pokuša ostvariti (negativni mir). “Annette Weber objašnjava u svom članku *Feministički Mir i Teorija Konflikta* kako ustvari *„muška agresivnost je glavni uzrok rata.“*, te tako dovodi do zaključka da je patrijarhalno društvo konstantno bilo

³⁰ Galtung Johan, “Mirnim sredstvima do mira - Mir i sukob, razvoj i civilizacija”, Službeni glasnik, 2009, str. 66.

³¹ Galtung Johan, “Mirnim sredstvima do mira - Mir i sukob, razvoj i civilizacija” (Službeni glasnik, 2009, str. 68.

³² Warren Cheung, Duane Cady, “Feminism and Peace: Seeing Connection”, Published online by Cambridge University Press, 2020, str. 5-6.

³³ Warren Cheung, Duane Cady, “Feminism and Peace: Seeing Connection”, Published online by Cambridge University Press, 2020, str. 6.

proizvođač konflikata, ratova, genocida i drugih vrsta nasilja.”³⁴ Rat kao vrsta nasilja je u potpunoj suprotnosti od feminističkih ideala i same prirode ženskog roda. “Također Weber dodaje da su liberalističke feministkinje poput *Betty Reardon* i *Carol Pateman* još prije par decenija objašnjavale na čemu je zapravo legitimisanje nasilja i rata od strane političara i naučnika patrijarhalnih gledišta zasnovano.”³⁵ “Po njima je legitimacija rata zasnovana upravo na biologizmu kojeg se ti naučnici i političari drže, da pošto su muškarci snažnija bića moraju biti i agresivnija, a žene kao slabija bića potlačene, tj. da je opravdano da muškarci vode ratove jer im je to u prirodi, a žene da im samo budu potpora.”³⁶ No takvo stanovište po feministkinjama nema baš puno logike, jer objašnjava samo razlog zašto možda i kad bi mogle žene ne bi trebale ići u vojsku (i time je onda opet muški rod u nečemu u prednosti), a ne odgovara na pitanje zašto je takva vrsta patrijarhalno-bjelačkog nasilja uopšte potrebna u svijetu. Feministički pogled na mir preispituje militarizaciju i činjenicu da veća militarizacija znači više sigurnosti nekoj državi. Pokušava osvjestiti globalno građanstvo da militarizacija utiče loše na izgradnju mira u postkonfliktnim regijama. “Mnogi naučnici prošloga stoljeća (poput Sheila Tobias) su smatrali da bi učešće žena u vojsci ustvari donijelo više ravnopravnosti i bolju poziciju u političkoj zajednici, a možda čak i manje nasilja (poput Nancy Scheper-Hughes i Laure Kaplan, te i Birgit Brock-Utne).”³⁷ “Annika Takala u svom članku *Feministička perspektiva o edukaciji* o koji je prikaz knjige *Edukacija za mir, Feministička perspektiva* od Brigit Brock-Utne, predstavlja mišljenje Brock-Utne da ako već feministkinje kao žene ne mogu biti dio vojske i time smanjiti nasilje, da bi onda feminističke majke trebale odgajati svoje sinove da prestanu biti poslušni patrijarhalnom društvu te tako da kada odrastu odbijaju ići u vojsku i biti dio nasilja, jer upravo ih takvo društvo na samom početku njihovog života obučava da budu agresivni i takmičarski nastrojeni, i tako već od malena spremni da budu vojnici kada je to potrebno.”³⁸ Feministički pokret se nikada nije i ni u budućnosti ne bi trebao boriti za totalnu suprotnost patrijarhatu tj. materijarhat, jer bi upravo i taj društveni sistem mogao preći u svoj nasilni oblik. Jednakost i rodna ravnopravnost su jedini cilj ovog pokreta.

³⁴ Weber Annete, „Feminist Peace and Conflict Theory”, Routledge Encyclopaedia on Peace and Conflict Theory, 2006, str. 4.

³⁵ Weber Annete, „Feminist Peace and Conflict Theory”, Routledge Encyclopaedia on Peace and Conflict Theory, 2006, str. 4.

³⁶ Weber Annete, „Feminist Peace and Conflict Theory”, Routledge Encyclopaedia on Peace and Conflict Theory, 2006, str. 4.

³⁷ Takala Annika, “Review: Feminist Perspectives on Peace Education, Reviewed Book: *Educating for Peace, Feminist Perspectives* by Brigit Brock-Utne, Sage Publications, 1991, Inc. Vol. 28.

³⁸ Takala Annika, “Review: Feminist Perspectives on Peace Education, Reviewed Book: *Educating for Peace, Feminist Perspectives* by Brigit Brock-Utne, Sage Publications, 1991, Inc. Vol. 28.

„Feministički mir' se dovodi u vezu sa tri ključne perspektive: - mir kao odsustvo svakog tipa strukturalnog nasilja, - mir i sigurnost za svakoga, - jednako učešće na svim levelima i u svim procesima izgradnje mira.“³⁹ Tek sada nakon par decenija od kako je feministički pokret uspio ostvariti veći dio svojih ciljeva, primjećujemo kako u izgradnji mira puno više pomaže činjenica da su i žene uključene. Što nas dovodi do zaključka da žene kao mirnija bića sa svojom prevelikom emocionalnošću i neracionalnošću, kako su to nekada govorili patrijarhalni muškarci, vode globalno društvo ka mirnijem i sigurnijem društvu.

3.4. Značaj žena u osiguravanju mira

Isključenje žena iz formalnih razina regulisanja sukoba u oštroj je suprotnosti s njihovom aktivnom ulogom u civilnom društvu širom svijeta. Na nacionalnom i međunarodnom nivou, žene su desetljećima bile ključni akteri u suprotstavljanju ratu i oružanim sukobima. Osim toga, one igraju bitnu ulogu u konsolidaciji uništenih društava, kako na humanitarnom području tako i u obnovi društava. Mnoge žene razvijaju nove ekonomske i političke vještine kroz svoje sudjelovanje na nacionalnoj razini u odsutnosti muškaraca. Osobito žene koje su prije rata bile socijalno i kulturno ugrožene i koje su doživjele obiteljsko nasilje doživljavaju oblik “oslobođenja” na ovaj način.

Ovdje važnu ulogu imaju nevladine organizacije aktivne na području humanitarne pomoći, u čemu su žene posebno aktivne. U Bosni i Hercegovini, na primjer, mnoge ženske organizacije fokusiraju se na pružanje kvalifikacija ženama, stvaranje prihoda i pravnu podršku, posebno u kontekstu seksualnog nasilja.

Međutim, kada se muškarci vrate iz rata i zarobljeništva, mnoge žene bivaju potisnute sa svojih pozicija i vraćaju se tradicionalnim ženskim ulogama. Ova opasnost postoji posebno kada državne institucije i tijela političkog odlučivanja ostaju pod dominacijom muškaraca. Kao rezultat iskustava rata i nasilja, također i zbog brige za uključene muškarce - sinove, muževe, očeve - kroz iskustvo poteškoća, prijetnji i poniženja, mnoge se žene pridružuju mirovnim organizacijama i antiratnim grupama ili osnivaju vlastite inicijative.

Većina njih djeluje regionalno i nacionalno, a posebice nastoje utjecati na javnu scenu. Neke od ženskih mirovnih organizacija rade upravo s tradicionalnim stereotipima o rodnim ulogama, poput "majki s Plaza de Mayo" u Argentini, koje su postale poznate širom svijeta

³⁹ African Feminism, “What feminist peace means in changing contexts of conflict”, 2019.

1970-ih. Istodobno, povezivanje s tradicionalnim rodnim ulogama u protestu protiv rata može se smatrati subverzivnim, osobito u represivnim režimima. Budući da uloga majke i brižne supruge ima poseban autoritet u društvu, ženama koje se angažiraju iz osobnih razloga, poput nestanka muža ili prisilnog regrutiranja sinova, dopušteno je protestirati, što bi u vrijeme rata također moglo izazvati društveno odbacivanje. Druge inicijative poput "Žene u crnom", koje su po prvi put djelovale u Izraelu, postale su uzor za svjetske proteste žena, također protiv rata u bivšoj Jugoslaviji i Afganistanu. Njihov je koncept okupiti žene iz sukobljenih strana na zajedničko djelovanje.

“Gitti Hentschei u svom eseju „Politici mira i sigurnosti potrebna je rodna analiza“ (*Friedens- und Sicherheitspolitik braucht Geschlechteranalysen*) tvrdi da „opredijeljenost žena protiv rata, protiv kršenja ženskih i drugih ljudskih prava i za pomirenje odnosnih strana u sukobu daje značajan doprinos prevenciji kriza i rješavanju sukoba, konsolidaciji uništenih društava i razvoju demokratskih uslova.”⁴⁰ Međutim, oni su jedva prepoznati u mainstream politici i nauci. Istina je da žene sada također imaju pravo glasa u parlamentima i vladama kada su u pitanju sigurnosne strategije i vojne intervencije. No, uprkos svim proklamacijama rodne ravnopravnosti, u institucijama rješavanja sukoba dominiraju muškarci. Skoro svuda su na ključnim pozicijama i daju strukture, okvir za orijentaciju i standarde ocjenjivanja. Usprkos činjenici da žene imaju značajnu ulogu u uspostavljanju mira, da su donijete i izglasane mnoge rezolucije, agende i programi koji poboljšavaju poziciju i ulogu žena u procesu uspostavljanja i održavanja mira, stereotipi o ženama kao žrtvama i neadekvatnim zagovornicima mira uz podjelu rada, uveliko otežavaju ženama da prisustvuju zvaničnim mirovnim procesima. Prisutna percepcija žena kao žrtava često osporuje njihovu ulogu kao medijatora u procesima izgradnje i održavanja mira. Skoriji oružani sukobi su dali uvid u multidimenzionalnu ulogu žena tokom sukoba, naglašavajući činjenicu da samo nakon ukinute paradigme žena kao žrtava moguće je u potpunosti uspostaviti ravnopravnu i potpunu ulogu medijatora i izgrađivača mira. Doprinos ženskih grupa izgradnji mira bio je značajan, bilo da se radi o primjeru Mreže žena u izgradnji mira u zapadnoj Africi, koja u svom radu ističe princip pozitivnog mira; Žene u crnom koje su pružile jedinu stalnu opoziciju civilnog društva sukobu u bivšoj Jugoslaviji; žene iz Bougainvillea koje su pokrenule niz procesa izgradnje mira, od kojih je najznačajniji mirovno rješenje između secesionista i vlade Papue Nove Gvineje; ili primjer muslimanskih, hinduističkih i sikhskih žena koje prelaze 'neprijateljske linije' u Kašmiru u Indiji kako bi pokrenule projekte o razvoju, liječenju trauma i pomirenju.

⁴⁰ Hentschei, Bool Stiftung, “Peace and security policy needs gender analyses”, 2010.

IV. USVAJANJE AKCIONIH PLANOVA ZA PROVEDBU REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI 1325 „ŽENE, MIR I SIGURNOST“ U BIH

4.1. Rezolucija vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“

“Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ usvojena je od strane Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 31.10.2000. godine.”⁴¹ Navedena Rezolucija je prva Rezolucija Vijeća sigurnosti koja se posebno bavi utjecajem rata na žene i djevojke, kao i doprinosu žena rješavanju sukoba i održavanju mira. Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ veliki značaj usmjerava na povećanje zastupljenosti žena u procesima donošenja odluka, sprječavanju sukoba, postkonfliktnim procesima, mirovnim pregovorima i operacijama potpore miru. Također, Rezolucija ukazuje na posebne potrebe žena i djevojkina tokom ratnih sukoba, potrebu njihove zaštite kao i sprječavanja i kažnjavanja seksualnog i svakog drugog oblika nasilja nad ženama. „Donošenje Rezolucije 1325 posebno je važno ako se uzme u obzir činjenica da se priroda rata promijenila u posljednjih nekoliko stoljeća, te da su civili sve više izloženi ratnim operacijama.”⁴² Žene i muškarci imaju različite uloge u društvu, to jeste imaju različite interese i potrebe koje treba uzeti u obzir pri kreiranju politika i strateških planova. Ono što Rezolucija ističe jeste da su žene i djevojke posebno ranjiva skupina tokom rata, što zahtijeva povećan stepen zaštite. Rezolucija ima za cilj postizanje međunarodnog mira i sigurnosti.

„Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 sadrži 18 tačaka, a Vijeće sigurnosti se fokusira na sljedeća područja

- A. Sudjelovanje žena na svim razinama odlučivanja
- B. Rodna perspektiva i obuka za izgradnju mira
- C. Zaštita i poštivanje ljudskih prava žena i ženske djece
- D. Uvođenje rodne perspektive u izvješća UN-a i provedba njihovih programa⁴³

Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“, kao i devet ostalih rezolucija, čini osnov UN-ove Agende o ženama, miru i sigurnosti. Poseban doprinos Rezoluciji čine akcioni

⁴¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2010-2013. godine“, 2010, str. 3.

⁴² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2010-2013. godine“, 2010, str. 4.

⁴³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2010-2013. godine“, 2010, str. 5.

planovi koje države pojedinačno razvijaju i provode. Nacionalni akcioni planovi su ujedno i glavni pokazatelj kako i na koji način države provode Rezoluciju 1325. “Takav prvi nacionalni plan za provedbu Rezolucije 1325 izradila je Danska, a godinu dana poslije, Norveška, Švedska i Velika Britanija, 2007, Austrija, Španija i Švicarska, kao i dvije zemlje u Africi (Uganda i Obala Slonovače).”⁴⁴ “Generalni sekretar UN-a je 29.10.2008. godine pred Vijećem sigurnosti izvijestio o implementaciji Rezolucije 1325, te pozvao sve zemlje članice da poduzmu mjere, kako bi se provele sve mjere iz Rezolucije 1325.”⁴⁵ Sam proces usvajanja akcionih planova, intenzivno je započet u Evropi nakon 2008. godine. Države koje u svojoj bližoj historiji nisu bile pod utjecajem ratnih sukoba, fokus nacionalnih akcionih planova je usmjeren na međunarodne humanitarne i mirovne operacije.

Kada pogledamo situaciju kakva je u Bosni i Hercegovini, može se primijetiti da vlada ulaže velike napore u provedbu Rezolucije 1325, što znači da provedba Rezolucije 1325 treba da bude prioritet od strane nadležnih institucija. U Gender akcionom planu BiH iz 2006. godine planira se provedba Rezolucije 1325, u smislu da se poveća broj žena na mjestima donošenja odluka. Bosna i Hercegovina je prva država koja je u regiji jugoistočne Evrope usvojila nacionalni akcioni plan za provedu Rezolucije 1325 i kontinuirano radi na ponovnom usvajanju novih na temelju prethodnih iskustava, kao i na identificiranju novih problema i unapređenja planova. U vezi s tim, prvi Akcioni plan za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 u Bosni i Hercegovini je usvojen u periodu od 2010-2013, drugi u periodu 2014-2017, dok se treći plan u periodu 2018-2022 trenutno provodi. S druge strane, može se zaključiti da je glavni cilj prvog Nacionalnog akcionog plana u Bosni i Hercegovini, povećanje sudjelovanja žena na mjestima donošenja odluka, u vojsci, policiji i mirovnim misijama (ostvaren djelimično). Sagledavajući izvještaj o provedbi posljednjeg nacionalnog akcionog plana u Bosni i Hercegovini iz oktobra 2017. godine, rezultati pokazuju da je napredak postignut u pogledu povećanja učešća žena u vojsci, politici i mirovnim misijama, dok su rezultati izostali kada je riječ o zakonodavnoj i izvršnoj vlasti. Također, poseban doprinos za uspješno osmišljavanje, implementaciju i evaluaciju akcionih planova za provedbu Rezolucije 1325, imaju vlasti i feminističke/ženske organizacije na različitim nivoima.

⁴⁴ Ždralović Amila, Saša Gavrić, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 12.

⁴⁵ Ždralović Amila, Saša Gavrić, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 62.

4.2. WPS program

„Program žene, mir i sigurnost (WPS – The Women, Peace and Security) formalno je pokrenut značajnom Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000), koja je usvojena 31. oktobra 2000. godine. Rezolucija 1325 potvrdila je važnu ulogu žena u prevenciji i rješavanju sukoba i u inicijativama za izgradnju mira. Program WPS počiva na četiri stuba: prevenciji, učešću, zaštiti i pomoći i oporavku.“⁴⁶

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda je izglasavanjem rezolucije 1325 (Žene, mir i sigurnost) uspostavilo temelj za utvrđivanje i ohrabrivanje ključne uloge žena u rješavanju i sprječavanju sukoba, uspostavljanju, izgradnji i održavanju mira i obnovi situacija u postkonfliktnim državama. Rezolucija 1325 je bila važan pomak u afirmisanju ravnopravnosti spolova i ravnopravnog učešća žena u procesu izgradnje mira i sigurnosti. Također, Vijeće sigurnosti je pozvalo međunarodnu zajednicu, uključujući Ujedinjene narode, da se poduzmu odgovarajuće mjere potrebne za povećanje prisustva žena u mirovnom i sigurnosnom aspektu djelovanja država, vlasti i sektora. Rezolucijom je započet proces poduzimanja mjera u zaštiti žena i djevojčica od nasilja (posebno silovanja i drugih oblika seksualnog zlostavljanja) u situacijama oružanog sukoba. Rezolucija 1820, objavljena 2008. godine, kojom se ukazalo da seksualno zlostavljanje počinjeno u oružanom sukobu je način uspostavljanja dominacije i instaliranje straha među populacijom, te Rezolucija 1888 – O djelima seksualnog nasilja nad civilima u oružanim sukobima, objavljena 2009. godine, je nastavila potpunu implementaciju Rezolucije 1325.

„Od usvajanja Rezolucije 1325 (2000), normativni okvir za WPS proširen je sa devet naknadnih rezolucija Vijeća sigurnosti, koje razrađuju četiri stuba Rezolucije 1325 •

- Rezolucija 1820 (2008): Prepoznaje seksualno nasilje kao taktiku rata i pitanje međunarodnog mira i sigurnosti koje zahtijeva sigurnosni odgovor;
- Rezolucija 1888 (2009): Jača napore za okončanje seksualnog nasilja u sukobu uspostavljanjem specijalnog predstavnika generalnog sekretara i tima stručnjaka za vladavinu prava i poboljšanje koordinacije među dionicima o seksualnom nasilju u sukobu

⁴⁶ UNDP, “The Women, Peace and Security Agenda. A Global Handbook”, United Nations Development Programme, Norway, 2019, str. 4.

- Rezolucija 1889 (2009): naglašava potrebu za jačanjem provedbe i uspostavlja indikatore za praćenje Rezolucije 1325; poziva generalnog sekretara da podnese izvještaj Vijeću sigurnosti o učešću i uključivanju žena u izgradnju mira
- Rezolucija 1960 (2010): Uspostavlja mehanizam za praćenje i izvještavanje o seksualnom nasilju u sukobu
- Rezolucija 2106 (2013): Fokusira se na odgovornost za počinioce seksualnog nasilja u sukobu i naglašava političko i ekonomsko osnaživanje žena
- Rezolucija 2122 (2013): rješava stalne nedostatke u implementaciji WPS agende; postavlja rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena kao ključne za međunarodni mir i sigurnost; prepoznaje različit utjecaj svih kršenja u sukobu na žene i djevojke i poziva na dosljednu primjenu WPS-a u cijelom radu Vijeća sigurnosti
- Rezolucija 2242 (2015): uspostavlja Neformalnu ekspertnu grupu Vijeća sigurnosti za WPS; rješava stalne prepreke provedbi uključujući financiranje i institucionalne reforme; usredotočuje se na veću integraciju programa o WPS-u i borbi protiv terorizma i suzbijanju nasilnog ekstremizma; poziva na poboljšane metode rada Vijeća sigurnosti na WPS-u
- Rezolucija 2467 (2019): naglašava pravdu i odgovornost, poziva na podršku ženskim organizacijama civilnog društva i traži procjenu nedostataka i preporuke o podršci lokalnim, nacionalnim i regionalnim naporima za preživjele seksualnog nasilja u sukobu.
- Rezolucija 2493 (2019): Poziva na provedbu prethodnih devet rezolucija i uključuje obaveze WPS-a u Akciju generalnog sekretara za inicijativu za očuvanje mira.⁴⁷

4.2.1. Prvi stub WPS programa: Prevencija

Prevencija predstavlja uključivanje žena i rodne perspektive u procesima sprječavanja nasilja koje se dešava tokom oružanog sukoba. Ujedinjeni narodi su u Rezoluciji 1820 ukazali da, tokom oružanog sukoba, neprijateljska snaga izvršava seksualno i druge vrste nasilja nad ženama i djevojkama kao način uspostavljanja dominacije i instaliranje straha. „Seksualno nasilje povezano sa sukobom odnosi se na silovanje, seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju,

⁴⁷ UN, “Gender Equality and Women, Peace and Security. Resource Package”, Department of Peace Operations, 2020, str. 13-14.

prisilnu trudnoću, prisilni pobačaj, prisilnu sterilizaciju, prisilni brak, trgovinu ljudima kada je počinjeno u situacijama sukoba u svrhu seksualnog nasilja/eksploatacije i bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja slične težine počinjeno nad ženama, muškarcima, djevojčicama ili dječacima koje je direktno ili indirektno povezano sa sukobom.⁴⁸ Stub se zasniva na rješavanju uzroka oružanih sukoba, sprječavanju širenja i izbijanja sukoba, uspostavljanje razoružanja zasnovano prema UN rezolucijama, historijski pratiti kontinuitet izbijanja oružanih sukoba i uspostavljanje i održanje mira zasnovano na ljudskim pravima i ljudskoj sigurnosti na lokalnom i međunarodnom.

4.2.2. Drugi stub WPS programa: Učešće

Ovaj stub prikazuje fundamentalnu ulogu potpunog i punopravnog učešća žena kao učesnika mirovnih pregovora, mirovnih i izbornih procesa i političko-društvenih sfera odlučivanja. Uključivanje učešća žena u ovim sferama odlučivanja prikaz je potpunog poštivanja ljudskih prava i predstavljanja demokratskog djelovanja država i zajednica.

4.2.3. Treći stub WPS programa: Zaštita

UN-ovim Rezolucijama 1325, 1820 i 1888 uspostavljen je temelj za implementaciju trećeg stuba WPS programa u kojem se stavlja značaj na zaštitu žena i djevojčica i njihovih prava i potreba u oružanom sukobu. Zaštita uključuje prijavljivanje i krivično gonjenje izvršilaca seksualnog, rodno zasnovanog nasilja i ostalih oblika nasilja, izgllašavanje konvencija i formiranje i provođenje regionalnih i međunarodnih zakona.

4.2.4. Četvrti stub WPS programa: Pomoć i oporavak

Zadnji ali najvažniji stub uključuje pružanje zdravstvene i psihološke pomoći, usluga i savjetovanja žrtvama nasilja. Trauma koju dožive žrtve uveliko i zadugo ostavljaju posljedice na žrtve te je profesionalna pomoć potrebna. Pružanje pomoći nije jednostrano, pomagajući osobama da svoj život vrate u funkcionalno stanje, također, pomaže zajednici i društvu da u potpunosti funkcionišu i zajedno ciljaju ka uspostavljanju mira u postkonfliktnim i

⁴⁸ UN, "Gender Equality and Women, Peace and Security. Resource Package", Department of Peace Operations, 2020, str. 9.

konfliktnim državama te djeluju na globalnom nivou u ukazivanju na posljedice i kako ih redukovati nakon nasilja. „Razumijevanje o tome kako sukobi utiču na živote žena u poređenju sa muškarcima i djevojaka u poređenju sa dječacima, pomoći će mirovnom osoblju da bolje razumije kontekst u kojem funkcionišu i na kraju bi trebalo da dovedu do bolje informisanih i efikasnijih odluka sprovođenja mandata misije.“⁴⁹

4.3. Razdoblje prije akcionih planova Rezolucije 1325: Uloga civilnog društva i međunarodne zajednice u BiH

U periodu između 2005. i 2007. godine, odnosno pet godina prije provedbe Rezolucije 1325, podizanje svijesti o ženama zagovaralo se putem javnih i medijskih prezentacija, kako bi se na taj način ukazalo na važnost njihove provedbe u zemlji. Uz djelovanje međunarodnih organizacija, ženske skupine prošle su kroz niz edukacija i radionica s ciljem integracije tema ljudskih prava i ravnopravnosti spolova u privatnom i javnom životu. “Također civilno društvo Bosne i Hercegovine, posebno kada je riječ o ženskim organizacijama, bile su ključne za stavljanje ženskih prava i rodnih pitanja na političkom i institucionalnom dnevnom redu bosanskohercegovačke vlasti i medija, kao i međunarodne zajednice.”⁵⁰ Pored civilnog društva, različite agencije UN-a kao što su, UNIFEM-UN Women i UNDP Sarajevo podržale su provedbu Rezolucije 1325. Za međunarodnu zajednicu u Bosni i Hercegovini rod je bila nova tema, o kojoj se raspravljalo u javnoj sferi, zbog djelovanja ženskih organizacija. Glavni cilj ženskih organizacija je bilo da se pronađu saveznici koji će podržati njihove zahtjeve, u pogledu da provedba Rezolucije 1325 bude prioritet dnevnog reda za institucije BiH. “Određene međunarodne organizacije i misije, kao što je Policijska misija Europske unije (EUPM), imale su određene zadatke u vezi sa Rezolucijom 1325: da sadržaj Rezolucije bude usađen u mandate u Bosni i Hercegovini, da slijede interne smjernice o rodnim dimenzijama. Dakle Policijska misija Europske unije (EUPM), je imala zadatak da uspostavi održivu, multietničku i profesionalnu policijsku službu u Bosni i Hercegovini, koja će da bude u skladu sa međunarodnim standardima demokratskog rada policije. Policijska misija Europske

⁴⁹ UN, “Gender Equality and Women, Peace and Security. Resource Package”, Department of Peace Operations, 2020, str. 3.

⁵⁰ Tomić Ankica, „Gender Mainstreaming of the Security Sector in Bosnia and Herzegovina: From the Policy Papers to Reality“, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 2015, str. 89.

unije je u svoju internu strukturu uvrstila i savjetnice za rodna pitanja koja se bave pitanjima ravnopravnosti spolova i ljudskih prava.”⁵¹

Da bi se u potpunosti razumjela uloga međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini, neophodno je razjasniti pitanje rješavanja nejednakosti spolova u sklopu njihovih mandata, kako bi se na taj način pomoglo Bosni i Hercegovini na putu ka integraciji u NATO i EU. “Jedan od propusta međunarodne zajednice jeste taj što nije dala prioritet u pogledu ispravljanja kršenja prava žena, ili pak nedostatku žena za pregovaračkim stolovima, gdje bi se raspravljalo o različitim reformskim pitanjima, kao što su odbrana, policija, pravosuđe ili ustavna reforma.”⁵² No međutim ovakva reformska pitanja su ostala uskraćena ženama kao i općem javnom mnijenju. Ured visokog predstavnika (OHR) je najbolji primjer ovakvog oblika propusta, gdje je uočljiv nedostatak uključivanja roda u njihove inicijative u sektoru sigurnosti, kao i u druge reforme u Bosni i Hercegovini. Moglo bi se zaključiti da je danas međunarodna zajednica više nego ikad institucionalizirana, i isključivo okrenuta prema integraciji rodni pitanja u unutarnje strukture upravljanja i procese donošenja odluka.

Kao i mnoge druge države u regiji, veliki broj nevladinih organizacija su bile primarna snaga kada je riječ o zagovaranju Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 u Bosni i Hercegovini i prije nego što je došlo do usvajanja prvog Akcionog plana 2010. godine. Na prostoru Balkana mnoge ženske organizacije pokrenule su rasprave o rodno uvjetovanom nasilju kao oružju tokom ratnog sukoba. „Radili su preko etničkih linija i preuzeli aktivnu ulogu u vođenju napora za pomirenje, mir i stabilnost te su koristili različite metode kako bi uvjerali tijela vlasti i međunarodne zajednice u BiH da razgovaraju o glavnim obvezama preuzetim u Rezoluciji 1325.“⁵³ Do 2008. godine većina žena u sigurnosnim strukturama je radila na administrativnim pozicijama.

⁵¹ Tomić Ankica, „Gender Mainstreaming of the Security Sector in Bosnia and Herzegovina: From the Policy Papers to Reality“, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 2015, str. 90.

⁵² Tomić Ankica, „Gender Mainstreaming of the Security Sector in Bosnia and Herzegovina: From the Policy Papers to Reality“, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 2015, str. 90.

⁵³ Tomić, Ankica, „ Gender Mainstreaming of the Security Sector in Bosnia and Herzegovina: From the Policy Papers to Reality, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 2015, str. 90.

4.4. Gender centri za ravnopravnost spolova

4.4.1. Gender centar FBiH

“Vlada FBiH je na osnovu svoje uredbe 7. decembra 2000. godine, uspostavila Gender Centar FBiH u sklopu Ministarstva za socijalna pitanja, raseljena lica i izbjeglice, a glavnu promociju je doživio kao vladino stručno tijelo u januaru 2001. godine.”⁵⁴

“Gender Centar vrši sljedeće poslove:

- I. prati položaj žena i implementaciju njihovih zagarantovanih prava u domaćem i međunarodnom zakonodavstvu, ostvaruje koordinaciju sa Komisijom za jednake mogućnosti u Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, te saradnju sa odgovarajućom institucijom u Republici Srpskoj;
- II. učestvuje u pripremama zakona i drugih općih akata, te pri utvrđivanju mjera od ovlaštenih ministarstava radi ostvarenja jednakog uticaja žena i muškaraca u razvojnom procesu;
- III. zalaže se i promovira jednaka prava i mogućnosti za muškarce i žene, te organizira stručne debate i slične rasprave na ovu temu;
- IV. sakuplja inicijative vezane za promjenu legislative sa aspekta gendera
- V. pruža stručnu pomoć u bilateralnim i multilateralnim odnosima vezanim za gender politiku, ostvaruje saradnju sa domaćim i međunarodnim nevladinim organizacijama te koordinira implementaciju domaćih i međunarodnih programa
- VI. koordinira u izradi izvještaja ovlaštenih tijela upućenih međunarodnim institucijama o preuzetim konvencijama i drugim dokumentima iz gender oblasti.”⁵⁵

“Pored navedenih poslova koji su u nadležnosti Gender Centra, on je također utvrđen i Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovine.

- I. prati usaglašenost zakona i drugih akata, politika, strategija, planova i programa, koji se donose na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, sa domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova;
- II. daje mišljenja o usaglašenosti zakona i drugih akata, politika, strategija, planova i programa, koji se donose na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, sa odredbama

⁵⁴ Vlada Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine

⁵⁵ Vlada Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine

Zakona i drugim domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova i pokreće inicijative za usaglašavanje;

- III. prati i analizira stanje ravnopravnosti spolova u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- IV. priprema i sačinjava redovne i posebne izvještaje o stanju ravnopravnosti spolova u određenim oblastima, priprema i sačinjava informacije, mišljenja i preporuke koje se dostavljaju Vladi Federacije Bosne i Hercegovine i drugim nadležnim organima i tijelima;
- V. prima i obrađuje molbe, žalbe i predstavke lica i grupa lica u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz Zakona, u skladu sa Jedinstvenim pravilima za primanje i obrađivanje molbi, žalbi i predstavki lica i grupa lica;
- VI. saraduje sa institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova na svim nivoima;
- VII. predstavlja i koordinira aktivnosti, u okviru svoje nadležnosti, na regionalnom nivou
- VIII. saraduje sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda;
- IX. pruža stručnu i savjetodavnu pomoć svim institucijama sistema i drugim partnerima;
- X. obavlja i druge poslove u vezi sa unapređenjem i promocijom ravnopravnosti spolova u Federaciji Bosne i Hercegovine.⁵⁶

Aktivnosti Gender Centra su definirane u sklopu strateško-političkih dokumenata Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine i finansijski mehanizam za provedbu Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine. Posebnu ulogu u procesu osnaživanja institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova imao je projekat jednakost i ravnopravnost spolova u Bosni i Hercegovini, kao i zajednički napor Vlade Republike Finske i Vlade Bosne i Hercegovine u svrhu ostvarivanja pretpostavki za ostvarivanje svih ciljeva u navedenoj oblasti.

“Glavni cilj Gender Centra jeste unapređenje jednakosti i ravnopravnosti spolova u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i da sprovede načela koja su sadržana u međunarodnim konvencijama i sporazumima u svrhu ispunjavanja potreba Vlade Federacije, stručnih tijela Vlade, premijera i zamjenika premijera, federalnih ministarstava i drugih ustanova i institucija unutar Federacije.”⁵⁷

⁵⁶ Vlada Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine

⁵⁷ Vlada Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine

4.4.2. Gender centar RS

“Gender Centar RS je osnovan odlukom Vlade Republike Srpske u decembru 2001. godine.”⁵⁸

„Gender centar Republike Srpske ima ovlaštenja/prava da prati primjenu Zakona na nivou entiteta i u tu svrhu naročito obavlja sljedeće poslove:

1. prati usaglašenost zakona i drugih akata, politika, strategija, planova i programa koji se donose na nivou entiteta, sa domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost polova;
2. daje mišljenje o usaglašenosti zakona i drugih akata, politika, strategija, planova i programa koje se donose na nivou Republike Srpske sa odredbama ovog zakona i drugim domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost polova i pokreću inicijative za usaglašavanje;
3. prati i analizira stanje ravnopravnosti polova u Republici Srpskoj;
4. priprema i sačinjava redovne i posebne izvještaje o stanju ravnopravnosti polova u određenim oblastima, priprema i sačinjava informacije, mišljenja i preporuke koje dostavlja Vladi Republike Srpske i drugim nadležnim organima i tijelima;
5. prima i obrađuje molbe, žalbe i predstavke lica i grupa lica u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz ovog Zakona u skladu sa Jedinstvenim pravilima iz člana 23. stav 1. tačka 10. ovog Zakona;
6. saraduje sa institucionalnim mehanizmima iz člana 21. stav 3. ovog Zakona;
7. predstavlja i koordiniše aktivnosti, u okviru svoje nadležnosti, na regionalnom nivou;
8. saraduje sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda;
9. pruža stručnu i savjetodavnu podršku i pomoć svim institucijama sistema i drugim partnerima.”⁵⁹

“Prema Odluci o osnivanju Gender centra Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 31/02, 63/05), Gender centar obavlja sljedeće zadatke:

1. prati položaj žena i implementaciju njihovih zagarantovanih prava,

⁵⁸ Vlada Gender Centra Republike Srpske

⁵⁹ Vlada Gender Centra Republike Srpske

2. prati i koordinira aktivnosti na sprovođenju Zakona o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini,
3. ostvaruje koordinaciju sa Odborom jednakih mogućnosti u Narodnoj skupštini RS,
4. ostvaruje saradnju sa institucijama u Federaciji BiH, kao i na državnom nivou,
5. učestvuje u pripremi zakona, drugih propisa i opštih akata, radi ostvarenja jednakih prava i obaveza u razvojnom procesu,
6. sakuplja inicijative za promjenu zakonodavstva sa aspekata gendera,
7. pruža stručnu pomoć u bilateralnim i multilateralnim odnosima vezanim za politiku polova,
8. ostvaruje saradnju sa domaćim i međunarodnim nevladinim organizacijama, te koordinira implementaciju domaćih i međunarodnih programa,
9. učestvuje u izradi izvještaja ovlaštenih tijela prema međunarodnim institucijama (Ujedinjene nacije, Evropska unija, Savjet Evrope itd) o stanju po preuzetim konvencijama i drugim dokumentima iz gender oblasti,
10. informiše javnost o bitnim pitanjima ženskih – ljudskih prava,
11. saraduje sa Vladom i predstavlja savjetodavno tijelo u oblasti odnosa među polovima – ljudskih prava,
12. obavlja i druge poslove u skladu sa Odlukom o osnivanju i Zakonom o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini.“⁶⁰

4.5. Prvi Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 za period od 2010 – 2013

“Prvi akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 za period od 2010. do 2013. godine usvojen je 27.07.2010. godine, odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Ovaj akcioni plan bio je ujedno i prvi akcioni plan na području Jugoistočne Evrope, i time je poslužio kao primjer susjednim, ali i ne susjednim zemljama kako izraditi akcione planove UNSCR 1325.”⁶¹ Cilj ovog Akcionog plana, jeste da se osnaži uloga žene, kao i da se poveća doprinos žene na polju održavanja mira u postkonfliktnoj Bosni i Hercegovini. Dana 29.06.2011.

⁶⁰ Vlada Gender Centar Republike Srpske

⁶¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 3.

godine na 154. Sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine formiran je Koordinacioni odbor za praćenje provedbe Akcionih planova. Ovaj Koordinacioni odbor sastojao se od predstavnika i predstavnica svih sektora sigurnosnih institucija, poput, Granične policije BiH, Ministarstva sigurnosti BiH, Ministarstva odbrane BiH, Državne agencije za istrage i zaštitu i mnoge druga, kao i Udruženja “Udružena žena”, koja predstavlja nevladin sektor u BiH. Svi članovi i članice ovog tijela radili su aktivno na promoviranju Akcionog plana, kao i podjednakom doprinosu, kako unutar svojih institucija, tako i u ostalim institucijama. Također, kroz aktivan rad na realizaciji Akcionog plana, Vijeće ministara BiH je, 15.09.2011. godine usvojilo prvi godišnji izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 “Žene, mir i sigurnost”, dok je 24.11.2011. godine Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH usvojio Drugi godišnji izvještaj, a zatim 04.12.2012, Vijeće ministara BiH usvojilo je i Treći godišnji izvještaj na samom kraju implementacije Akcionog plana. Kroz 3 godine rada na ovom planu, sprovedene su nezavisne procjene plana za period od 2010- 2013. godine, čime je zaključeno da se na osnovu naučenih lekcija može kreirati novi, odnosno Drugi Akcioni plan za period od 2014. do 2017. godine.

Ono što je bitno naglasiti jeste, da je ovaj Akcioni plan izrađen u suradnji sa Agencijom za ravnopravnost spolova i institucija koje su bile u Koordiniranom odboru za praćenje provođenja Akcionog plana, kao i uz konsultacije sa nevladinim organizacijama.

4.5.1. Nezavisna procjena implementacije Akcionog plana

Nezavisna procjena implementacije prvog Akcionog plana, provedena je u julu 2013. godine, gdje je zapravo zaključeno, kako je ovaj primjer plana bio dobar pokazatelj prakse za kreiranje i provedbu javne politike. Zahvaljujući tome, Bosna i Hercegovina je bila prepoznata i na međunarodnom nivou. Ono što je bitno istaći i pohvaliti, jeste, da je Akcioni plan bio uspješan iz više razloga. Neki od njih su sljedeći:

1. “Kreiran je na način da povezuje ciljeve i aktivnosti plana sa postojećim mandatima relevantnih institucija zaduženih za sigurnosnu politiku. Iskorištena je stručnost osoblja koje je imalo iskustva u ovoj oblasti, promovirajući međuinstitucionalnu saradnju.
2. Agencija za ravnopravnost spolova BiH igrala je ključnu ulogu i pružala stručnu i tehničku podršku institucijama u provedbi Akcionog plana, posebno Ministarstvu odbrane BiH i Ministarstvu sigurnosti BiH. Kreiranjem i distribucijom edukativnih materijala i provođenjem obuka, Agencija za ravnopravnost spolova BiH je podizala

svijest o tome zašto je rodna perspektiva bitna za mir i sigurnost, nastojeći da na praktičan način približi ove teme i omogući praktičan pristup provođenju Akcionog plana.”⁶²

Također, jedna od bitnih stvari za pomenuti jeste, da je donošenjem Prvog Akcionog plana pokrenuto niz aktivnosti, koje će podstaći žene da se uključe u pregovore i osnaži žene na polju djelovanja mira. Tako je, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, osnovalo Udruženje “Mreža žena MUP RS - RS WPON” i time je postalo prvo ministarstvo u regionu, koje je osnovalo ovakvu vrstu udruženja i time motivisalo ostale zemlje da se osnuje Mreža žena policajaca Jugoistočne Europe. Osim Ministarstva unutrašnjih poslova RS, i Ministarstvo unutrašnjih poslova FBiH, sa ostalim sigurnosnim agencijama osnovale su ista ili slična udruženja na polju rada i učvršćivanja odnosa sa ženama. Pored pozitivnih ishoda provedbe Prvog Akcionog plana, postoji i nekolicina smetnji za postizanje učinkovitog provođenja ovog Akcionog plana. Te smetnje su sljedeće:

- “I pored navedenih pozitivnih primjera, cjelokupan proces harmonizacije propisa, pravila i procedura u sektoru odbrane i sigurnosti sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH je nedosljedan i neujednačen.
- Uočena je i potreba za efikasnijim sistemom monitoringa i evaluacije. Akcioni plan sadržavao je previše pokazatelja koje je bilo teško pratiti i nadzirati. To je rezultiralo nedostatkom jedinstvenog sistema izvještavanja u vladinim institucijama. Skoro svi navedeni indikatori su kvantitativne prirode, što onemogućuje praćenje progressa u ostvarivanju srednjoročnih ili dugoročnih ciljeva, te kvalitativnih institucionalnih i uopće društvenih promjena.
- Veliku prepreku predstavljao je i nedostatak sredstava za efikasnu implementaciju Akcionog plana. Ciljevi i aktivnosti iz Akcionog plana nisu adekvatno prioritetizirani unutar institucionalnih strategija ili planova rada, što je rezultiralo nedostatkom sredstava za njegovu provedbu.”⁶³

⁶²Službeni glasnik BiH, broj 89/ 14, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini za period 2014 – 2017. godine, 2013.

⁶³ Službeni glasnik BiH, broj 89/ 14, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini za period 2014 – 2017. godine, 2013.

4.6. Drugi Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 za period 2014 – 2017

Vijeće ministara BiH 2014. godine usvojilo je Drugi Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 za period od 2014. do 2017. godine. Drugi akcioni plan usvojen je na prijedlog i preporuke naučenih lekcija i prethodnog, odnosno Prvog Akcionog plana, kroz koji su ukazane sugestije, tako i pozitivni aspekti i izazovi za implementaciju i koordinaciju plana. Baš kao i u prethodnom Akcionom planu, tako i u ovome odlukom Vijeća ministara BiH, osnovan je Koordinacioni odbor za praćenje Akcionog plana UNSCR 1325 za period od 2014 - 2017. godine, koji je 2016. godine prošao kroz neke faze dorade. Pored sigurnosnih agencija i ministarstava koji su bili uključeni u koordinacioni odbor, kao nove članice našle su se predstavnice i zamjenice nevladinog sektora, ispred Udruženja “Vive žene” Tuzla i “Lara” Bijeljina. Ono što je zapravo nepohvalno jeste da se MUP RS nije odazvao pozivu za nominovanje svojih predstavnika, iako je prvobitno u ovom odboru za vrijeme prvog Akcionog plana imao svoje predstavnike. Agencija za ravnopravnost spolova, kao i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u BiH, aktivno su radili na izradi redovnih godišnjih izvještaja o provedbi Akcionog plana UNSCR 1325. Kao i za prethodni Akcioni plan, tako je i za ovaj urađen završni izvještaj o provedbi Akcionog plana UNSCR 1325 za trogodišnji period, odnosno za 2014 - 2017. godinu, koji je zadržavao preporuke, kao i naučene lekcije koje su bile ključne za izradu narednog Akcionog plana.

4.6.1. Uspjesi i izazovi drugog Akcionog plana

Kao i prethodni Akcioni plan, tako i ovaj susreli su se za nizom pozitivnih, ali i negativnih djelovanja na isti. Kroz izvještaj uočene su sljedeće pozitivne, ali i izazovne strane drugog Akcionog plana:

- Kao jedna od pozitivnih strana, jeste ta, da je Koordinacioni odbor za praćenje provedbe Akcionog plana UNSCR 1325, postao jedan od ključnih aktera za implementaciju ovog plana, kao i u mobilizaciji nadležnih institucija, razlog za to je dugogodišnje iskustvo koje su započeli 2010. godine, kroz provedbu prvog Akcionog plana. Uspostavljena je izuzetna suradnja na polju razmjene znanja na polju svih međusobno povezanih institucija kroz Koordinacioni odbor, gender institucionalnih mehanizama, naročito sa ARS BiH, koja upravlja procesima izrade i provođenja Akcionih planova.

- Koordinaciona i savjetodavna uloga ARS BiH, MLJPI BiH, koji su nosioci javne politike, zapravo daju na značaju da je jedan od ključnih faktora za uspjeh Akcionog plana u odnosu na druge zemlje u kojima je uloga gender institucionalnih mehanizama, poprilično zanemarena. Resorna ministarstva sektora i odbrane, kao nosioci nacionalnih akcionih planova često nemaju dovoljne kapacitete i mogućnosti za uvođenje rodni pitanja, što zapravo predstavlja jednu od prepreka za implementaciju planova.
- Također, kroz sprovođenje Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325, primjetna je podrška, kao i njena učinkovitost u institucijama većeg rukovodećeg kadra. Bitno je istaći i podršku pojedinaca, koji su kroz svoje vlastite interese, mišljena uspjeli da doprinesu implementaciji i razvoju Akcionih planova.
- Kroz uvođenje koncepta ljudske sigurnosti, kao jedan od tri ključna djela Akcionog plana UNSCR 1325, stvorene su mogućnosti za pokretanje inicijativa na lokalnom nivou i time se doprinijelo svakodnevnoj sigurnosti građana, kao analiziranje njihovih potreba i interesa. Ovakav vid komunikacije pokazao se kao pozitivan i time doprinio da u slučaju nepredvidivih sigurnosnih situacija mogu pravovremeno i preventivno djelovati, time je Bosna i Hercegovina napravila važan korak u primjeni UNSCR 1325, koji je u svijetu prepoznat kao dobra praksa, i koji se primjenjuje širom država.
- Regionalna suradnja na implementaciji ovog plana, također se pokazala kao jedna od pozitivnih djelovanja provedbe ovog plana. Razmjena iskustava, informacija, praksi, stručne terminologije, financija i ostalog znatno je olakšala put ka ostvarivanju ciljeva. Ovakav vid regionalne suradnje bio je zanemaren u period kada je Bosna i Hercegovina prolazila kroz najtežu fazu svog postojanja, odnosno između 1992 - 1995. godine.
- Konkretni rezultati koje je postigla Bosna i Hercegovina sve su vidljiviji i sve je bolje razumijevanje stručne i šire javnosti o važnosti UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“. Promocija na međunarodnom nivou rezultirala je sve većim brojem poziva da se iskustva i prakse BiH predstave i primjene pogotovo u zemljama koje su u procesu donošenja nacionalnih akcionih planova (poziv za učešće na Akademiji nacionalnih akcionih planova u Beču sa preko 20 zemalja svijeta, te pozivi nadležnih ministarstava Finske, Moldavije i Albanije za podršku izradi Nacionalnog akcionog plana prema strukturi AP UNSCR 1325 u BiH). Međunarodna razmjena iskustava i praksi ukazala je na činjenicu da uspjeh ovog Akcionog plana, kao i drugih strateških i

akcionih planova u BiH vezanih za ravnopravnost spolova u različitim oblastima, proizilazi iz stvarnog partnerstva gender institucionalnih mehanizama i nadležnih institucija, koje se ogleda u sistemskom pristupu, razmjeni stručnih kapaciteta i učenju jednih od drugih.

- Plan monitoringa i evaluacije AP UNSCR 1325 (M&E plan), koji je izrađen uz podršku Instituta za inkluzivnu sigurnost, poslužio je za operacionalizaciju i nadzor nad provedbom Akcionog plana. Na osnovu M&E plana i postavljenih indikatora izrađeni su tabelarni formati za godišnji operativni plan aktivnosti institucija, te za godišnji izvještaj o postignutim rezultatima. Ovaj pristup godišnjem planiranju i izvještavanju, kojim koordinira ARS BiH, MLJPI BiH, značajno je pojednostavio način dostavljanja informacija od nadležnih institucija, definisanje konkretnih akcija i mjerenje napretka u postizanju rezultata. Ovo predstavlja pozitivan primjer praktične primjene M&E plana za učinkovit nadzor nad provođenjem javne politike.”⁶⁴
- Izazov za provedbu Akcionog plana UNSCR 1325 jeste nedostatak sredstava iz redovnog budžeta nadležnih institucija. Institucije koje su povezane Koordinacionim odborom, kao i ARS BiH i MLJPI BiH nastoje sufinansirati i izdvajati donatorska sredstva, kako bi potpomogli aktivnom pružanju pomoći u implementaciji i razvoju Akcionih planova.

Iako je napredak uočljiv, uz dobre primjere u praksi, ipak izazovi u provedbi Akcionog plana i dalje postoje. Nedovoljno financiranje ljudskih resursa jedan je od nedostataka sa kojim se ovaj plan susreo i predstavlja prepreku za kontinuiranu primjenu principa rodne ravnopravnosti. Također, još uvijek je uočljiv neujednačen nivo opredjeljenosti, razumijevanja i provedbe principa rodne ravnopravnosti. Nažalost, sve je manje institucija u kojima se rodna ravnopravnost primjenjuje, gdje još uvijek postoji nizak postotak žena na rukovodećim pozicijama. Žene su i dalje zapostavljene i ne vodi se računa o rodnoj ravnopravnosti žena i muškaraca u svim institucijama Bosne i Hercegovine.

⁶⁴ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akциони plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 26:27.

4.7. Treći Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 za period od 2018 – 2022

Ulogu u izradi Trećeg Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 za period od 2018. do 2022. godine imali su Agencija za ravnopravnost spolova u BiH, kao i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, uz podršku i konsultacije sa ostalim institucijama, kao i sa Koordinacionim odborom koji je formiran za praćenje provođenja Akcionog plana. Treći Akcioni plan, urađen je na osnovu prethodne prakse, kao i rezultata i ciljeva. “*Strateški ciljevi ovog plana jesu: a) povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka, b) povećan stepen ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti i unaprijeđeni uslovi i pristup provedbi AP UNSCR 1325, dok su srednjoročni ciljevi: a) ključne politike, zakoni i drugi propisi omogućavaju povećanje učešća žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka, b) stvorene potrebne pretpostavke za unaprjeđenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka, c) razvijena svijest o važnosti učešća žena u donošenju odluka i očuvanju mira i sigurnosti, d) smanjena stopa trgovine osobama u BiH, e) poboljšana podrška i pomoć žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata, f) unaprijeđen rodno odgovoran pristup i sistemi podrške u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova, unaprjeđeni mehanizmi koordinacije i instrumenti za provedbu AP UNSCR 1325 i poboljšana saradnja sa drugim akterima.*”⁶⁵

S obzirom da treći Akcioni plan još uvijek traje, izazovi i nedostaci ovog plana još uvijek nisu definirani.

4.8. Izazovi u provođenju Rezolucije 1325 u BiH

U pogledu provođenja Rezolucije 1325 u BiH, izazov bi bio još veći jer se ne mjeri samo utjecaj javne politike, nego i utjecaj drugih aktivnosti u jednoj državi koji doprinose realizaciji određenih ciljeva navedene rezolucije. Provedba akcionih planova predstavlja pozitivan doprinos državama članicama u provođenju Rezolucije, dok su predviđene aktivnosti zapravo kontekstualizirane za stanje u svakoj državi pa tako i u Bosni i Hercegovini. Ključan segment koji se posebno naglašava u sva tri akciona plana jeste pitanje participacije. Ravnopravnost spolova se ogleda u ravnopravnom učešću, odnosno zatupljenosti žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka. Kada govorimo o

⁶⁵ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 4.

učesću žena u procesu odlučivanja, onda se to odnosi na učesće u zakonodavnoj, izvršnoj vlasti i pravosuđu. Na osnovu provedenih analiza ne može se tačno utvrditi koji akcioni plan je imao najveći doprinos u oblasti učesća žena u ovoj oblasti. Na osnovu svega stiče se dojam da se pitanje učesća planira postići kroz donošenje afirmativnih mjera bez informacija šta to znači. Prvi akcioni plan sadržavao je aktivnosti poput jačanja liderstva žena, promociju doprinosa medija na mjestima odlučivanja kao i rad sa političkim partijama. Na osnovu ovoga se može zaključiti da se prvi akcioni plan bavio pitanjem suštinskog ravnopravnog učesća, dok su se planovi poslije isključivo odnosili na kvantitativno učesće. Kada se govori o podacima o promociji vojnog poziva kao ravnopravno dostupnog za žene i muškarce, žene su pak bile više zainteresirane. Ovakav vid promocije bazirao se na korištenju vojnih lica oba spola u promotivnim materijalima, naglašavajući da prilikom odabira kandidata za prijem u vojnu službu da se vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti oba spola u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Primjer toga imamo u oglasu objavljenog 2008. godine za prijem u vojnu službu, u kojem se prijavilo svega 23 kandidatkinje, a u oglasu objavljenom 2014. godine broj prijavljenih kandidatkinja se enormno povećao na čak 595. Na osnovu ovoga može se zaključiti da su Ministarstvo odbrane BiH i Oružane snage BiH prepoznali izazov manje zainteresiranosti žena da se odazovu vojnom pozivu, kao i da se djelovanjem na rodne stereotipe promocijom može povećati broj zainteresiranih žena.

“U vezi s tim, Ministarstvo odbrane BiH je usvojilo niz preporuka, gdje se naglašava da se prilikom prijema kandidata/kinja u OS BiH od ukupnog broja primljenih, 10% moraju da budu žene, s tim da prilikom odabira tih 10% kandidatkinja mora se voditi računa da se prednost dadne najuspješnijim kandidatima i kandidatkinjama u skladu sa listom najuspješnijih.”⁶⁶ „Podaci pokazuju da je od 2008. do 2017. godine došlo do povećanja zastupljenosti žena u Oružanim snagama za 2% i to najviše u periodu od 2008. do 2013. godine (1,8%), a najmanje od 2013. do 2017. godine (0,2%).“⁶⁷

“Sa druge strane, u institucijama sektora sigurnosti zabilježen je porast učesća žena u policijskim snagama na svim nivoima u BiH u prosjeku oko 1,25% i ukupno je iznosila 7,5%.”⁶⁸ Također učesće žena na rukovodećim pozicijama iznosi 1,2%, a mogući problem

⁶⁶ Ždralović Amila, Saša Gavrić, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 70.

⁶⁷ Ždralović Amila, Saša Gavrić, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 70.

⁶⁸ Ždralović Amila, Saša Gavrić, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 71.

takvog stanja jeste nemogućnost kontinuiranog usavršavanja žena, odnosno nemogućnost sticanja većeg čina, koji zahtijeva tačno određeno vrijeme provedeno u prethodnom činu, kao i dostavljanje ocjene u posljednje tri godine, što za posljedicu ima otežan način napredovanja zbog korištenja porodiljskog odsustva.

“Kada sagledamo drugu stranu, to jeste učešće žena u mirovnim misijama, postotak iznosi 30%, što za posljedicu ima porast postotka za 6% u odnosu na 2014.godinu, te za oko 14% u odnosu na 2010. godinu.”⁶⁹ Iz tog razloga Ministarstvo odbrane BiH je 2012. godine dobilo nagradu od Ujedinjenih naroda za javnu službu u kategoriji „Promovisanje rodne ravnopravnosti u javnoj službi“, a razlog tome jeste povećanje učešće žena u mirovnim misijama. Povećano učešće žena u mirovnim misijama rezultat je primjene afirmativne mjere kojom je smanjen broj potrebnih godina radnog iskustva, koji predstavlja glavni kriterij za prijavu za upućivanje u mirovne studije (sa osam na pet godina za žene). Mjera je uvedena iz razloga što je u agencijama za provedbu zakona u BiH utvrđeno da ne postoje žene koje imaju osam godina radnog iskustva u policiji. Učešće žena u različitim sektorima, od izuzetnog je značaja i djelovanje u drugim konfliktnim i postkonfliktnim društvima.

Izazovi sa kojima se susrela Rezolucija 1325 “Žene, mir i sigurnost” može se grupisati u nekoliko grupa, odnosno s jedne strane globalna politička kretanja, a sa druge strane na strukturu iste.

Jedan od izazova jeste Globalni trendovi repatrijarhalizacije, fundamentalizma svih vrsta ismijavanja ženskih prava. Ovakav vid izazova ima izuzetan utjecaj, posebno kada je riječ o zahtjevima ženskih pokreta u rezoluciji “Žene, mir i sigurnost”. Ovi zahtjevi obuhvataju smanjenje vojnih ulaganja, kontrolu zaostalog naoružanja, naročito nakon rata, zatim promovisanje nenasilnog oblika rješavanja konflikta, održavanje mira i mnogi drugi zahtjevi.

Također, još jedan u nizu izazova u sprovođenju Rezolucije 1325 “Žene, mir i sigurnost” jeste pitanje uspostavljanja odgovornosti država članica UN-a za njeno provođenje. Pored obaveze izrade akcionih planova, jedna od obaveza jeste izvještavanje o načinu sprovođenja Rezolucije, koje su ugrađene kroz obavezu izvještavanja o sprovođenju konvencije CEDAW i Pekinške platforme. Kroz elaboraciju Rezolucije 1325 i izradu akcionih planova, također se nailazi na neke od izazova. Prije svega sam problem leži u identifikaciji problema koji se treba riješiti NAP-om po prioritetima. Određeni problem koji se pojavljuju i koji postoje

⁶⁹ Ždralović Amila, Saša Gavrić, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 71.

između NAP-ova i nekih drugih nacionalnih strategija i akcionih planova, za poboljšanje položaja žena i rodne ravnopravnosti, također su jedan od izazova. Izradom samih NAP-ova poboljšala bi se pitanja rodne ravnopravnosti i sam položaj žena, no međutim u praksi većina akcionih planova ostaje da stoji na jednom mjestu, bez posebnih promjena, kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti i poboljšanju položaja žena u društvu. Formulisanje agende "Žene, mir i sigurnost" za mnoge učesnice to predstavlja izazov *per se*. Šta to zapravo znači? Da pitanje rodne ravnopravnosti, odnosno raznolikosti ostaje jedno od ključnih izazova ne samo u izradi akcionih planova, već i u samom načinu provođenja Rezolucije 1325. "Četiri stuba na kojima počiva operacionalizacija agende "Žene, mir i sigurnost": učešće, zaštita, prevencija i pomoć/oporavak, poznat i kao 3P plus 2R, nisu proporcionalno zastupljeni u akcionim planovima pa ni u samoj agenda "Žene, mir i sigurnost"⁷⁰ Rodna ravnopravnost u pogledu političke bezbjednosti, često se razumije samo u pogledu militarizacije, a ne u politikama podrške miru, kao i pregovaračkim inicijativama. Svakodnevno podcjenjivanje žena sputava pravilno provođenje Rezolucije 1325 iz razloga što se sve stvari posmatraju površno i ne toliko zainteresovano, pa samim tim nemoguće je uočiti značajne promjene, kao i prevazilaženje izazova sa kojima se ova agenda suočava.

Razvoj i napredak Rezolucije 1325 "Žene, mir i sigurnost" je izuzetno spor, ali nažalost i nevidljiv. Izazovi sa kojima se svakodnevno susreće ova Rezolucija 1325 jesu zapravo nedostatak budžetskih sredstava, koji bi u velikoj mjeri doprinijeli razvoju ove Rezolucije, zatim nedovoljna koordinacija i posvećenost institucijama, neusaglašenost između Akcionih planova za Rezoluciju. Također, nacionalna politika za rodnu ravnopravnost, kao i sektor bezbjednosti, za rezultat su imali neke manje promjene, skoro pa i nevidljive, posebno kada se govori o zaštiti žena i djevojaka od nasilja, kao i seksualnog nasilja i povećanju učešća žena u zakonodavnoj izvršnoj i sudskoj vlasti. Poseban izazov Rezolucije 1325 "Žene, mir i sigurnost" predstavlja uključivanje u jasno definisanje aktivnosti koji bi doprinijeli u rješavanju različitih problema sa kojima su se žene susrele, naročito u toku i nakon rata koji je bio u Bosni i Hercegovini, posebno kada je riječ o seksualnom nasilju prema ženama, a koji je nedovoljno obuhvaćen akcionim planovima u BiH.

Institucije u Bosni i Hercegovini u odnosu na ostale u regiji, nisu bile suočene sa finansijskim izazovima u pogledu provedbe Akcionih planova, ako se uzme u obzir da su većinu aktivnosti u početnim fazama provedbe Akcionih planova finansirale uglavnom međunarodne

⁷⁰ Ždralović Amila, Gavrić Saša, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 56.

organizacije (UN Women, UNDP, NATO, OSCE, EUPM, DCAF). Glavni finansijski instrument za održivost i provedbu Akcionih planova bio je fond FIGAP, koji je podržao Gender akcijski plan od 2009 - 2013. Ukoliko vlade u svoje redovne, srednjoročne i dugoročne aktivnosti ne uvrste i ciljeve iz Akcionih planova, kao i dio sredstava za njihovu realizaciju, zasigurno da će održivost cjelokupnog procesa biti ugrožena u bližoj budućnosti. U posljednjih nekoliko godina Bosna i Hercegovina je posebnu pažnju usmjeravala na pitanja ravnopravnosti spolova u svim područjima javnog života, a posebno u sektoru sigurnosti i odbrane. „Drugi izazovi za osiguravanje ženskih ljudskih prava, uzetih u obzir pri dizajniranju usluga koje nude policija i vojska, su jaka patrijarhalna kultura u Bosni i Hercegovini, tradicionalne predrasude, rodno uvjetovano nasilje i nasilje u obitelji, te nedostatak žena u politički život zemlje.“⁷¹

Rod i sigurnost su postale učestale teme u institucijama Bosne i Hercegovine, kao i na javnim raspravama. Žene čine većinu u institucijama, čiji posao je vezan za gender mainstreaming.

⁷¹ Tomić Ankica, „Gender Mainstreaming of the Security Sector in Bosnia and Herzegovina: From the Policy Papers to Reality, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 2015, str.100.

V. ANALIZA STANJA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U BiH

5.1. Učešće žena na mjestima donošenja odluka na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini

Kada se govori o stanju ravnopravnosti spolova u oblasti javnog života u Bosni i Hercegovini, onda se to sagledava sa aspekta ravnopravnog učešća žena i muškaraca na pozicijama koje se tiču donošenja odluka. Agencija za ravnopravnost spolova BiH, kao i gender centri na nivou entiteta ostvaruju saradnju sa svim institucionalnim i vaninstitucionalnim partnerima u pogledu uvođenja principa ravnopravnosti spolova u dokumente čiji osnov ima zakonski i strateški karakter u raznim oblastima, kako u procesima njihove izrade, tako i u procesima njihovog provođenja. Proces normativno-pravnog usklađivanja jedan je od načina koji ima mogućnost da osigura ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim tijelima i procesima u pogledu donošenja odluka. Ovakva oblast regulirana je Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i Izbornim zakonom, naglašavajući da ravnopravna zastupljenost postoji samo onda kada je jedan od spolova zastupljen najmanje 40% na svim nivoima organizacijske vlasti i lokalnih nivoa, uključujući time zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast.

5.2. Zastupljenost žena u zakonodavnoj, izvršnoj vlasti i pravosuđu

Zastupljenost žena u zakonodavnoj vlasti je i dalje na niskom nivou, gdje ne prelazi postotak od 40%, bez obzira što je na kandidatskim listama političkih partija na Općim izborima 2010. godine pojavio veliki broj kandidatkinja u odnosu na ranije izborne cikluse, što svakako nije utjecalo da dođe do povećanja broja žena na pozicijama donošenja odluka. “U Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, Predstavničkom domu Parlamenta FBiH i Narodnoj skupštini RS žene čine oko 21% svih izabranih zastupnika.”⁷²

⁷² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 13.

Tabela 1. Učešće žena u državnom i entitetskim parlamentima/skupštini⁷³

Državni i entitetski parlamenti/skupština	2006. % žena	2010. % žena
Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH	16,6	19
Predstavnički dom Parlamenta FBiH	20,4	17,3
Narodna skupština Republike Srpske	24	23

Tabela 2. Učešće žena u kantonalnim skupštinama⁷⁴

Kantonalne skupštine	2006. % žena	2010. % žena
Kanton Sarajevo	22,8	17,14
Tuzlanski kanton	11,4	17,14
Srednjobosanski kanton	19,3	20
Bosansko-podrinjski kanton	16	28
Unsko-sanski kanton	20	16,62
Posavski kanton	10	22,72
Zeničko-dobojski kanton	17,19	17,14
Zapadnohercegovački kanton	8,6	13,04
Hercegovačko-neretvanski kanton	10	13,3
Kanton 10	4	12

“Sa druge strane, kada se pogleda učešće žena na lokalnom nivou vlasti, prema rezultatima sa izbora koji su održani 2012. godine ukazuju na činjenicu da su žene i dalje manje zastupljen spol u većini lokalnih zakonodavnih tijela.”⁷⁵ „Analiza ukazuje da je u odnosu na Lokalne izbore 2008. godine, kada je bilo izabrano prosječno 15% žena u općinskim vijećima/skupštinama opština, na Lokalnim izborima 2012. godine izabrano u prosjeku 17,1% žena.”⁷⁶ Bez obzira što je došlo do povećanja učešća žena za 2%, to nije doprinijelo da dođe do ravnopravne zastupljenosti spolova koje su propisane Zakonom o ravnopravnosti spolova. Na općinskom nivou može se primijetiti da postoje određena odstupanja na zastupljenost žena u odnosu na izbore 2008. godine u određenim lokalnim zajednicama. “Doboj Jug, Mrkonjić Grad, Novi Grad, Visoko i Kalinovik su jedine općine u kojima su žene izabrane za

⁷³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 13.

⁷⁴ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 13.

⁷⁵ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 8.

⁷⁶ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 14.

načelnice.”⁷⁷ “Dok sa druge strane, u 7 općina nema nijedna izabrana žena, u 7 općina broj izabranih žena se kreće između 35% i 45%, dok je u preostalih dvije općine procent izabranih žena od 45 do 55%.”⁷⁸

Kada je riječ o izvršnoj vlasti žene su i dalje podzastupljene, bez obzira što je formiranje Vijeća ministara Bosne i Hercegovine nastojalo da posljednjim izborima, osigura veću zastupljenost žena u ovom tijelu izvršne vlasti, to se ipak nije desilo, jer niti jedna žena nije imenovana. Kada sagledamo zastupljenost, žene su imenovane u 5 ministarstava kao zamjenice ministra. U sastavu Vlade Federacije Bosne i Hercegovine zastupljene su dvije žene (ministrice). “Zastupljenost žena u sastavu Vlade Republike Srpske ukazuje na značajan napredak zastupljenost žena. Od ukupno 16 ministarstava, žene su imenovane kao ministrice u 5 resora.”⁷⁹ Također žene se nalaze na pozicijama premijerke, potpredsjednice vlade. „U vladama kantona nijedna žena nije imenovana kao premijerka kantonalne vlade, dok procenat žena, ministrica u kantonalnim vladama iznosi 17,5% (broj ministrica varira od 0% do 37,5%, u zavisnosti od kantona).“⁸⁰

“Sastav Visokog sudstva i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine 5 je izabranih žena i 6 muškaraca.”⁸¹ Prema podacima iz 2012. godine ukazuju na to da se broj žena i muškaraca u tužilaštvima i sudovima kreće u okviru standarda koji je utvrđen prema Zakonu o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Prilikom imenovanja na pravosudne pozicije Vijeće vodi računa i o ravnopravnoj zastupljenosti spolova, što se može vidjeti iz statističkih podataka koje ćemo navesti u nastavku rada.

⁷⁷ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 8.

⁷⁸ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 8

⁷⁹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 15.

⁸⁰ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 15.

⁸¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 9.

Tabela 3. Zastupljenost žena u sudovima u tužilaštvima BiH⁸²

Sudovi u BiH	2010. % žena	2012. % žena	Tužilaštva u BiH	2010. % žena	2012. % žena
Sud BiH	44	43	Tužilaštvo BiH	52	52
Sudovi FBiH	66	36	Tužilaštva FBiH	47	55
Sudovi RS	61	54	Tužilaštva RS	45	40
Sudovi BD	56	58	Tužilaštva BD	50	50

“Na pozicijama predsjednika/ca, sudova i glavnih tužilaca/teljki, žene čine 14%. Predsjednica Suda Bosne i Hercegovine je žena, dok su u entitetskim sudovima i tužilaštvima rukovodioci muškarci. Sa druge strane žene kao predsjednice su dominantne u kantonalnim sudovima, njih 60%. Samo su dvije žene imenovane na mjesta glavnih tužiteljki na entitetskom nivou, jedna u kantonalnom tužilaštvu (od 9 imenovanih) u Federaciji BiH i jedna u Okružno i Specijalno tužilaštvo Banja Luka (od 6 imenovanih) u Republici Srpskoj. Učešće žena je veće u okružnim sudovima (61,46%) i tužilaštvima (50%), te općinskim (67,55%) i osnovnim (62,56%) sudovima.”⁸³

“Prema analizi akcionog plana za period 2018-2022.godina, učešće žena u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti na svim nivoima organizacije vlasti u Bosni i Hercegovini iznosi 20%. Nakon općih izvora 2014.godine, žene u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine činile su 23,8%. Također primjetan je broj povećanja žena u PS Bosne i Hercegovine, kao i odnos biračkog tijela prema ženama koje su izabrane, ako se uzme u obzir da 4 žene koje su bile izabrane 2010.godine, su također izabrane i 2014.godine.”⁸⁴

“Kada je riječ o parlamentarnim entitetima, žene čine 19,7%, uključujući Parlament FBiH 21,4% i Narodnu Skupštinu RS-a 18%. U FBiH došlo je do povećanja žena za 4%, dok je pak zabilježen pad žena u Narodnoj Skupštini RS-a za 5%. No, međutim ako se uzmu u izbor Lokalni izbori 2016.godine, došlo je do određenih promjena u Narodnoj skupštini RS, tako da trenutno žene zauzimaju 23% poslaničkih mjesta. Na nivou kantona, najveći procent žena izabranih je u Posavskom kantonu, gdje prosjek iznosi 23,8, a najmanje u Kantonu 10 sa 4%. U Vladi FBiH došlo je do značajnog porasta broja žena na 25% ministrice, dok je u kantonalnim vladama došlo do smanjenja zastupljenosti žena na ministarskim pozicijama.”⁸⁵

⁸² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 13.

⁸³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 15.

⁸⁴ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 8

⁸⁵ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 8

„Na Lokalnim izborima 2016. godine za gradonačelnike/načelnice kandidovalo se 6,22% žena i 93,78% muškaraca, a za vijeća/skupštine 41% kandidatkinja i 59% kandidata. Prema izborima 2016. godine, rezultati pokazuju da je došlo do blagog povećanja broja izabranih žena. Prema podacima CIK BiH, 6 žena (4,3% je izabrano za načelnice (5 načelnica u RS, 1 načelnica FBiH), dok je 2012. godine taj procenat iznosio 3,6%. Udio žena u sastavu vijeća/skupštine je 18.34% žena, što predstavlja blago povećanje participacije žena u odnosu na Lokalne izbore 2012. kada je ovaj procenat iznosio 17.1%.“⁸⁶

“Sa druge strane kada se pogleda učešće u pravosuđu iz 2016. godine, podaci pokazuju da je zastupljenost žena u sudovima 64%, a u tužilaštvima 51%. Dok na višim pozicijama, kao što su predsjednik sudova ili glavni tužilac, zastupljenost žena je 43%, što predstavlja određeni porast zastupljenosti žena u odnosu na izvještaje iz prethodnog perioda.”⁸⁷

“Također predsjednice u kantonalnim sudovima čine 80%, dok od 9 rukovodećih pozicija žene čine 33%. Prema izvještaju iz perioda 2015/2016. godine, koji je proveden od strane Ministarstva vanjskih poslova, u diplomatsko-konzularnoj mreži bilo je zastupljeno 11 ili 23% žena ambasadorica, jedna generalna konzulica (17%), i dvije žene šefice stalnih misija (40%). Dok prema analizi dostupnih podataka utvrđeno je da je u periodu od 2013-2016. godine došlo do povećanja ambasadorica sa 6 na 11, što je bilo procentualno praćenje za oko 8%. Ipak 2017.godine broj ambasadorica je smanjen za 7%, dok je broj žena državnih službenica sa diplomatskim statusom veći od broja muškaraca.”⁸⁸ Na osnovu svih podataka, Ministarstvo sigurnosti nastoji da osigura ravnopravnu zastupljenost muškaraca i žena u navedenim delegacijama, što pokazuje da podataka da se u svakoj pregovaračkoj delegaciji nalazi najmanje jedna žena.

⁸⁶ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 8.

⁸⁷ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 8.

⁸⁸ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 9.

5.3. Vojne i policijske strukture

5.3.1. Zastupljenost žena u vojnim snagama

Na svim nivoima OS BiH organizirane su određene edukacije kako se bi se ukazalo na značaj učešća žena u vojnim snagama i misijama podrške miru. Sve organizacione jedinice Ministarstva odbrane i Zajednički štab imaju glavni zadatak, da sve podatke, izvještaje i analize prikazuju u skladu sa spolovima. “Prema analizi podataka od strane Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine u 2013. godini, žene su činile 35,6% od ukupnog broja zaposlenih u Ministarstvu odbrane, dok su žene u odnosu na ukupan broj civilnih lica u Oružanim snagama zastupljene 23,8%. Žene koje se nalaze u statusu profesionalnih vojnih lica u Oružanim snagama čine procent od 4,8%, dok u mirovnim misijama žene su zastupljene 3,5%. Kada se pogleda procentualna zastupljenost žena u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine, taj procent iznosi 6,5%.”⁸⁹ Uzimajući u obzir činjenicu da se na posljednjem konkursu za Oružane snage BiH prijavilo 595 kandidatkinja u odnosu na prvi oglas gdje je taj broj iznosio 23, pokazuje da je evidentan trend povećanja interesa žena za prijem u Oružane snage. U cilju povećanja broja žena u statusu profesionalnih vojnika, prema planu petogodišnjeg razvoja Oružanih snaga u BiH za period 2010-2015, predviđeno je povećanje zastupljenosti žena na 10%. Pored takve ideje, u toku je realizacija projekta pod nazivom „pilot“, gdje se nastoji povećati broj žena u kategoriji oficira.

Provođenje sveobuhvatnih strateških mjera Akcionih planova Rezolucije 1325 ima za cilj stvoriti pozitivno okruženje za povećanje učešća žena u vojnim i policijskim snagama. “Podaci pokazuju da je u Ministarstvu odbrane BiH zaposleno 38% žena, što je u odnosu na 2013. godine povećanje od 2%, u Oružanim snagama BiH žene čine 6,8%, što je u odnosu na 2010.godinu povećanje od 1,8% i samo 0,2% u odnosu na 2013. godinu.”⁹⁰ “Ministarstvo odbrane BiH uspješno provodi odgovarajuće mjere s ciljem da se prilikom prijema kandidata u Oružane snage BiH vodi računa o tome da se od ukupnog broja kandidata primi 10% žena, vodeći računa da prednost imaju najuspješnije kandidatkinje sa liste uspješnosti. Pozitivna stvar je ta što je evidentan interes osoba ženskog spola u Oružane snage Bosne i Hercegovine,

⁸⁹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 10.

⁹⁰ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 9.

ukoliko se uzme u obzir da su se na oglas 2008. godine prijavile samo 23 žene, a na oglas 2014. godine enormnih 595 kandidatkinja.”⁹¹

„Od ukupno 2693 prijavljenih kandidata u 2014. godini, bila je 241 kandidatkinja (nešto više od 10%). Na javni konkurs za prijem oficira u OS BiH od ukupno prijavljenih 369 kandidata bilo je 76 žena (nešto više od 20%). Prema podacima iz 2016. godine na javni oglas za prijem vojnika od ukupnog broja prijavljenih bilo je 9.9 % žena. Od ukupnog broja prijavljenih na konkurs za prijem oficira prijavilo se 20,59% žena, a na interni oglas za podoficire 18,75 % žena. Vojne akademije upisalo je jedanaest osoba ženskog spola ili 14 % od ukupnog broja upisanih.“⁹² Najveći trend povećanja učešća žena je izražen na rukovodećim pozicijama u sektorima odbrane i sigurnosti, što je rezultiralo da u Ministarstvu odbrane žena bude na poziciji ministrice, a dok su tri žene postavljene na mjesta šefica odsjeka. 22% žena je zastupljeno na rukovodećim pozicijama. “Prema podacima Ministarstva sigurnosti BiH žene su najviše zastupljene na nivou srednjeg menadžmenta, to jeste šefica odjela, dok je minimalna zastupljenost na višim rukovodećim pozicijama, kao npr pomoćnik direktora, gdje su zastupljene samo 3 žene.”⁹³

Tabela 4. Zastupljenost žena u sektoru odbrane⁹⁴

Ministarstvo odbrane/Oružane snage BiH	2009. % žena	2011. % žena	2013. % žena
Zaposleni/ce u Ministarstvu odbrane BiH	41,5	36,4	35,6
Civilna lica u Oružanim snagama BiH	28	23,8	23,8
PVL u Oružanim snagama BiH		3,8	4,8
Pripadnici/e Oružanih snaga BiH	5	5,4	6,5
Pripadnici/e mirovnih misija			3,5

Ministarstvo odbrane kao i Oružane snage Bosne i Hercegovine kontinuirano rade na promociji vojnog poziva. Jedan od pravila jeste da se u javnim oglasima za prijem vojnika u profesionalnu vojnu službu u Oružanim snagama promovira ravnopravna zastupljenost, uz naglasak da se prilikom odabira kandidata za prijem u vojnu službu prvenstveno vodi računa o tome da bude ravnopravna zastupljenost spolova u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH. Također Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine ostvaruje redovnu saradnju sa određenim organizacijama, kao što su NATO Štab Sarajevo, EUFOR, PSOTC i

⁹¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 9.

⁹² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 10.

⁹³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 10.

⁹⁴ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 13.

UNDP, u svrhu provedbe zajedničkih projekata i aktivnosti s namjerom da se unaprijedi ravnopravnost spolova u sektorima sigurnosti i odbrane. Uz djelovanje NATO Štaba nabavljena je oprema obuča i veš za pripadnice OS Bosne i Hercegovine. Također veliki broj pripadnica Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine i jedinica Oružanih snaga Bosne i Hercegovine upoznate su sa Rezolucijom Vijeća sigurnosti 1325 kroz određene obuke i terenske posjete. Pored toga Ministarstvo je u koordinaciji sa UNDP-om u cilju jačanja regionalne saradnje na integraciji rodne perspektive u reformu sektora sigurnosti u zemljama Zapadnog Balkana.

5.3.2. Zastupljenost žena u policijskim snagama

Kroz detaljne analize koje su sprovedene u sklopu okvirnog projekta, pod naslovom „Policija i poštivanje ljudskih prava u BiH“, koje je finansirala Europska unija (EU) kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava, detaljno su se analizirale bh sigurnosne institucije i položaj žena u njima. Realizacija projekta je započela 2020. godine, a rok za sprovođenje istog bio je predviđen na 20 mjeseci, odnosno godinu i 8 mjeseci. Ono na šta je zapravo pažnja bila usmjerena jeste, status policijskih službenica, kao i njihovi činovi.

Samo donošenje Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 ”Žene, mir i sigurnost” u znatnoj mjeri je doprinijelo da se poveća učešće žena u sigurnosnom sektoru naše države, no međutim i dalje zbog stereotipa i tradicionalnih shvatanja da žene nisu za policiju, taj broj ne doseže jednakost sa muškarcima. Ipak, sigurnosne agencije u našoj zemlji “otvorile su vrata” ženama koje žele da sruše predrasude i da ipak dokažu da posao policajca ne bira pol, i da su jednako spremna doprijeti državi i društvu u mjeri u kojoj to rade muškarci. S toga se zadnjih godina, povećalo prisustvo žena u ovim agencijama, ali i dalje ne doseže broj koji bi zadovoljio kriterije, odnosno doprinio jednakom broju policajaca i policajki. Prema istraživanjima koja su sprovedena u 16 policijskih agencija u BiH, od ukupnog broja policijskih službenika, primjetan je znatno nizak broj prisustva žena.

Policijska agencija u kojoj je primjetan znatan broj prisustva žena jeste, SIPA. Kako je zapravo ovo moguće?- Odgovor je i više nego jednostavan. Uprava ove policijske agencije je odlučila staviti položaj žena u njihovoj instituciji na prvo mjesto i imenovati kontakt osobu za pitanje ravnopravnosti spolova. Ono što je pohvalno, jeste da čitava situacija nije ostala samo na imenovanju, već su s poduzele konkretne mjere i radnje koje će doprinijeti većem broju prisustva žena u status policajca, kao imenovanjima na više činove, čime se dodatno motiviralo žensko društvo, da prevaziđe strah i odluči se na rad u ovoj agenciji.

Osim problema nedovoljne zastupljenosti žena u policijskim agencijama BiH, one se suočavaju i sa problemom imenovanja na više činove. Analize su pokazale da se žene u sigurnosnim agencijama nalaze u najnižim činovima, što samim tim ne dopušta ženama da dostignu veće činove, razlog za ovakvu podzastupljenost u činovima nema opravdanje. Prema Zakonu o policijskim službenicima BiH, kada se raspisuje konkurs za prijem u radni odnos, raspisuje se na pozicije početnih činova, čin policajca i čin mlađeg inspektora, što nam zapravo govori da žene uopšte nemaju većih činova od onih koji su raspisani za vrijeme prijema u radni odnos. Zastupljenost žena uveliko opada kada je riječ o višim policijskim činovima. Znatno manji broj imenovanja u činovima je između činova mlađe inspektorice do glavne inspektorice, a najizraženije u činovima samostalne inspektorice i glavne inspektorice. S druge strane Granična policija BiH je jedina agencija koja raspolaže sa činom dvije glavne inspektorice. Cjelokupna situacija je pokazatelj da policijske snage u BiH pored niskog broja žena u policiji imaju problem i sa profesionalnim napredovanjem istih.

Analize koje su sprovedene za period od 2014. do 2017. godine, primjetna je podzastupljenost žena u policijskim snagama, kako na državnom, tako i na entitetskom nivou. Kada se sagleda struktura zaposlenih državnih službenika, odnosno službenica ona otprilike zauzima nekih 40% zastupljenosti žena, dok sa druge strane broj rukovodećih službenica znatno je manji. Ako u obzir uzmemo broj zastupljenosti žena u policijskim snagama, ona je manja od 15%, što nam je zapravo pokazatelj, da žene još uvijek nemaju svoje mjesto na tim poslovima i smatraju se bezvrijednim za rad na istim. Jedna od poražavajućih činjenica, zapravo jeste da žena u većim činovima, prosto da i nema. Taj postotak, zapravo iznosi svega 0,5%, što nam upravo pokazuje koliko su žene podzastupljene i nemaju mogućnosti za napredovanjem na veće pozicije. Prema Zakonu o policijskim službenicima BiH, kada se raspisuje konkurs za prijem u radni odnos, raspisuje se na pozicije početnih činova, čin policajca i čin mlađeg inspektora, što nam zapravo govori da žene uopšte nemaju većih činova od onih koji su raspisani za vrijeme prijema u radni odnos. Zastupljenost žena uveliko opada kada je riječ o višim policijskim činovima.

“Zahvaljujući donošenju Akcionih planova, od 2010. godine, broj žena u sigurnosnim agencijama naše zemlje znatno se povećao u odnosu na godine ranije, od 2010, pa do 2014, taj broj se povećao na nešto više od 6%.

- Od ukupno 189 zaposlenih u Ministarstvu sigurnosti, 90 je žena ili 47,61%. Ministar, zamjenik ministra i sekretar Ministarstva su muškarci. Od 10 pomoćnika/ca ministara 9 je muškaraca i 1 žena. Od 20 šefova/ica odsjeka, 12 je muškaraca i 8 žena.

- U Državnoj agenciji za istrage i zaštitu, Ministarstva sigurnosti BiH, od ukupno 736 zaposlenih, 173 su žene ili 23,50%, što predstavlja povećanje od oko 9,5% u odnosu na analize iz 2009. godine. Od ukupnog broja zaposlenih 112 je zaposlenika/ca (64 žene ili 57,14%), 78 je državnih službenika/ca (39 žena ili 50%; 3 žene ili 3,85% nalaze se na rukovodećim pozicijama) i 546 policijskih službenika/ca (70 žena ili 12,82%; 6 ili 1,1% žena nalazi se na rukovodećim pozicijama - više inspektorice koje su vođe timova).
- U Graničnoj policiji BiH, Ministarstva sigurnosti BiH, od ukupno 2053 policijska službenika/ce, 137 je žena ili je 6,67%, a na rukovodećim pozicijama su 2 žene ili 0,097%. Od ukupno 45 državnih službenika/ca, 23 su žene ili 51,11%, a na rukovodećim pozicijama su 3 žene ili 6,67%. Među 150 zaposlenika/ca, 97 ili 64,67% je pripadnica ženskog spola.
- Prema podacima Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, zaključno sa danom 20.12.2013. godine, ukupan broj zaposlenih osoba je 177, od čega je 99 žena (56%) i 78 muškaraca (44%). Od 6 rukovodećih državnih službenika/ca 4 su žene (67%), a 2 muškarca (33%). Od ukupno 55 ostalih državnih službenika/ca 27 (49,10%) je žena i 28 (50,90%) muškaraca. Od ukupno 110 namještenika/ca, 68 je ženskog spola (61,82%) i 42 muškog spola (38,18%).
- Od ukupno 773 zaposlenih u Federalnoj upravi policije 137 (17,72%) je žena i 634 (82,27%) muškarca. Dva rukovodeća državna službenika su muškarci. Od 49 ostalih državnih službenika/ca 27 (55,10%) je žena i 22 (44,89%) muškarca. Od ukupno 159 namještenika/ca 66 (41,50%) je žena i 93 (58,49%) muškarca. Od 565 policijskih službenika/ca 44 (7,78%) su žene i 521 (92,21%) muškarac. Nijedna žena nema čin glavne inspektorice, 2 žene imaju čin samostalne inspektorice, 2 žene čin više inspektorice i 10 žena čin inspektorice. Najveći broj žena (22) ima čin starije policajke.
- U kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova zaposleno je ukupno 7336 policijskih službenika i službenica. Od tog broja je 469 žena ili 6,39%. Od tog broja najveći je procenat žena sa činom policajka, starija policajka i mlađa inspektorica. Četrnaest žena ima čin inspektorice ili 0,19%, 12 žena čin više inspektorice ili 0,16% i 2 žene čin samostalne inspektorice ili 0,035%. Nijedna žena nema čin glavne inspektorice.

- Od ukupnog broja zaposlenih u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, 21,45% je žena, od čega je 5,66% policijskih službenica, i to 2,83% uniformiranih i 2,83% neuniformiranih. Na rukovodećim pozicijama su 82 žene (svih radno-pravnih statusa) ili 1,20%. Na rukovodećim pozicijama su 82 žene (svih statusa) ili 1,20%, dok je 12 policijskih službenica na rukovodećim pozicijama do nivoa komandira policijskih stanica. Dvanaest policijskih službenica ima čin samostalne inspektorice, a 2 čin glavne inspektorice.
- Od ukupno 46 zaposlenih u Policiji Brčko Distrikta 27 (58,67%) je žena. Na rukovodećim pozicijama su 2 žene. Od ukupno 256 policijskih službenika/ca, 12 žena ili 4,68%. Dvije žene (ili 0,78%) imaju čin inspektorice, a 3 (ili 1,17%) čin mlađih inspektorica.”⁹⁵

“U policijskim snagama na pozicijama policajki i starijih policajki, inspektorica, mlađih i viših inspektorica, žene su zastupljene 7,5%. Također, od ukupnog broja policijskih službenika 11,3% žene se nalaze na pozicijama viših inspektorica, 3,3% kao samostalne inspektorice, a svega 0,3% kao glavne inspektorice.”⁹⁶

„U Džavnoj za istrage i zaštitu (SIPA) je zaposleno je 14,64% policijskih službenica, što predstavlja povećanje od oko 1,5% u odnosu na podatke iz 2013. godine, s početka agenciji implementacije AP. U Graničnoj policiji (GP) zastupljenost žena od 7,78% pokazuje povećanje od oko 0,5%. U Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT BiH) zaposleno je 38 policijskih službenica ili 5,25%. U Federalnoj upravi policije (FUP) procenat učešće žena od 7,8% se ne mijenja još od 2010. godine. Zastupljenost žena u 10 kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova od 7,3% nešto je povećana (za oko 1%) u odnosu na 2013. godinu. Prema dostupnim podacima procenat policijskih službenica u MUP-u RS se povećao za oko 2% u posljednje tri godine i iznosi 7, 8%. U Policiji BD je 4,8% žena, isto koliko je bilo i 2013. godine.”⁹⁷ “Prema navedenim podacima koji pokazuju nejednako stanje zastupljenosti spolova u pojedinim policijskim organima, može se zaključiti da je u određenom stepenu došlo do povećanja učešća žena u policijskim snagama na svim nivoima u BiH, koje u prosjeku iznose oko 1,25%. Na rukovodećim pozicijama sa višim činovima žene su

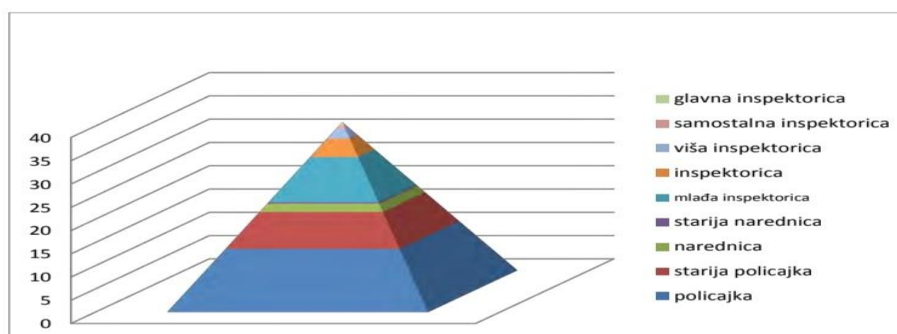
⁹⁵Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 17-18.

⁹⁶Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 10.

⁹⁷Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 10.

podzastupljene oko 1,2%.”⁹⁸ Jedan od problema za žene prilikom napredovanja u policijskoj karijeri jeste korištenje porodijskog odsustva. Dakle, ukoliko policijska službenica bude na porodijskom odsustvu godinu dana, nije u mogućnosti dostaviti tražene ocjene, niti se prijaviti na konkurs. Policijske agencije (Granična policija i SIPA) nastoje riješiti ovaj problem na način tako što će uzimati u obzir zadnje tri ocjene, što ipak nije slučaj u svim policijskim organima. Ovaj problem je potrebno riješiti izmjenama i dopunama Zakona o policijskim službenicima BiH, kako bi se spriječila mogućnost da korištenje porodijskog odsustva bude prepreka u postupku napredovanja, i kako bi se na taj način spriječio svaki oblik diskriminacije na osnovu spola.

Grafikon 1. Zastupljenost žena po činovima u agencijama za provođenje zakona na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou⁹⁹

Ovi podaci ni malo nisu pohvalni, osim što na pokazuju veliku podzastupljenost žena u policijskim snagama, oni i iznose činjenično stanje, da žene u dogledno vrijeme neće imati uvjete za napredovanje u veće činove, što nas opet upozorava da je nemoguće u kratko vrijeme povećati broj žena u ovim sigurnosnim institucijama.

5.3.3. Učešće žena u mirovnim misijama

U našoj zemlji su pokrenute razne inicijative i aktivnosti, kako bi se promovisale žene u mirovnim misijama, kao i već aktuelna tema o ravnopravnosti spolova u obuke za policijske službenike, kao i službenice prije samog upućivanja na mirovne misije, kao i samo povećanje žena u donošenju, odnosno upućivanju u mirovne misije. Suradnja između Ministarstva

⁹⁸ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 10.

⁹⁹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 13.

sigurnosti i Centra za obuku za operacije podrške miru, Ministarstva odbrane BiH, došli su na ideju petodnevne obuke “Rodna pitanja u operacijama podrške miru”. Ovaj vid prijedloga upućen je NATO-u, i UN-u kako bi se dobila akreditacija. Obuka je postala dio programa s kojim se bavi Centar za obuku za operacije podrške miru za srednji rukovodni kadar ministarstava odbrane, sigurnosti, unutrašnjih poslova, Oružanih snaga BiH, policijskih agencija, kao i pripadnika/ca vojske i policije koji će se upućivati u operacije podrške miru. Ono što je pohvalno, jeste, da je Bosna i Hercegovina jedina država u region koja se odlučila na ovakav korak, te će se samim tim i zemlje regije kroz ovaj Centar obučavati, njihov policijski vojni i drugi kadar, kao i iz NATO-a i EU. Također, Ministarstvo sigurnosti je pokrenulo dvomjesečnu obuku za pripadnike policije i vojske koji se spremaju u mirovne misije, odluka je dobila akreditaciju UN-a i time je dozvoljeno obučavanje istih, kroz podršku Ministarstva i ostalih nadležnih institucija.

S ciljem da se žene motivišu i pokrenu u mirovnim misijama Ministarstvo sigurnosti je dalo “vjetar u leđa” ženama smanjivši potrebno radnog iskustvo na odlazak u mirovne misije za 8 na 5 godina i time pokazalo na značaju žena u misiji. Razlog za uvođenje ovakvih mjera, jeste što u našoj zemlji nije bilo žena koje su imale neprekidan radni staž od 8 godina, i samim tim nije bila mogućnost slanja žena u misije, što bi opet za posljedicu imalo obustavljanje upućivanja muškaraca u mirovne misije, zbog toga što Ujedinjeni narodi traže i očekuju od država da potenciraju i daju prednost ženama pri finalnoj selekciji ta raspoređivanje u misijama.

“Ministarstvo odbrane BiH radi na unapređenju baze podataka o zainteresiranosti i učešću žena u mirovnim misijama. Zadužen je Ured za odnose sa javnošću Ministarstva odbrane BiH da u saradnji sa Sektorom za upravljanje personalom organizira promocije vojnog poziva i aktivnosti koje su provodile pripadnice mirovnih misija u okviru mandata mirovnih misija. Na svim nivoima Oružanih snaga u BiH organizirane su edukacije i informiranja o značaju učešća žena u vojnim snagama i misijama podrške miru.”¹⁰⁰ Kada je riječ o mirovnim misijama, došlo je do povećanja učešća žena u odnosu na početak implementacije Akcionih planova Rezolucije 1325 u BiH. “Jedan od uslova za upućivanje u mirovne misije jeste broj potrebnih godina radnog iskustva, koji je smanjen sa 8 na 5 godina za žene.”¹⁰¹ “Ovakva afirmativna mjera doprinosi povećanju žena u mirovnim misijama UN-a, gdje postotak iznosi

¹⁰⁰ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 21.

¹⁰¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 14.

30%, što je za 6% više u odnosu na 2014. godinu, te za oko 14% u odnosu na 2010. godinu. Od 2013.godine došlo je do povećanja broja žena u mirovnim misijama sa 3,5% na 6,7%.¹⁰²

5.3.4. Učešće žena u mirovnim misijama od 2000 - 2013. godine

“U periodu 2000.-2013. godine, u mirovnim misijama učestvovalo je ukupno 201+1+1+1 policijskih službenika/ca i to u mirovnim misijama u Liberiji, Sudanu - Južnom Sudanu, Cipru, Istočnom Timoru i Haitiju plus 1 poluprofesionalna pozicija u Libiji, 1 profesionalna u Južnom Sudanu i bila je 1 poluprofesionalna na Cipru. Od tog broja je 31+1 žena, što iznosi 14,90 %, odnosno 15,38%.¹⁰³

Tabela 5. Učešće policijskih službenica iz Bosne i Hercegovine u mirovne misije 2010-2013.¹⁰⁴

mirovne misije UN-a	ukupni broj policijskih službenika	broj ženskih članica (%)
Cipar (UNFICYP)	28	4 (14,28%)
Liberija (UNMIL)	74	10 (13,51%)
Južni Sudan (UNMISS)	54	9 (16,66%)
Sudan (UNMIS)	---	4 (21,05%)
Istočni Timor (UNMISET) ¹²	21	1 (4,76%)
Haiti (MINUSTAH)	12	3 (25%)

5.3.5. Zastupljenost žena u mirovnim misijama period od 2014 – 2017. godine

“Prema izvještaju Ministarstva sigurnosti, trenutno je u mirovnim misijama UN-a raspoređeno 52+1+1 (Južni Sudan i Libija) policijskih službenika/ca. Od redovno raspoređena 52 policijska službenika/ce, 12 je žena, što iznosi 23,07 %. Ukoliko u trenutno raspoređene policijske službenike/ce ubrojimo i profesionalne i poluprofesionalne policijske službenike/ce, ukupan broj raspoređenih bi iznosio 54, od čega je 13 žena, odnosno 24,04 %.¹⁰⁵

¹⁰² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 11.

¹⁰³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 21.

¹⁰⁴ Tomić, A. „Rodno osviještena politika sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini: od dokumenata o politici do stvarnosti. Izdaje: Partnerstvo za mir Konzorcij obrambenih akademija i sigurnosnih studija instituti, 2015.godina, str. 94.

¹⁰⁵ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 22.

Kroz ove podatke možemo vidjeti da je povećana zainteresovanost žena za učešće u mirovnim misijama. Imenovane su na veće pozicije u rukovodstvu, što im je dalo snagu i motivaciju za željom i uspjehom u misijama. Također, ovakav uspjeh ne bi bio uočljiv bez podrške svih agencija za provođenje Zakona u Bosni i Hercegovini koji su dali saglasnost za kandidiranje službenika prilikom odabira i slanja i mirovne misije.

5.4. Učešće žena u politici u Bosni i Hercegovini

Bez obzira što živimo u vremenu u kojem se žene aktivno bore za svoja prava na različitim poljima društvenog života, nije teško zaključiti da našim društvenim životom još vlada patrijarhat. Patrijarhat zapravo predstavlja ustaljeni, uvriježeni stil življenja, u kojem su muškarci sami po sebi dominantni, nad svakim ko je slabiji, posebno prema nježnijem spolu (ženama). Ženama je formalno-pravno osigurana ravnopravnost da biraju, da budu birane, naposljetku da učestvuju u raspodjeli funkcija vlasti, da ravnopravno djeluju na političkoj sceni, međutim prema tradicionalnim predrasudama uspostavlja se stav da je ženama mjesto u privatnoj, a ne u javnoj sferi života. Od 4. stoljeća prije nove ere pa sve do 18. stoljeća, nije se uopšte vodila tema o učešću žena u politici, što je dovoljan pokazatelj koliko su zapravo žene podcijenjene u periodu od više od dvije hiljade godina. Klara Cetkin, Olimp de Guž, Simon de Bovoar, Meri Vulstonkraft, Flora Tristan, Beti Fridan bile su žene koje su predstavljale sinonim borbe i hrabrosti. 1998. godine uspostavljena je Deklaracija o ravnopravnosti žena i muškaraca, kojom je utvrđena ravnopravnost spolova, kao glavno načelo ljudskih prava, osnovni uvjet demokratije, i da se diskriminacija spolova proteže unutar političkog, ali i bilo kojeg drugog područja života. Postoji veliki broj država koje imaju nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova, koja definira određene smjernice potrebne za postizanje uravnotežene zastupljenosti muškaraca i žena u predstavničkim i izvršnim tijelima vlasti, to znači da je minimalna zastupljenost muškaraca i/ili žena u navedenim tijelima 40%.

Patrijarhalno društvo, socijalna situacija, predrasude, različita partijska i etnička pripadnost, te obrazovanje, ili u krajnjem slučaju nezainteresiranost ženske populacije glavni su krivac za to što je sve manje žena u politici. “U predstavničkom domu 1996. godine izabrana je samo jedna žena, dok danas ta brojka je dosegla 10 žena koje sjede u predstavničkom domu. Sa druge strane u Parlamentarnoj skupštini BiH ima 42 zastupnička mjesta, od kojih je samo šest žena dobilo direktni mandat, dok su ostale četiri ušle preko kompenzacijskih listi, ovi podaci su poražavajući.”¹⁰⁶ Državni parlament, entitetske, kantonalne i opštinske skupštine u

¹⁰⁶ Vlada Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine

najvećoj mjeri pružaju mogućnosti ženama da budu kreatori novih oblika politike, i da na taj način donose nove odluke, koje će mijenjati stanje u zemlji na bolje. Mentalitet, patrijarhalno društvo i predrasude glavni su faktori koji određuju gdje je ženi mjesto, te koliki treba da bude domet njenih odluka. Presudan faktor koji utiče na način učestvovanja žena u politici jeste neobrazovanost i socijalna situacija. Učestvovanje u politici ne podrazumijeva samo prisustvo na listi svake dvije, odnosno četiri godine, nego mnogo više. Učestvovanje u politici podrazumijeva utjecaj na određene odluke u savjetu etažnih vlasnika, mjesnoj zajednici, široj okolini, školskim odborima i radnom mjestu. Jedna od prepreka za saradnju žena u različitim političkim partijama, jeste partijska pripadnost, koja je izabrana s namjerom da ide linijom manjeg otpora, a ne da bi sarađivala sa političkim protivnicima i mijenjala svijet na bolje. Najprije žene se počinju baviti politikom članstvom u političkim partijama pa zato solidarnost, podrška i mentorstvo treba upravo tu da se dešava. Političarke koje su utjecajne u svojim partijama, treba da uzmu sebi za obavezu da budu društveno odgovorne prema nadolazećim generacijama žena i da se bave mentorstvom. Žene koje sačinjavaju neformalnu grupu, nevladine organizacije koje se bave svim pitanjima koja su vezana za prava žena i njihovom participacijom mnogo lakše mogu da lobiraju i stvaraju javne politike ukoliko nađu političkog subjekta koji shvata zašto je to bitno, a to je žena. Postoji izražena razlika između učešća žena u političkim procesima i zastupljenosti u formalnim političkim strukturama.

Kada je riječ o našoj zemlji ona ima izuzetno pozitivne političke, pravne i institucionalne okvire koji služe za postizanje rodne ravnopravnosti. S druge strane postoje izazovi s kojima se BiH suočava, a to je posvećenost naše države rodnoj ravnopravnosti, gdje se automatski postavlja pitanje koliko zapravo zakoni mogu pozitivno uticati na rješavanje problema. Kroz svoju svijest i negativne uticaje na sve sfere društva Bosna i Hercegovina je posvećena premošćivanju nepovezanosti između de jure politika i de facto prakse. Naglasak na cjelokupnu situaciju usmjeren je na rješavanju dileme između žena u političkim procesima i zastupljenosti žena u političkim strukturama. Bez obzira na zakonske odredbe kojima je određeno da na izbornim listama mora naći 40% žena, ona je znatno manja i imamo oscilaciju žena i muškaraca, odnosno imamo razliku između polova. Ono što je poražavajuća činjenica jeste da u zakonodavno vlasti gotovo pa nikako nemamo postotak žena, kao ni mogućih kandidatkinja za člana predsjedništva. Rodni glas za političko sudjelovanje, kao i zastupljenost žena, nije samo problem u Bosni i Hercegovini, već predstavlja globalni problem za sve. "Zakon o ravnopravnosti spolova je definisao jednaku zastupljenost žena i muškaraca sa najmanje 40% članova na svim nivoima vlasti u BiH. Obavezane su političke stranke da na svojim listama obuhvate 40% žena i time pruže priliku i suprotstave se

problemu sa kojim se naša zemlja susreće.”¹⁰⁷ Političke stranke poštuju ove odredbe zakona, ali nažalost ispunjavanjem ove odredbe ne garantuje se veća zastupljenost žena u zakonodavnoj vlasti. Nastojeći promovisati ravnopravnost spolova u BiH s idejom i kreativnošću političko učešće žena, uključujući i rodne ravnopravnosti u rad sa političkim strankama, Misija OSCE-a u BiH direktno surađuje s političkim strankama na promovisanju aktivnog učešća žena u političkom životu. Kroz ovo udruženo partnerstvo s političkim strankama, Misija ima suradnju sa parlamentarnim odborima za ravnopravnost spolova, kako na državnom nivou, tako i na entitetskom, s ciljem postizanja ravnopravnosti spolova u svim segmentima društvenog djelovanja. Kroz tradicionalni pogled na svijet, pa tako i u Bosni i Hercegovini, političko djelovanje se promatra kao muška djelatnost. Predrasude, tradicionalni i kulturološki pogledi na žene, kao i ekonomska zavisnost i nemar državnih institucija otežavaju i onemogućavaju ženi da se probije u politici. Tradicionalno shvatanje žena i muškaraca, razdvaja ih na dvije strane, pa se stoga smatra da je ženi mjesto u kući, dok muškarac stoji na raspolaganju u svim sferama društvenog života. Često se dešava, da se žene omalovažavaju, kao i potcjenjuje njena sposobnost i inteligencija kada se odluči da napravi neki korak u uspostavljanju svoje uloge i značaja za društvo. Zbog cjelokupne situacije imamo nejednako raspodjeljene društvene moći između žene i muškarca. Učešće žena u političkom životu evidentno je manji u odnosu na muškarce, gdje samim tim na djelu imamo diskriminaciju žena. Otkako je kvota za učešće spolova povećana sa 33 na 40 %, situacija je nešto bolja, ali je daleko od zadovoljavajuće. Nažalost žene su isključene iz rješavanja najvažnijih društveno - političkih izazova i problema. Međutim, zagovornici kvota smatraju da te iste kvote ne prave diskriminaciju, već nastoje s njima da prevaziđu sve barijere s kojima se žena susreće i koje će omogućiti ženi da dostigne politički tron, kao i da imaju prava da budu jednako predstavljene i zastupljene u svim državnim organima u onoj mjeri u kojoj su muškarci. Također, smatraju da kvote doprinose procesu demokratizacije s obzirom da se biranje uvijek vrši javno. Što se tiče entitetskog nivoa oni imaju izuzetno neuređene zakone kada je riječ o rodnom pravu, socijalnom osiguranju, kao i zdravstvenoj zaštiti žena i majki. Nepravilno i nejednako sprovođenje zakona u svim sferama, ne pogađaju samo žene, već i muškarce i djecu. “Činjenica je da žene čine čak 52 % glasačkog tijela u Bosni i Hercegovini, a da broj žena u zakonodavnim organima na nivou države i entiteta ni iz daleka ne odražava ovaj procenat.”¹⁰⁸ Također, promovisanje žena političarki u medijima, kao i promotivnim kampanjama, skoro da i nema, primjetan je izuzetno mali broj. U BiH svaki građanin pored određene partije ima pravo da bira kandidata ili kandidatkinju, ali i na tim

¹⁰⁷ BH Novinari, „Žene u političkom životu BiH: Kvote se poštuju samo na papiru“, 2021.

¹⁰⁸ BH Novinari, „Žene u političkom životu BiH: Kvote se poštuju samo na papiru“, 2021.

listama primjetan je mali broj žena koje se odlučuju na taj iskorak. “Okolo 70 % parlamentarnih mandata dodjeljuje se putem poluotvorenih listi za koje građanke i građani glasaju, a preostalih 30 % mjesta dodjeljuje se dodjelom kompenzacijskih mandata.”¹⁰⁹

Puna i ravnopravna participacija žena u javnom životu predstavlja bitan faktor kada je u pitanju izgradnja i održavanje demokratije. Sa sigurnošću možemo kazati da učešće žena u nacionalnim, lokalnim i liderskim ulogama predstavlja bitan fokus politike u BiH. Na osnovu ovog postavlja se pitanje zašto je važno da žene postanu politički lideri, i zašto je svijetu potrebno da žene budu što više uključene u političke procese. Odgovor bi bio taj, da žensko političko učešće doprinosi poboljšanju demokratije, uključujući veću odzivost na potrebe građana, kao i povećanu saradnju preko stranačkih i etničkih linija. Jedan od razloga zbog čega žene treba da učestvuju u politici jeste unapređivanje ravnopravnosti i time utiču na čitav niz političkih pitanja koja se razmatraju, kao i vrstama rješenja koja se predlažu.

5.5. Žene i liderstvo u Bosni i Hercegovini

Svjedoci smo da je Bosna i Hercegovina država kontradiktornosti i duplih standarda, a to se pokazalo kao istinito u više slučajeva, što pokazuje i činjenica da na papiru imamo demokratsko uređenje države, a u praksi autoritarnost patrijarhalne svijesti koja nameće normativno ponašanje i rodne uloge. Stereotipno se ženske rodne uloge ne ujednačavaju sa liderskim ulogama. Kada govorimo o politici i liderstvu, muškarci koji ne posjeduju liderske sposobnosti, a koje se generalno pripisuju muškom rodu u suštini je velikodušno prihvaćen u pomenutim sferama nego žena, bilo da je ona u skladu sa svojim rodnim ulogama ili ih se ne pridržava. Kada se govori o ženama i liderstvu, to se ne odnosi isključivo na državni nivo, u smislu da nije potrebno da žena bude predsjednica i vođa jedne države, da bi se njen status okarakterizirao kao uspješnost u društvu, jer žena na čelu države ne znači nužno i ravnopravnost polova unutar te iste države. Ono što je potrebno uraditi jesu radikalne promjene svijesti žene i muškaraca koje će omogućiti da žensko ima legitimno pravo da bude na čelu neke organizacije, fondacije ili institucije, ukoliko žena ima sposobnosti i ambicije da se nosi s takvim izazovima. Treba što više da se žene osvijeste i da se aktiviraju na svim nivoima društva, jer trenutno stanje ponovo svodi njihovu svijest skoro na onakvu kakva je bila prije nego što je došlo do pokretanja drugog talasa feminizma. Također potrebno je mijenjati i svijest muškog dijela populacije, na način da ne sputavaju žene na putu ka liderstvu, i da put koji žena pređe da bi u konačnici ostvarile svoj cilj ne bude teži od onoga

¹⁰⁹ BH Novinari, „Žene u političkom životu BiH: Kvote se poštuju samo na papiru“, 2021.

puta koji će muškarac preći, kao što je to trenutna situacija. Osim što je potrebno promijeniti svijest, potrebna je i aktiviranost zakonskog okvira koji će omogućiti veću zastupljenost žena u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti. Jedan od posebnih problema u Bosni i Hercegovini jeste svijest stanovništva o učešću žena u javnom životu, koji je skoro uvijek bio rezervisan za mušku populaciju.

Žena u današnjem vremenu čine više od polovine stanovništva u svijetu, međutim njen kapacitet i potencijal izuzetno su potcijenjeni naročito kada je riječ o liderskim pozicijama. Konstatna ignorisanje žene kao potencijalne liderice sve su veća, no međutim svijet se lagano budi i shvata da žena zapravo može imati ključna pitanja za rješavanje niza problema kao liderka. Svjedoci smo da nokolicina žena koje imaju baš ovakvu poziciju, lidersku poziciju, izuzetno dobro upravlja i suočava se sa nizom problema, bilo da je riječ o političkim, ekonomskim, socijalnim ili bilo kojim drugim problemima. Žena liderka može se smatrati jednom od ključnih pitanja kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti, jer kroz dobru komunikaciju i transfer, žena može doprinijeti preoblikovanju strukturalne dominacije i time promijeniti život mnogim ženama, ne samo u Bosni i Hercegovini, već i u svijetu.

5.5.1. Stilovi liderstva

Polemika o kojoj se često pokreće buru komentara jeste da li su žene liderke bolje i efikasnije u svojim poslovima od muškaraca, odnosno lidera. Brojna istraživanja, tvrde zapravo da postoji veza između roda i efektivnosti, dok s druge strane neki tvrde da je uopšte nema. Također, ono što je bitno naglasiti jeste, da su se neka od istraživanja bavila i stilovima liderstva, kao i razlikama između žena i muškaraca, odnosno da li su više orijentisani ka međuljudskim odnosima, ili je to ipak demokratski ili autokratski stil. „Istraživanjima je dokazano da liderke nisu uvijek orijentisane na odnose, a manje na zadatke, odnosno da te razlike postoje samo u stepenu demokratski u korist žena.”¹¹⁰ S druge strane istraživanja su pokazala da su žene bile lošije ocijenjene ako su preuzimale “muške” liderske poslove, dok su s druge strane muškarci bili ti koji su ih ocjenjivali.

¹¹⁰ Milinović Jelena, „Žene u svetu liderstva- Karakteristike i perspektive u Bosni i Hercegovini“, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2014, str. 26:27.

5.5.2. Rod i efektivnost liderstva

Pored istraživanja stilova liderstva, polemika se vodila i oko efikasnosti liderstva između žena i muškaraca. Zapravo ta istraživanja su pokazala da su i muškarci i žene podjednako efikasni na liderskim pozicijama, ali sa malim razlikama. Sama razlika ogledala se u liderskim ulogama koje se podudaraju sa društvom, odnosno muškom i ženskom ulogom. Uloga žene smanjila bi se ako bi se njena pozicija smatrala “muškom”, pa bi bile manje ocijenjene ako bi se nalazile u grupi sa više muškaraca ili gdje liderski učinak ocjenjuju samo muškarci, gdje se samim tim javlja određeni stepen predrasuda.

5.5.3. “Stakleni plafon”

Prepreka zvana “Stakleni plafon” je nevidljiva prepreka koja sputava žena da napreduje. Termin “Stakleni plafon” pojavio se nešto više od dvije decenije, a pomenuo ga je izvjesni Well Street Journal, prilikom istraživanja prepreka sa kojima se suočava žena prilikom napredovanja u svojoj karijeri, odnosno šta ih to sprječava da dostignu svoj vrhunac uspješnosti u poslovima. Sam ovaj termin za žene predstavlja pretežnu radnu snagu i nemogućnost napredovanja, dok su muškarci nazvani kao “stakleni lift”, odnosno oni predstavljaju ubrzani proces napredovanja na većim i boljim pozicijama.

“Stakleni plafon je konačni rezultat ekonomske i socijalne neravnopravnosti polova. Ona se ogleda u nekoliko grupa faktora koje u nekoliko proističu jedna iz druge:

1. Ukorijenjeni stavovi prema muškoj i ženskoj ulozi u društvu, koji često određuju nivo i smjer obrazovanja mladih žena,
2. Segragacija zanimanja po polu (tradicionalno ženska zanimanja su manje plaćena, navodno manje kompleksna i navodno zahtijevaju manje sposobnosti, a i u onim oblastima gdje rade većinom žene – muškarci su na rukovodećim položajima),
3. Nejednako plaćanje muškaraca i žena za isti posao u korist muškaraca, bez obzira na usvojenu zakonsku regulativu,
4. Različito učestvovanje u neplaćenim (kućnim) poslovima (2/3 ukupnog rada žena je neplaćeno, a muškaraca 1/3 – prema Wirth, 2001) i
5. Poteškoće žena u usklađivanju poslovnih i privatnih obaveza.”¹¹¹

¹¹¹ Smiljanić Jelena, „Stakleni plafon i šta s njim“, 2018, str. 1.

Povećanjem žena na rukovodećim pozicijama, predstavlja jedan od velikih izazova za Bosnu i Hercegovinu. Kao jedna od posljedica podzastupljenosti žena jeste neiskorištenost potencijala kvalifikovanih resursa, žene koje diplomiraju svake godine, i sama ta podzastupljenost žena na velikim pozicijama, odnosno općenito na tržištu rada. Također, jedan od načina za poboljšanje konkurentnosti tržišta jeste da se ujednači broj žena i muškaraca na mjestima odlučivanja u privredi, što će samim tim doprinijeti boljem i efektivnijem radu u okruženju, kao i pozitivnim rezultatima. Osnaživanje i motivisanje žena da se zauzmu za sebe, kao i da preuzmu liderske pozicije, itekako je važno za privredni rast i konkurentnost na tržištu rada. „Žene čine 51,1% ukupne populacije odnosno 51,8% radno sposobne populacije u Bosni i Hercegovini dok je procjena da su od ukupnog broja uposlenih samo 36,9% žene. Kada se žene i bave biznisom, često su fokusirane na tradicionalne uslužne sektore, manje trgovine i/ili zanatske radnje. Kada je u pitanju obrazovanje, u periodu od 2000. do 2012. broj studenata koji diplomiraju se povećao za oko pet puta, pri čemu u smislu obrazovnih postignuća, žene nadmašuju muškarce (60.4% žena).”¹¹² Istraživanja koja su provedena u BiH pokazala su, da su i žene i muškarci podjednako efektivni na liderskim pozicijama. Svojim znanjem i umijećem žene doprinose svakodnevnom funkcionisanju i rastu svoje kompanije, dok sa druge strane muškarci preuzimaju rizike i stavljaju ih na prvo mjesto u rješavanju.

Kako riješiti problem “Staklenog krova”, iako je dalje vidljiv i uočljiv u našoj zemlji. Ovaj fenomen koči ravnopravno učestvovanje žena u donošenju odluka, liderskim pozicijama i sl. Ovaj problem mora se usmjeriti i uzeti u obzir prilikom kreiranja novih Strategija, posebno ako je riječ o strategijama koje se odnose na tržište rada. Dosadašnje mjere koje su se odnosile na materinstvo su usmjerene na otklanjanje diskriminacije, te je zabilježen pomak u mjerama koje se odnose na otklanjanje neravnopravnosti, odnosno mogućnosti postizanja jednakih rezultata.

“Postoji dovoljno podataka koje ukazuju na obavezu donošenja privremenih posebnih mjera u skladu sa članom 8. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH od strane nadležnih institucija koje bi morale biti usmjerene na:

- Mjere koje su usmjerene na uključivanje neaktivnih žena na tržište rada
- Aktivne mjere zapošljavanja samo za žene a posebno u onim sektorima u kojima su žene podzastupljene

¹¹² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - Agencija za ravnopravnost spolova BiH, „Stakleni krov na tržištu rada BiH“, Sarajevo, 2014.

- Programe mentorstva sa ciljem osnaživanja žena za mjesta odlučivanja u poslovnim subjektima
- Postavljanje ciljeva od strane preduzeća sa ciljem postizanja 40% zastupljenost i žena i muškaraca u odborima a posebno u javnim preduzećima.”¹¹³

¹¹³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - Agencija za ravnopravnost spolova BiH, „Stakleni krov na tržištu rada BiH“, Sarajevo, 2014.

VI. HUMANA SIGURNOST U BiH

Donošenjem drugog i trećeg Akcionog plana poseban fokus je stavljen na oblast humane sigurnosti. Rezolucija Generalne skupštine 66/290 je naglasila, da je ljudska sigurnost pristup koji pomaže državama članicama da se što bolje suoče sa širokim izborom izazova koji su bitni za opstanak, život i dostojanstvo osobe. Ovaj pristup poziva na složene odgovore i na prevenciju i orijentisane odgovore koji označavaju zaštitu svih osoba. Pristup se odnosi na položaj preživjelih žrtava seksualnog nasilja, kao i drugih oblika stradanja tokom ratnih dešavanja, opasnosti od miniranih područja, trgovina osobama, prirodne katastrofe, izbjegličke krize, te nasilni ekstremizam. Deminiranje, prirodne katastrofe i izbjeglička kriza u rezolucijama nisu okarakterisane kao prijetnje miru i sigurnosti za žene, ali jesu u kontekstu BiH. Posebno je bitno istaći da je utjecaj trećeg Akcionog plana na prirodne katastrofe i migracije bio humanitarnog karaktera. Ciljevi u oblasti humane sigurnosti, kao i u kontekstu Rezolucije 1325 posebno se ističe cilj na poboljšanu podršku i pomoć ženama i djevojčicama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata. „I u sastavu Koordinacionog odbora nisu zastupljene institucije nadležne da pružaju podršku preživjelim, osim možda posredno Ministarstvo pravde BiH u kontekstu Krivičnog zakona BiH i sistema besplatne pravne pomoći na nivou BiH.“¹¹⁴ Također može se utvrditi da sve aktivnosti koje su vezane za aspekt preživjelih seksualnog nasilja provode izvan okvira Akcionog plana, kao i da su aktivnosti vezane za izradu Međunarodnog protokola o dokumentovanju, te istraživanju seksualnog nasilja u sukobu provede izvan okvira Akcionog plana. Iz ovoga se može zaključiti da institucije koje imaju nadležnost nad ovakvim pitanjima nisu u velikoj mjeri doprinosile provođenju Akcionog plana, to jeste nisu se toliko fokusirale na teme koje su bile predviđene navedenom Rezolucijom.

Dugo vremena nakon usvajanja Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325, zasigurno da je krajnje vrijeme da međunarodna zajednica treba da iskoristi ljudsku sigurnost kako bi na taj način promicala ravnopravnost spolova, kao i osnažila žene u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama. Rodno osjetljiva provedba ljudske sigurnosti, posebno u naporima izgradnje mira i obnove nakon sukoba, može poboljšati živote žena i djevojaka osiguravanjem pristupa resursima i mogućnostima, osiguravanjem djelovanja i osnaživanja te zaštitom ljudskih prava. Nerazumljivo pravljenje razlika između sigurnosnih potreba muškaraca i žena dovelo je do toga da žene budu isključene iz donošenja odluka, kao i zanemarivanjem njihovih potreba i

¹¹⁴ Ždralović Amila, Gavrić Saša, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 74.

prioriteta u namjeri izgradnje i rekonstrukcije mira. Osiguravanje ravnopravnosti spolova kroz ljudsku sigurnost, od posebnog je značaja ukoliko se želi prepoznati i učinkovito riješiti pitanja nasilja nad ženama. Također istraživanja su ukazala na to da postoje jasne veze između povećanog sudjelovanja žena u miru i sigurnosti. Sigurnosna pitanja koja pogađaju žene i druge ranjive skupine u lokalnim zajednicama ne uzimaju se u obzir u formuliranju lokalnih sigurnosnih politika i programa. Neki od razloga takvog dešavanja, jeste da žene nisu dovoljno informisane o svojim sigurnosnim potrebama i po čemu se razlikuju od svojih muških kolega, kao i da službenici lokalne vlasti i predstavnici sigurnosnog sektora rijetko percipiraju sigurnosne probleme iz rodne perspektive, što pogoršava ovaj izazov. Humana sigurnost se posebno ističe na lokalnom nivou, posebice donošenjem lokalnih akcionih planova za Rezoluciju Vijeća sigurnosti 1325. “U procesu izrade lokalnih akcionih planova, vodeću ulogu je imala Agencija za ravnopravnost spolova BiH, koje ja radila sa pilot općinama, i na taj način podržala izradu šest lokalnih akcionih planova za 1325 u općinama: Mostar, Vlasenica, Istočna Ilidža, Stari Grad Sarajevo i Ilijaš.”¹¹⁵ Prema raspoloživim informacijama većina akcionih planova bavila se pitanjem učešća žena na lokalnom nivou, pitanjima ekonomskog osnaživanja, kao i deminiranjem i nasiljem u porodici. Neke od ovih oblasti mogu se dovesti u vezu sa Rezolucijom 1325, dok ostale sa državnim Akcionim planom. Pored navedenih lokalnih zajednica, potrebno je istaći i da su i neke druge lokalne zajednice u tom periodu donosile lokalne gender akcione planove. “Kao npr Istočna Ilidža predstavljala je mjesto za ekonomsko osnaživanje žena, sa posebnim naglaskom na žrtve nasilja. Općina je financirala prostor i štandove za ručnu izradu hrane i suvenira koje su domaće žene proizvodile. Pored Istočne Ilidže, također Općina Vlasenica je organizirala radionicu sa fokusom na posebne korake, koji su potrebni za rješavanje kršenja Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.”¹¹⁶

6.1. Borba protiv trgovine ljudima

Sve češće otvaranje državnih granica, kao i prelazak na tržišnu ekonomiju, siromaštvo, socijalna ugroženost, loši uvjeti života sve su češći pokazatelji koji su stvorili uvjete za ilegalnu trgovinu ljudima, naročito žena i djevojčica u svrhu seksualnog zadovoljstva. Ovakav

¹¹⁵ Ždralović Amila, Gavrić Saša, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 73.

¹¹⁶ Ždralović Amila, Gavrić Saša, Rožajac – Zulčić Mirela, „Kojeg je roda sigurnosti – 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH“, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, 2020, str. 73.

vid trgovine ljudima evidentan je u postkonfliktnim zemljama, kao i zemljama koje su ekonomski i socijalno ugrožene, odnosno gdje imamo nisku zastupljenost obrazovanja, visoka nezaposlenost, loši socijalni i ekonomski uvjeti života, nečovječno postupanje, odnosno visok stepen nasilja itd. Poseban akcent, odnosno nehumano postupanje kada je riječ o trgovini ljudima, kao modernog oblika ropstva, jeste činjenica da su žene i djevojčice čitavog života izložene nasilju i degradirajućem ponašanju. Ovakav vid tretiranja žena i djevojčica ostavlja dugotrajne posljedice na njihovo mentalno i fizičko zdravlje, pa samim tim često se mogu odlučiti da sebi oduzmu život. Ovakav vid modernog ropstva, osim što sa sobom vuče teške psihičke i fizike povrede, ono također, predstavlja tešku povredu ljudskih prava i osnovnih sloboda i kršenje osnovnih postulata međunarodnih dokumenata u oblasti ljudskih prava i sloboda. "Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine je prvi Državni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima usvojilo 2001. godine. Drugi državni akcioni plan koji je usvojen od Vijeća ministara 2005. godine odnosio se na period 2005-2007 godine. Godine 2008. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je usvojilo Akcioni plan za sprečavanje trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini 2008-2012. Kako bi se posvetila pažnja rastućem problemu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine je 2003. godine uspostavilo funkciju Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije u Bosni i Hercegovini."¹¹⁷ Državni koordinator i predstavnici nadležnih ministarstava iz Državne grupe koordiniraju implementaciju i funkcionisanje mjera i aktivnosti utvrđenih Državnim akcionim planom za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije u Bosni i Hercegovini.

"Prema podacima Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA), Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine u toku 2008. godine policijske agencije u Bosni i Hercegovini podnijele su 36 izvještaja nadležnim tužilaštvima, protiv 57 osoba za krivično djelo trgovine ljudima. U gore navedenim slučajevima evidentirane su 43 žrtve trgovine ljudima (ženskog spola), od kojih je 26 maloljetnica."¹¹⁸

"U zaključnim zapažanjima i preporukama koje je Bosna i Hercegovina dobila nakon odbrane Četvrtog i petog CEDAW izvještaja za Bosnu i Hercegovinu, UN CEDAW je zabilježio napredak kada je riječ o pružanju i zaštiti žena i djevojčica žrtava trgovine osobama, kao i usvajanja propisa i politika za zaštitu žrtava i svjedoka, kao i uključenost razvoja nove

¹¹⁷ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2010-2013. godine“, 2010, str. 16.

¹¹⁸ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2010-2013. godine“, 2010, str. 6.

Strategije protiv trgovine osobama.”¹¹⁹ Međutim, s druge strane postoji zabrinutost zbog manjka djelotvornih procedura identifikacije žrtava, kao i na vrijeme procesuiranja osoba koje se bave ilegalnom trgovinom osoba, posebno kada je riječ o ženama i djevojčicama romske populacije, koje su da tako kažemo najviše izložene ovakvom obliku ugrožavanja, kao i žene koje nemaju interni boravak. Zbog cjelokupne situacije Komitet je dao naglasak na stvaranju novih pravnih i zakonskih regulative kako bi se u ranoj fazi prepoznale osobe koje se bave trgovinom ljudi i na vrijeme procesuirali. Tužitelji i tužiteljice, Tužilaštva Bosne i Hercegovine sklopili su niz prijedloga i mogućih rješenja izmjena i dopuna krivičnih zakona koje bi dovele do mogućih rješenja i način na koji bi se moglo stati u kraj ilegalnoj trgovini osoba u ovom slučaju žena i djevojčica.

Prema podacima koje je prikupilo Tužilaštvo BiH u period od 2009 do 2012, a koje obuhvata navođenje žena i djece na prostituciju ili seksualno iskorištavanje, zatim trgovina osobama u svrhu prosječenja ili sklapanja braka su sljedeći:

“Od ukupno 39 žrtava 20 je seksualnog iskorištavanja, 3 navođenja na prostituciju, 13 prisilnog rada – prosjačenja i 3 prodaje radi prisilnog sklapanja braka. Od ukupnog broja potencijalnih žrtava trgovine osobama stranih državljana je bilo 11 (2009.), 4 (2010.) i 8 (2011.) ili ukupno 23 osobe. Zemlje porijekla ovih žrtava su: Srbija, Hrvatska, Moldavija, Rumunija, Njemačka, Sjedinjene Američke Države, Kosovo i Bugarska.”¹²⁰

“U 2012. godini, od 39 žrtava trgovine osobama 12 je stranih državljanke. Dvije strane državljanke su asistirane u sigurnoj kući na prostoru BiH, dok je 10 stranih državljanke, sve iz Srbije, identificirano kao potencijalne žrtve i trenutno je u toku daljnja procedura koju poduzima Državna agencija za istrage i zaštitu BiH a po nalogu Tužilaštva BiH. Zemlje porijekla 2 strane žrtve su: Njemačka i Bugarska. Preostalih 27 žrtava trgovine osobama su državljani/ke BiH. Tokom 2012. godine u sigurnim kućama/skloništima je asistirano 13 potencijalnih žrtava trgovine osobama, dok 26 potencijalnih žrtava nije asistirano u sklioništima. Od navedenih 26 potencijalnih žrtava, 10 žrtava ne boravi na području BiH, 10 žrtava je asistirano od Centra za socijalni rad, odnosno nevladine organizacije koja rukovodi dnevnim centrom za djecu koja rade na ulici, dok preostalih 6 nije prihvatilo asistenciju.”¹²¹

¹¹⁹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 22.

¹²⁰ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 23.

¹²¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 23.

“U 2012. godini realizirana su tri povratka žrtava trgovine osobama, državljana Bosne i Hercegovine, i to dva povratka ženskih osoba (1 punoljetna i 1 maloljetna) iz Srbije u Bosnu i Hercegovinu i jedan povratak (1 punoljetna) iz Makedonije. Tokom 2012. godine odobren je privremeni boravak iz humanitarnih razloga za dvije (2) žrtve trgovine osobama - strance u Bosni i Hercegovini.”¹²²

Stvaranje sigurnih skloništa za ovakav vid nehumanog postupanja prema ženama, pretežno vode nevladine organizacije koje se oslanjaju na vanjsko finansiranje. S druge strane Ministarstvo sigurnosti BiH ima potpisan protokol sa dvije nevladine organizacije koje pružaju smještaj i pomoć stranim osobama trgovine ljudima, dok Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH ima potpisan protokol sa tri nevladine organizacije, a čiji fokus je usmjeren na pružanje pomoći žrtvama koje su iz Bosne i Hercegovine.

Još jedan od sveobuhvatnih pristupa za rješavanje problema trgovine osobama, a koje je sačinilo Ministarstvo sigurnosti BiH, kao i druge nadležne institucije stvorilo je novu Strategiju i Akcioni plan za suprotstavljenje trgovine ljudima, a koje je usvojilo Vijeće ministara BiH 2013. godine je sljedeće:

- a) “**PODRŠKA**- Organizirati održiv sistem podrške u tretiranju problematike trgovine osobama u Bosni i Hercegovini;
- b) **PREVENCIJA**- Inicirati preventivno djelovanje kao poželjan i održiv proces;
- c) **PROCESUIRANJE**- Unaprijediti sistem otkrivanja, razjašnjavanja, dokazivanja i krivičnog gonjenja;
- d) **PROAKTIVNA ZAŠTITA**- Osigurati održive programe i procedure za zaštitu žrtava svih oblika trgovine osobama;
- e) **PARTNERSTVO**- Poboljšati međuinstitucionalnu saradnju na svim nivoima vlasti.”¹²³

¹²² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 23.

¹²³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 24.

6.2. Pomoć ženama i djevočicama civilnim žrtvama rata

CEDAW Komitet od države zahtjeva da se žene i djevojčice koje su bile žrtve seksualnog ili bilo kojeg drugog nasilje takom rata zaštite pravnim regulativama. Također, od Bosne i Hercegovine zahtjeva da im se pruži finansijska sredstva za socijalne mjere, koje uključuju zdravstveno osiguranje i smještaj i da im ta prava i povlastice budu zagarantovane na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine čime bi se zaštitile i spriječile dodatne vrste diskriminacije. Civilnom žrtvom rata smatra se svaka osoba kojoj je u ratu ili neposredne ratne opasnosti prilikom ranjavanja i drugog oblika ugrožavanja nastupilo oštećenje organizma ili bilo kojeg dijela tijela, uključujući i mentalno zdravlje, pogibiju ili nestanak.

“Domaća regulativa:

- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom objavljenom u „Službenim novinama FBiH“, broj: 36/99 od 6. septembra 1999. godine sa izmjenama i dopunama objavljenim u „Službenim novinama FBiH“, broj: 54/04 i 39/06. Izmenama i dopunama Zakona objavljenim u Službenim novinama FBiH, br. 39/06 definišu se kao posebna kategorija civilnih žrtava rata osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje.
- Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj čiji je osnovni tekst objavljen u „Službenom glasniku RS“, broj: 25/93, a izmjene i dopune u „Službenom glasniku RS“, broj: 1/94 - Posebno izdanje, 32/94, 37/07 i 60/07).
- Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine u poglavlju VII - Socijalna inkluzija planira aktivnosti na rješavanju problema civilnih žrtava rata, a posebno osoba koje su bile žrtve seksualnog nasilja.”¹²⁴

Jedan od glavnih problema kod žena civilnih žrtava rata jeste:

- Pristup pravdi
- Pitanje oštećenja.

Kada govorimo o pristupu pravdi postoje brojne prepreke sa kojima se žene suočavaju. Jedan od njih jeste svjedočenje i davanje iskaza na sudu. Nezaštićenost svjedoka, nedostatak razumjevanja i podrške ženama koje žele da svjedoče na sudu, zatim strah od prijavljivanja i procesuiranja postupka i mnogi drugi.

¹²⁴ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2010-2013. godine“, 2010, str. 17.

S druge strane kada govorimo u pitanju oštećenja, žene žrve ovakvog oblika ratnog zločina su neravnopravne i drugačije se postupa prema njima u odnosu na žrtve drugih oblika ratnog zločina i samim tim stvara se prepreka za ostvarivanje prava na pravičnu odštetu.

Žene žrtve ovakvog oblika nasilje pretrpjele su ozbiljne fizičke i psihičke poremećaje. Dugotrajne i različite metode mučenja ostavljaju trajan trag na žene koje se s tim moraju nositi čitav život. Najčešći psihički poremećaji kod ovakvih žena žrtava silovanja, jeste posttraumatski stresni poremećaj. One imaju drastičan poremećaj ličnosti i lošu komunikaciju s drugima, tekođer ovakav vid stresa izaziva kardiovaskularne poremećaje, šećer, poremećaj štitne žlijezde i dr.

Kada govorimo o zaštiti svjedoka i žrtava nasilja tokom rata u Bosni i Hercegovini ona su određena, odnosno uređena zakonima na državnom i entitetskom nivou. "U Krivičnom zakonu BiH, a koji se upotrebljava pred Sudom BiH, posebna pažnja usmjerena je na dva člana ovog zakona, a koja se odnose na silovanje kao izvršenje krivičnog djela, a to su član 172 Zločin protiv čovječnosti i član 173 Ratni zločini protiv civilnog stanovništva. Iako definicije u Krivičnom zakonu BiH, još nisu izmjenjena prema smjernicama koje je izdao Komitet Sud BiH u svojoj jurisprudenciji daje definiciju elemenata sile i prijetnje silom."¹²⁵ Kada je riječ o predmetu koji se ticao seksualnog nasilja, Sud BiH je definirao silovanje i seksualne zločine tako da je pojmovima "sila i prijetnje silom" dodao element "prisila", kao i element "bez pristanka žrtve". Ovde je bitno istaći da se ovo odnosi samo na Sud BiH, dok nije poznato kako se prema tome ophode entiteski sudovi kao i sud u Distrik Brčkom. Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina iz 2008. godine sadrži niz preporuka za jačanje podrške svjedocima u procesima koji se vode pred sudovima. Kroz ove Strategije predviđene su podrške svjedocima, kao i unapređenje zaštite istima i projekcija i dugoročni finansijski okvir za realizaciju mjera zaštite svjedoka. Statistički podaci o procesuiranim osobama koje su počinile ovakav vid zločina vode se odvojeno, no međutim izuzetno je teško doći do ovih podataka iz razloga što su ovakvi zločini izvršeni uz još neka djela ratnih zločina. "Prema nekim podacima "u periodu do kraja 2011. godine, pravosnažno je presuđeno ukupno 75 predmeta ratnih zločina, od čega je 29 pravosnažnih presuda za ratne zločine koji uključuju djela seksualnog nasilja nad ženama ili 38,6 % predmeta. Međutim, i dalje predstavlja problem nedostatak podataka o broju predmeta seksualnog nasilja nad ženama, koji se vode na nižim nivoima vlasti."¹²⁶ "Udruženje "Medica" Zenica je u periodu 2011.-

¹²⁵ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 24:25.

¹²⁶ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 25.

2013. godine realiziralo projekat „Modeli podrške za žrtve/svjedoke ratnih zločina kroz jačanje kapaciteta i saradnje nevladinih organizacija i institucija“ koje je ujedno i podržao UN WOMEN, Medice mondiale i Norveške ambasade u Sarajevu.”¹²⁷ Kroz ovaj projekat nastoji se pružiti podrška ženama žrtvama seksualnog nasilja tokom rata, kao institucionalne mreže koje će se uključiti u isto. Također, potpisani su protokoli o međusobnoj saradnji ministarstava, institucija, vladinih i nevladinih institucija koje će pružiti podršku ovoj ranjenoj skupini. “Bitno je naglasiti da su uspostavljeni odjeli za podršku svjedocima Kantonalnom sudu u Sarajevu i Tužilaštvu, kao i Okružnom sudu i Tužilaštvu u Banjoj Luci, te Okružnom sudu i Tužilaštvu u Istočnom Sarajevu.”¹²⁸ No međutim, bez obzira na toliko uloženi trud i zalaganje CEDAW Komitet smatra da je to nedovoljno za unapređenje statusa i položaja svih žena žrtava ratnih zločina i seksualnog nasilja u BiH.

Podrška žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata nastoji se pospiješiti kroz pravne okvire i mehanizme za ostvarivanje prava žrtava. Žrtve koje su preživjele rat i mučenja ne ostvaruju nikakva svoja prava na naknadu za pretrpljenu štetu kroz krivični postupak. Nažalost, sudovi i tužilašva svoje parnice prebacuju na građanske sudove umjesto da se dosuđivanjem naknade štete bave u krivičnom postupku, u skladu sa postojećim zakonskim osnovom. Međutim, ovakvi postupci dovode do toga da se žrtve odriču svojih osnovnih prava iz razloga što građanski sudovi prilikom parnice podrazumjevaju otkrivanje identiteta, koji su često zaštićeni prilikom krivičnog postupka, kao i dodatne finasijske troškove koje iziskuje ovaj sud, a žrtve nisu u mogućnosti da ih snose.

Nažalost i nakon više od 20 godina od okončanja rata u Bosni i Hercegovini, nadležni organi ne raspolažu tačnim informacijama o žrtvama seksualnog nasilja u proteklom ratu. “Različiti izvori su saglasni u vezi sa nekoliko vaţnih tačaka:

1. Masovno silovanje obuhvatalo je nekoliko hiljada žrtava;
2. Bilo je dosta slučajeva silovanja djevojčica od 7 do 14 godina starosti;
3. Silovanje je često počinjeno u prisustvu žrtvinih roditelja/ djece i uopšteno žrtva silovanja je silovana od strane nekoliko napadača.”¹²⁹

¹²⁷ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 25.

¹²⁸ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godine“, 2013, str. 25:26

¹²⁹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str.15.

Mnoge institucije koje su nadležne za ovakav vid problema u državi, kao i nevladine organizacije u BiH su prethodnih godina provodile niz aktivnosti i inicijativa na definisanju stvarnih potreba preživjelih žrtava unapređenju pravnog i institucionalnog okvira, te mehanizama za ostvarivanje prava preživjelih uključujući kompenzacije i beneficije koje im pripadaju. Međutim, UN CEDAW Komitet je skrenuo pažnju kako se izuzetno sporo radi na otklanjanju ovih problema preživjelih žrtava seksualnog nasilja tokom rata u BiH, te su ukazale na neusklađenost krivičnog zakonodavstva u BiH, kao i nedovoljno provođenje strategija i Akcionih planova i programa koje su usmjerene prema žrtvama. Pred Sudom BiH koji je prema Strategiji zadužen za ovakav vid suđenja, okončao je neke od predmeta, dok međutim trenutno se vode postupci u određenom broju predmeta iz ove kategorije, dok s druge strane imamo određeni broj nezavršenih predmeta koje su u fazi istrage pred Tužilaštvom BiH.

“U 2016. godini zabilježen je porast broja završenih predmeta u odnosu na prethodne godine, a što je rezultat značajnog povećanja broja optužnica za ratne zločine sa elementima seksualnog nasilja. O tome svjedoči podatak da je u 2011. godini broj procesuiranih lica iznosio 13, u 2016. godini taj broj se povećao na 22, dok su u februaru 2017. pred Sudom BiH bili u toku krivični postupci u 46 predmeta, u kojima se optuženi terete za krivična djela sa elementima seksualnog nasilja počinjenog u ratu.

U Tužilaštvu BiH 2016. godine bilo je neriješeno ukupno 181 najstroženijih predmeta ratnih zločina u fazi prijave i 147 predmeta ratnih zločina u fazi istrage. Iste godine pred Sudom BiH vođen je 61 postupak u najstroženijim predmetima ratnih zločina. Od početka rada Suda BiH (2002. godine) pa do kraja 2016. godine pred ovim sudom pravosnažno su okončani postupci protiv ukupno 70 lica (od čega 67 muškaraca i tri žene) za krivična djela ratnog zločina sa elementima seksualnog nasilja počinjenog nad ženama. Od tog ukupnog broja, za 53 lica (51 muškarac i dvije žene) donesene su osuđujuće presude, dok je 17 lica (16 muškaraca i jedna žena) oslobođeno od optužbi. Osuđenim licima izrečene su kazne zatvora/ dugotrajnog zatvora u ukupnom trajanju od 695 godina”¹³⁰

U cilju stvaranja mreže za podršku žrtvama i svjedocima u predmetima ratnih zločina, seksualnog nasilja i drugih krivičnih djela potpisani su protokoli u osam kantona u FBiH, koji se odnose na međusobnu saradnju ministarstava, institucija i nevladinih organizacija u pružanju podrške i učinkovitog djelovanja žrtvama i svjedocima koje su pretpjele neki od oblika nasilja tokom rata. Kroz ovu mrežu uspostavljena je bolja komunikacija, kao i pristup

¹³⁰ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcionni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str.16.

informacijama i upoznavanje sa koracima i procedurama u svrhu podrške koje žrtve i svjedoci mogu dobiti od potpisnica Protokola.

6.3. Deminiranje

“Veličina sumnjive površine u Bosni i Hercegovini na kraju septembra 2009. godine iznosila je 1.589,04 km² ili 3,11% ukupne površine Bosne i Hercegovine. Ukupno je definisano 11.958 mikrolokacija, a prosječna površina mikrolokacije je 0,13 km². Primjenom različitih protivminskih akcija, sumnjiva površina u Bosni i Hercegovini tokom 2009. godine redukovana je za 94.399.483 m² ili 108,73% od devetomjesečnog plana. Tokom 2009. godine u Bosni i Hercegovini od mina su stradale 23 osobe, od čega 21 muškarac i 2 žene.”¹³¹ Svjedoci smo, da su velike površine u Bosni i Hercegovini prekrivene minama, što samim tim dovodi do smanjenja mobilnosti stanovništva, kao i ugrožavanje života, kako muškaraca i žena, tako i djece. Također, površine koje su prekrivene minama, smanjuju mogućnost privrednog razvoja, posebno u ruralnim djelovima države. Čišćenje mina u Bosni i Hercegovini u velikoj mjeri doprinose boljem i sigurnijem razvoju države, kao i poboljšanju privrednog razvoja, stočarstvu i razvoju infrastruktura.

6.4. Nasilni ekstremizam

Kada je riječ o ulozi žene u kontekstu nasilnog terorizma i ekstremizma, ovo područje nije još dovoljno ispitano. Njena uloga se povezuje sa tradicionalnim i kulturološkim shvatanjima, da je njena “prirodna” uloga da bude kućanica, majka i supruga, te ja je ona sklona miru, dijalogu, nenasilju i sl. Tu njenu mirnoću i sabranost u najvećoj mjeri koriste ekstremne grupe, odnosno terorističke grupe kako bi regrutirale žene u svoje grupe. “Strategija za prevenciju i borbu protiv terorizma za godinu 2015 - 2018. u sklopu kojih Ministarstvo sigurnosti, zajedno sa OSCE-om i IOM-a, kao i brojnih drugih međunarodnih partnera sprovodi aktivnosti koje se tiču jačanja svijesti o prijetnjama od nasilnog ekstremizma i terorizma, s posebnim naglaskom na poduzimanju raznih mjera kako bi se spriječila radikalizacija društva.”¹³² U BiH su održane brojne radionice upravo s ciljem da bi se podigla svijest, i zapravo predstavila opasnost od radikalizacije društva, kao i mogućnost sprječavanja

¹³¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2010-2013. godine“, 2010, str. 16.

¹³² Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 23.

radikalizacije da preraste u nasilni ekstremizam. Također, dobar dio ovih radionica bio je usmjeren isključivo rodnim aspektima ove pojave, dok se drugi dio odnosio na sveukupan dio na suzbijanju i izbijanju nasilnog ekstremizma i terorizma, što uključuje i rodnu perspektivu. Ministarstvo sigurnost BiH planira ovakve radionice razvijati u narednim godinama, kao i uključiti žene u prevenciju i borbu protiv terorizma. Posebna pažnja biti će usmjerena na zloupotrebu žena i djevojčica u ekstremističke i terorističke svrhe. Nažalost, sve je više žena u Iračko Sirijskim ratištima, te će se pokušati ostvariti komunikacija sa istima, kako bi im se pružila adekvatna zaštita i skrb. Prema nekim nezvaničnim informacijama, u 2021. godini vraćeno je nekoliko žena i djece, gdje im je pružena adekvatna zaštita i skrb, kao i sigurnost od ponovnog vraćanja u ove zemlje. Rezolucija UNSCR 2224 koja je osvojena u oktobru 2015. godine odnosi se na žene, mir i sigurnost sa posebnim akcentom na važnost integracije roda kao jedne od glavnih tema u područjima i djelovanjima UN-a po pitanju globalnih problema, terorizma, povećanog broja izbjeglica i sl. Ovom Rezolucijom želi se skrenuti pažnja na posljedice koje može da izazove nasilni ekstremizam i terorizma po žene i djevojčice, kada je riječ o njihovom zdravlju, obrazovanju, normalnom životu, sudjelovanju u javnom životu i sl. Kada se sagleda cjelokupna situacija potrebno je i dalje nastaviti sa radom na polju ekstremizma i terorizma i što više buditi svijest društva u Bosni i Hercegovini, te podržati sve projekte i inicijative građana koje su usmjerene na prevenciju i suzbijanje ekstremizma i terorizma u našem društvu, posebno ako se to odnosi na ranjivu skupinu, kao što su žene i djeca.

6.5. Migracije i izbjeglička kriza

Trenutni aktuelni sukobi u svijetu, nestabilnost države, kao i kršenje ljudskih prava, rodno zasnovana nasilja i silovanja doveli su do toga da se sve više žena, muškaraca i djece odlučuje napustiti svoje domove, bilo to silom ili samostalnom odlukom. S obzirom da je zadnjih godina Bosna i Hercegovina postala tranzitna zemlja za ulaske i izlaske izbjeglica i migranata. Odbor Europskog parlamenta za prava žena i jednakost spolova skrenuo je pažnju na potrebe žena i djece koji dolaze u većem broju u Europske zemlje. Baš ova skupina pretrpi najveća psihička i fizička maltretiranja, prostituciju i sl. Tokom rata u Siriji i dolaskom izbjeglica na teritorije Srbije i Hrvatske u 2015. godini ARS BIH MLJPI BIH ukazali se na potrebe koje te izbjeglice imaju, a najviše žene i djeca. Koordinacioni odbor za praćenje implementacije Akcionog plana UNSCR 1325 je pokrenuo akciju prikupljanja pomoći izbjeglicama i migrantima koji dolaze u Republiku Srbiju. Ovaj odbor je ukazao da nove izbjegličke krize

predstavljaju, novi sigurnosni izazov za sve, a naročito za žene i djecu, te da se posebna pažnja treba posvetiti ovome prilikom kreiranja budućih politika i mjera za implementaciju UN Rezolucije “Žene, mir i sigurnost”.

Međutim, među izbjeglicama se nalaze i žene koje putuju same ili sa djecom ili su to ipak žene sa novorođenčecom ili trudnice, djevojčice bez pratnje, LGBT žene, žene sa invaliditetom i dr. Nažalost, jedan od problema sa kojima se suočavaju u dokazivanju svojih osnova za priznanje izbjegličkog statusa, jer dosta žena ne želi da prizna, da su bile zlostavljane seksualno, ili na bilo koji drugi način, rodno zasnovanog nasilja i dr. Rodno zasnovano nasilje često se zasniva na posljedicama nejednako zasnovanih rodni odnosa u zemlji porijekla i često se koriste kao mehanizam za prijetnju od strane muških članova porodice sa kojima žene putuju ili može biti posljedica prisilnih raseljavanja uslijed sukoba u zemlji porijekla. Strategija u oblasti migracija i azila Ministarstva sigurnosti BiH za period od 2016 do 2020. godine nastoji prepoznati ranjive kategorije i pružiti im adekvatnu pomoć. Ova strategija je imala za cilj da osigura rodno odgovoran pristup provedbi aktivnosti strategija, a posebno na dio koji se odnosi na identifikaciju, pomoć i zaštitu ranjivih kategorija stranaca.

6.6. Prirodne katastrofe

U svijetu se danas gotovo svakodnevno dešavaju različite prirodne i druge nesreće koje pogode milione ljudi, koje rezultiraju brojnim štetama i nesrećama, kako ljudskim, tako i materijalnim. Na području Jugoistočne Europe, kojoj pripada i Bosna i Hercegovina, sve češće se događaju ovakve prirodne i druge nesreće. Kao jedna od obaveza integriranja rodne perspektive u politici i aktivnosti u oblasti prevencije i smanjenja rizika od prirodnih i drugih nesreća, utemeljena je međunarodnim dokumentom i to Pekinškoj deklaraciji i Platformi za akciju. Prema ovim deklaracijama, zahtjeva se od vlada zemlja članica da razviju baze podataka razvrstane po spolovima, rodne analize politika i dr. Također, “Hyogo okvirom za akciju” iz 2005. godine nalaže “rodna perspektiva bude integrirana u sve politike, planove i procese donošenja odluka u oblasti upravljanja rizikom od nesreća”, kao i UNISDR-ovom „Pekinškom agendom za globalnu akciju na rodno-osjetljivom smanjenju rizika od prirodnih nepogoda“.¹³³ Bosnu i Hercegovinu je 2014. godine zadesile su poplave koje su prouzrokovale velike štete, ali je sa sobom odnijelo nekoliko ljudskih života. Gender institucionalni mehanizmi u BiH odmah su poduzeli niz mjera i načina kao bi ukazali na

¹³³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 21.

složene i različite posljedice poplava na muškarce i žene, kao i djece, te da se uzme sve u obzir prilikom sprovođenja mjera i intervencija i otklanjanje katastrofa. Posebnu pažnju, skrenuli su pažnju na problem nedovoljnog razumijevanja različitih uloga, sposobnosti interesa žena, djece i muškaraca, kao i posebna pažnja na ravnopravnost spolova u sistemu zaštite i spašavanje. “Zbog vanredne situacija, ARS BiH/MLJPI BiH je uspjela iz sredstava FIGAP Programa izdvojiti 30.000 KM za pomoć ženama, djeci i starim osobama u općinama u BiH koje su najviše ugrožene poplavama: Doboju, Maglaju i Orašju.”¹³⁴ Kada je riječ o Gender centru Republike Srpske on je izradio Akcioni plan za rodnu ravnopravnost u uslovima katastrofa u RS za period od maja do decembra 2014. godine, a koje je Vlada RS usvojila. Plan je usmjeren na ublažavanje i saniranje šteta koje su prouzrokovale poplave na višestruko marginalizovane grupe žena i muškaraca, koje su sprovedene u suradnji sa nadležnim institucijama, uključujući i komisije za ravnopravnost spolova u gradovima i općinama, te ženskim NOV-a. S druge strane Gender centar FBiH izdao je smjernice za interventno djelovanje Vlade FBiH u uslovima prirodnih katastrofa, kako bi se osigurale interventne reakcije u najvećoj mogućoj mjeri budu rodno senzitivna. U period od oktobra do decembra 2014. godine uz podršku Misije OSCE-a u BiH provedena je rodno - osjetljiva analiza stanja nakon poplava u BiH u tri od sedam najugroženijih općina u državi. Kroz ovu Analizu izdate se preporuke i ukazalo se na važnosti osoblja uključenog u oporavak prema ranjivim skupinama, naročito prema ženama sa sela, starijim ženama, samohranim majkama, invalidima i sl.

Zbog izuzetne važnosti, kao i potrebe za smanjenjem rizika i negativnih utjecaja prirodnih ili drugih nesreća, kao jedan od bitnih pitanja sigurnosti, Ministarstvo sigurnosti BiH izradilo je Program razvoja sistema zaštite i spašavanja na nivou institucija i organa BiH za period od 2018 do 2022. godine. Kroz primjenu rodno - odgovornog pristupa, kao i prilikom kreiranja mjera za smanjenje rizika zaštitu i spašavanje, kako ljudi tako i materijalnih bogatstava u slučaju prirodnih i drugih nesreća, program je skrenuo pažnju ne neke od činjenica „pretežno ruralna zemlja sa još uvijek izraženim tradicionalnim pogledima na ekonomsko-društvenu ulogu žene u funkciji očuvanja domaćinstva i zajednice, prirodne i druge nesreće nejednako pogađaju žene i muškarce.“ Ovaj program također naglašava da “Humanitarna reakcija slijedi nakon što se izvrši analiza i procjena potreba ljudi, postojećih slabosti i sposobnosti u cjelini, uzimajući u obzir različite potrebe, interese, ranjivosti i sposobnosti žena i muškaraca,

¹³⁴ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 21.

djevojčica i dječaka, te različitih utjecaja katastrofa ili sukoba na iste.“¹³⁵ Ovaj Program također, naglašava na važnosti da svi subjekti na nivoima sistema zaštite i spašavanja imaju jasna uvjerenja o mogućim i potencijalnim prijetnjama u vidu prirodnih i drugih nesreća koje mogu da zadese Bosnu i Hercegovinu. Pravovremeno i efikasno reagiranje ne samo institucija i organa BiH, već i komšijskih zemalja, kao i zemlja širom regije.

6.7. Smanjenje opasnosti od mina

Opasnost od mina i drugih eksplozivnih naprava u zemlji koji su ostatak od prethodnog rada u Bosni i Hercegovini i dalje predstavljaju potencijalnu prijetnju za sve građane i građanke naše zemlje. To se odnosi na nemogućnost razvoja poljoprivrednih dobara, ekonomiju i druge svrhe koje pružaju normalan i zdrav život. Kroz Akcione planove UNSCR 1325 i aktivnosti od smanjenja opasnosti od mina, pažnja je usmjerena na rodni aspekt u određenim segmentima protuminskog djelovanja, kroz koju je uključena i redukcija i eliminacija rizika. “Prema posljednjim zvaničnim podacima BHMAL-a, trenutna veličina minski sumnjive površine u BiH iznosi 1.091 km² ili 2,2% u odnosu na ukupnu površinu BiH. Podaci o žrtvama mina se vode u bazi podataka BHMAIS i razvrstavaju se po spolu, vrsti povrede, starosnim grupama i sredstvima koja su izazvala nesreću. Od 1992. godine, od mina/ kasetne municije/ ESZR stradalo je 8.358 osoba, od čega je 608 žena (9,5%). U poslijeratnom periodu stradalo je ukupno 1735 osoba, od čega je 164 osoba ženskog spola (9.51%) i 249 djece (14%). Od 1996. godine, prilikom obavljanja poslova humanitarnog deminiranja stradala su 123 deminera, od čega 74 smrtno. U 2014. godini registrovano je osam minskih i 1 deminerska nesreća, pri čemu je stradalo 18 osoba muškog pola, od čega šest osoba smrtno. U 2015. godini u BiH je registrovana jedna 20 minska nesreća u kojoj je smrtno stradala jedna osoba muškog spola. Tokom 2016. godine stradalo je 12 osoba, od čega šest osoba smrtno. U 2017. godini je stradalo pet osoba, od čega dvije osobe smrtno, a među povrijeđenima je bila jedna osoba ženskog spola.”¹³⁶ Bez obzira na znakove koji su postavljeni ispred minskih područja, građani Bosne i Hercegovine zbog loše ekonomske situacije, a možda i nedovoljne osvještenosti rizikuju svoje živote i ulaze u minska područja. “Npr. u 2014. godini, dvije osobe su stradale sakupljajući sekundarne sirovine, osam osoba je stradalo prikupljanjem ogrijevnog drveta, tri osobe su povrijeđene aktiviranjem protiv- tenkovske mine prilikom

¹³⁵ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 22.

¹³⁶ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 19-22.

izvođenja građevinskih radova, a ostala tri lica su povrijeđena od ESZR prilikom rada na privatnim posjedima.”¹³⁷ Prema nekim informacijama iz BHMACE-a jedan od projekata pomoći žrtvama od mina pod nazivom “Alternativa žrtve je samostalnost” uključivao je edukativni program za žene žrtve mina, kao i žene nosioci domaćinstava, gdje su zapravo članovi žrtve mina u cilju sticanja konkurentnosti na tržištu. Povećanje svijesti i kapaciteta za smanjenje rizika od miniranih područja provodi se kroz niz projekata i radionica koje sprovode razne organizacije. Cilj svakog projekta jeste probuditi svijest o opasnostima od mina, kao i edukovati građane Bosne i Hercegovine o potencijalno ugroženim područjima. Kao što je već naglašeno ovakve aktivnosti sprovode akreditovane organizacije za protuminsko djelovanje u BiH, uz saradnju sa BHMACE-om. Edukacije se vrše sa učenicima osnovnih i srednjih škola, ribolovcima, lovcima, građanima iz ruralnih sredina, ali nažalost nemamo podatak kolika je zastupljenost žena i muškaraca prilikom edukacije. Iako je primjetan napredak u uklanjanju mina, i dalje postoji niz nedostataka koji bi doprinijeli bržem i boljem djelovanju na polju uklanjanja mina. Također, evidentan je nedostatak rodne ravnopravnosti u aktivnostima protuminskog djelovanja, kao i nedovoljna podrška rukovodećih organa BHMACE-a za provođenje obaveza iz Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH. Potrebno je uložiti više vremena i truda, kao i rodno odgovornog pristupa aktivnostima u smanjenju opasnosti od mina, kao i mnogih drugih aktivnosti, kako bi se stvorilo sigurno i zdravo okruženje.

¹³⁷ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, „Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2018-2022. godine“, 2017, str. 20.

ZAKLJUČAK

Rezimirajući sadržaj rada, možemo zaključiti da se uloga žene od prije i danas u dosta čemu razlikuje. Iako, možda još uvijek imamo zastupljen taj patrijarhalni vid života, gdje muškarac vodi glavnu ulogu, smatramo da je to ipak, na nekom manjem nivou. Za razliku od prije, žene su danas dosta više zastupljene u javnom životu, kako u politici, tako i u vojsci policiji i drugim sigurnosnim agencijama. Na samim počecima feminističkog pokreta svi oni kojima je patrijarhat odgovarao i oni koji su ga bez ikakve pobune prihvatili su takav pokret omalovažavali, ne shvatajući bitnost tog pokreta za bolju i mirniju budućnost. Globalna politika je sve do posljednjih decenija prošlog stoljeća bila predvođena veoma hladnim i bezosećajnim muškarcima, koji su si davali pravo da sude svima drugima koji nisu pripadali tom njihovom spolu i toj njihovoj mahom bijeloj rasi. Novije generacije rođene upravo u tim posljednjim decenijama 20. stoljeća su svjedoci svijetu u kojem žene imaju prava i koriste ih da učine sadašnjost i budućnost boljom za sve rase, vjere i spolove i da konačno unesu više emocija u konfliktnim i postkonfliktnim dešavanjima. Ipak ostaje za vidjeti koliko su feministkinje zaista uspjele u tom svom prvobitnom naumu, ali je činjenica da žrtve koje su prve generacije feministkinja podnijele imaju svoj odjek i u 21. stoljeću.

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda je izglasavanjem rezolucije 1325 (Žene, mir i sigurnost) uspostavilo temelj za utvrđivanje i ohrabrivanje ključne uloge žena u rješavanju i sprječavanju sukoba, uspostavljanju, izgradnji i održavanju mira i obnovi situacija u postkonfliktnim državama. Rezolucija 1325 je bila važan pomak u afirmisanju ravnopravnosti spolova i ravnopravnog učešća žena u procesu izgradnje mira i sigurnosti. Također, Vijeće sigurnosti je pozvalo međunarodnu zajednicu, uključujući Ujedinjene narode, da se poduzmu odgovarajuće mjere potrebne za uvećanje prisustva žena u mirovnom i sigurnosnom aspektu djelovanja država, vlasti i sektora. Rezolucijom je započet proces poduzimanja mjera u zaštiti žena i djevojčica od nasilja (posebno silovanja i drugih oblika seksualnog zlostavljanja) u situacijama oružanog sukoba. U našoj zemlji su do sada usvojena tri Akciona plana za provođenje Rezolucije 1325. Donošenjem prvog Akcionog plana za provođenje Rezolucije 1325 u julu 2010. godine napravljen velik iskorak. Ovaj plan je bio ujedno i prva javna politika kako kod nas tako i u regionu. Plan je bio usmjeren prema Rezoluciji 1325, bio je jedan od osnovnih dokumenata za poduzimanje posebnih mjera, kao bi se unaprijedio položaj žene u društvu i zaštitila njihova prava. Za razliku od prvog, drugi Akcioni plan je bio baziran na transformativnom pristupu i na rušenju rodni stereotipa i uloga. Oba ova Akciona plana susrela su se sa mnogim izazovima, koje su vremenom prevazilazili. Posljedni Akcioni plan

je u znatnoj mjeri imao propuste, za razliku od prethodnih. Jedan od propusta je izostanak aktivnosti koji bi se odnosili na Republiku Srpsku iz razloga što nadležne institucije nisu dale dovoljno informacija o provođenju rezolucije nakon drugog Akcionog plana. Sve u svemu, ovi Akcioni planovi su se vodili strukturom Rezolucije 1325, kao uzor na analizu stanja, i tako definišući srednjoročne ciljeve i aktivnosti. Sadržaj ovih planova je bio koncipiran na specifičan kontekst u našoj zemlji i prilagođen novim standardima u širem okviru agende za žene, mir i sigurnost. Također, ono što bismo još istakli jeste, da su ovi akcioni planovi prepoznati od strane Agencije za ravnopravnost polova BiH kao jedan od ključnih faktora za ravnopravnost žena u našoj zemlji. Ovi planovi su u znatnoj mjeri unaprijedili položaj žena u Bosni i Hercegovini i doprinijeli da žene zavladaju javnom scenom i da nam pokažu šta one zaista mogu i u kojoj mjeri mogu doprinijeti, kako Bosni i Hercegovini u političkom smislu, tako i na polju mira i sigurnosti. Smatramo da, zastupljenost žena može u velikoj mjeri da doprinese ovoj zemlji u svim segmentima društva, kao ključan faktor stabilnosti, mira i sigurnosti naše zemlje. Kada je riječ u učešću žena u vojnoj i policijskoj službi, kao i u ostalim sektorima sigurnosti može primjetiti da imamo značajnu zastupljenost žena, još uvijek ne izjednačeno sa muškarcima, ali dovoljno da možemo primjetiti da država radi na izjednačavanju spolova u svim segmentima društva. Žena značajno mogu da doprinesu u ovim sektorima. Usprkos činjenici da žene imaju značajnu ulogu u uspostavljanju mira, i donošenju političkih odluka da su donijete i izglasane mnoge rezolucije, agende i programi koji poboljšavaju poziciju i ulogu žena u procesu uspostavljanja i održavanja mira, stereotipi o ženama kao žrtvama i neadekvatnim zagovornicima mira uz podjelu rada, uveliko otežavaju ženama da prisustvuju zvaničnim mirovnim procesima, kao i da se zapošljavaju u svim sigurnosnim sektorima, bilo da je riječ o policijskim agencijama ili ipak u vojsci, još uvijek imamo nedovoljan broj žena u odnosu na muškarce.

Implementirajući WPS program koji ukazuje na značaj učešća žena u izgradnji i održavanju mira, uveliko se može ostvariti drugačiji način analiziranja mira i sigurnosti bazirani na vrijednosti empatije i izgradnje zajednice. Žene i ženske grupe se zalažu za proširenje sigurnosti s teritorijalne i vojne na sigurnost i mir koji, također, analiziraju individualno dostojanstvo, osiguranje osnovnih životnih potreština, humano upravljanje i sigurnost koja je potrebna u životnoj sredini na regionalnom i globalnom nivou.

LITERATURA

Knjige:

1. Azinović, Vlado. (2020). „Savremene sigurnosne prijetnje – PPT“, Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
2. Babić, Kika., Jačević, Miki., Mansury, Mariam. (2016). Localization of Women, Peace, and Security Agenda Case Study of Six Local Governments in Bosnia and Herzegovina
3. Bećirević, Majda., Šulc, Željka., Šošarić, Maja. (2011). Rod i reforma sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini, Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga, Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga, Sarajevo.
4. Beridan, Izet., Tomić, Ivo., Kreso, Muharem. (2001). „Leksikon sigurnosti“, Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
5. Coomaraswamy, Radhika. (2015). Chapter 06: Keeping the peace in an increasingly militarized world u A Global Study on the Implementation of United Nations Security Council resolution 1325. UN
6. Ćurak, Nerzuk., Ćosić, Selma. (2019). Nauka o miru (hrestomatija za internu upotrebu), Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
7. Doeland, Elin Martine., Skjelsbaek, Inger. (2017). Narratives of Support and Resistance: A Political Psychological Analysis of the Implementation of UNSCR 1325 in Bosnia and Herzegovina, University Oslo, Oslo.
8. Džihana, Amara. (2018). Žene i mediji – zaposlenice i upravljačke strukture, Sarajevo.
9. Galtung, Johan, “Mirnim sredstvima do mira - Mir i sukob, razvoj i civilizacija”, Službeni glasnik: NVO Jugoistok XXI.
10. Gillis, Stacy., Howie, Gillian., Munford, Rebecca. (2007). Third Wave Feminism; A critical Exploration-Expanded Second Edition.
11. Hentschei, Gitti. (2010). Peace and security policy needs gender analyses.
12. Hughson, Marina. (2016). Gender Scored Undaf Bosnia And Herzegovina.
13. Kezie-Nwoha, Helen. (2019). What feminist peace means in changing contexts of conflict.
14. Lizde, Sabina. (2019). Položaj žena u političkim strukturama BiH, Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
15. Mikkola, Mari. (2022). Feminist Perspectives on Sex and Gender. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Edward n. Zalta, University of Amsterdam.

16. Milinović, Jelena. (2014). *Žene u svetu liderstva - Karakteristike i perspektive u Bosni i Hercegovini*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo.
17. Mušić, Safet. (2019). *Women, Peace And Security – The Case Of Bosnia And Herzegovina*, Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine.
18. Plevljak, Benjamin., Kržalić Aida. (2021). *Položaj žena u policijskim agencijama u BiH*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo .
19. Ramš, Anita. (2015). *United Nations Security Council Resolution 1325: Women, Peace and Security in the countries of Western Balkans and Slovenia*, Institut za javnu politiku, Slovenija.
20. Schirch, Lisa., Sewak, Manjrika. (2005). *The Role of Women in Peacebuilding. Global Partnership for the Prevention of Armed Conflict*. European centre for Conflict Prevention.
21. Sidanius, Jim., Pratto, Felicia. (2001). *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*. Cambridge University Press.
22. Smajić, Mirza., Seizović, Zarije., Turčalo, Sead. (2017). *Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu*, Fakultet političkih nauka u Sarajevu, Sarajevo
23. Smiljanić, Jelena. (2018). *Stakleni plafon i šta s njim*.
24. Spahić Aida, Šatrović Almina, Mujezinović Amila, Selak Amina, Hasanović Amira, Zeljković Ammar, Vasić Bojana, Cvjetković Dajana, Mirović Dalila, Hasanbegović Delila, Čavčić Elma, Kuštrić Emina, Mulabdić Erma, Ćurak Hana, Omerbegović Hasija, Dedović Hatidža, Karić Izudin, Čaušević Jasmina, Ljevak Kristina, Salkanović Maida, Zagorac Maida, Veličković Marina, Tolja Mešić Melisa, Jašarević Mersiha, Okilj Nataša, Avdić Nedžada, Lučkin Selma, Mustaćević Selma, Grabovac Tanja, Piriya Vesna. (2016). *Feministička čitanja društvenih fenomena*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo.
25. Termiz, Dževad. (2004). *Metodologija društvenih nauka*, Nik „Grafit“, Lukavac, drugo dopunjeno i prošireno izdanje.
26. Termiz, Dževad. (2014). *Specifičnosti metodologije istraživanja u bezbjednosnoj djelatnosti*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka, Sarajevu.
27. Termiz, Dževad., Milosavljević, Slavomir. (2018). *Praktikum iz metodologije politologije*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka, Sarajevo – Međunarodno udruženje metodologa društvenih nauka, Beograd.
28. Tomić, Ankica. (2015). *Gender Mainstreaming of the Security Sector in Bosnia and Herzegovina: From the Policy Papers to Reality*, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes.

29. Weber, Annete. (2006). *Feminist Peace and Conflict Theory*, Routledge Encyclopaedia on Peace and Conflict Theory.
30. Ždralović, Amila., Gavrić, Saša., Zulčić, Mirela. (2020). *Kojeg je roda sigurnost – 20 godina rezolucija vijeća sigurnosti 1325 „žena, mir i sigurnost“ i njezina provedba u BiH*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo.

Publikacije/izvještaji:

1. Arsenijević, Damir., Flessenkamper, Tibias. (2013). *Kojeg je roda sigurnost*, Sarajevo: Edicija Gender Sarajevskog otvorenog centra.
2. BH Novinari. (2021). *Žene u političkom životu BiH: Kvote se poštuju samo na papiru*
3. Centar za ženske studije. (2017). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, Zagreb.
4. Encyclopedia-titanica. *Značenje patrijarhata (što je, pojam i definicija) – izrazi 2022.*
5. EU. (2014). *Da li su žene u BiH zaštićene od diskriminacije (EU).*
6. Gender Centar FBiH. *Učešće žena u političkom i javnom životu*, dostupno na:
7. Gender Centar FBiH. *Zastupljenost žena u policijskim snagama*, dostupno na:
8. Gender Centar Republike Srpske.
9. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice – Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine. (2013). *Akcionni plan za implementaciju UNSCR 1325 „žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period 2014 – 2017. godine*, Sarajevo.
10. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine. (2018). *Akcionni plan za primjenu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2022. godine*, Sarajevo.
11. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine. (2010). *Akcijski plan za provedbu Rezolucije 1325 Bosna i Hercegovina 2010.-2013*, Sarajevo.
12. Nancy. (2017). *What is a feminist perspective ? – An Overview*
13. OSCE (2014). *Integriranje rodne perspektive u unutarnji nadzor nad oružanim snagama (OSCE)*, Priručnik za rod i RSS.
14. OSCE. (2020). *Implementing Women, Peace and Security Agenda in the OSCE Region*, Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE).
15. Parisi, Laura. (2017). *Feminist Perspectives on Human Rights*

16. Sohn, Anne-Marie. (1993). *Between the Wars in France and England*, trans. Arthur Goldhammer, u *A History of Women in the West V*, str. 116.
17. UN Security Council (2008). Resolution 1820 on sexual violence as a weapon of war (S/RES/1820), (UN).
18. UN Security Council (2009). Resolution 1889 (UN).
19. UN Security Council (2009). Resolution on acts of sexual violence against civilians in armed conflicts (Resolution 1888) (UN).
20. UN Security Council (2010). Resolution 1960 (UN).
21. UN Security Council (2013). Resolution 2106 (UN).
22. UN Security Council (2013). Resolution 2122 (UN).
23. UN Security Council (2015). Resolution 2242 (UN).
24. UN Security Council (2019). Resolution 2467 (UN).
25. UN Security Council (2019). Resolution 2493 (UN).
26. UN. (2000). Landmark resolution on Women, Peace and Security (UN).
27. UN. (2020). Department of Peace Operations - Gender Equality and Women, Peace and Security. Resource Package (UN).
28. UNDP (2019). *The Women, Peace and Security Agenda. A Global Handbook*. United Nations Development Programme. Norway (UNDP).
29. UNDP. (2021). *Baseline study on barriers to political participation of women in BiH* (UNDP).
30. Vlada Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine.
31. Women Academy For Women. (2020). 1325 „žene mir i sigurnosti“, Austrijska Ambasada Sarajevo.
32. Women Organizing for Change in Bosnia and Herzegovina of the Women's International League for Peace and Freedom. (2017). *Feministički osvrt na postkonfliktno restrukturiranje i oporavak – slučaj Bosne i Hercegovine*.
33. Zakon o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine.

Članci/Naučni radovi:

1. Cerjan, Gordana. (1985). *Feministički pokret- organizacija, oblici i sadržaj borbe*, No 3-4: 167-182, Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb. Vol. 15.
2. Cheung, Warren., Duane Cady (1994). *Feminism and Peace: Seeing Connection*, Cambridge University Press, Hypatia. Vol. 9.

3. Delač, Sanja. (2018). Stavovi prema određenim karakteristikama žena u policiji, Zagreb: Izvorni znanstveni članak. Vol. 28
4. Dicke, Anna., Safavian, Nayssan., Eccles, Jacquelynne. (2019). Traditional Gender Role Beliefs and Career Attainment in STEM: A Gendered Story?. *Frontiers in Psychology*. Vol.
5. Milinković, Sanda. (2016). Snažne aktivistice u borbi za jednakost.
6. Takala, Annika. (1991). Review: Feminist Perspectives on Peace Education, Reviewed Book: *Educating for Peace, Feminist Perspectives* by Birgit Brock-Utne, Sage Publications, Inc. Vol. 28

SKRAĆENICE

BIH - Bosna i Hercegovina

FBIH - Federacija Bosne i Hercegovine

RS - Republika Srpska

SAD - Sjedinjene Američke Države

WPS – Program žene, mir i sigurnost

UN - Ujedinjene nacije

UNDP – Program Ujedinjenih naroda za razvoj

UNIFEM WOMEN - Fond Ujedinjenih naroda za razvoj za žene

EUPM – Policijska misija Europske unije

NATO - Sjevernoatlantski savez

EU – Europska unija

UNSCR 1325 – Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325

MUP RS – Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske

ARS BIH – Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine

MLJPI – Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice

AP – Akcioni plan

OS – Oružane snage

OSCE - Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju

DCAF – Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga

CIK – Centralna izborna komisija

EUFOR – Snage Europske unije

PSOTC – Centar za obuku za operacije potpore miru

SIPA – Državna agencija za istrage i zaštitu

GP – Granična policija

FUP – Federalna uprava policije

CEDAW - Odbor za uklanjanje diskriminacije žena

NVO – Nevladine organizacije

BHMAC – Centar za uklanjanje mina

UNISDR - Ured Ujedinjenih naroda za smanjenje rizika od katastrofa

M&E – Monitoring i evaluacija

DKPT – Direkcija za koordinaciju policijskih tijela

ESZR – Eksplozivna sredstva zaostala iz rata

IOM – Međunarodna organizacija za migracije

BD – Brčko Distrikt

POPIS TABELA I GRAFIKONA

Popis tabela

1. Tabela 1. Učešće žena u državnom i entitetskim parlamentima/skupštini
2. Tabela 2. Učešće žena u kantonalnim skupštinama
3. Tabela 3. Zastupljenost žena u sudovima u tužilaštvima BiH
4. Tabela 4. Zastupljenost žena u sektoru odbrane
5. Tabela 5. Učešće policijskih službenica iz Bosne i Hercegovine u mirovne misije 2010-2013

Popis grafikona

1. Grafikon 1. Zastupljenost žena po činovima u agencijama za provođenje zakona na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou

Univerzitet u Sarajevu

Naziv fakulteta	Fakultet političkih nauka
Naziv odsjeka i/ili katedre:	Sigurnosne i mirovne studije
Predmet:	Izazovi provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost u Bosni i Hercegovini za period 2000-2022. godine

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime	Selmin Ahmetspahić
Naslov rada:	Izazovi provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 „žene, mir i sigurnost u Bosni i Hercegovini za period 2000-2022. godine
Vrsta rada:	Završni magistarski rad
Broj stranica:	97 (devedesetsedam)

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum _____

Potpis _____

BIOGRAFIJA

Ime i prezime: Ahmetpahić Selmin
E-mail: selmin.ahmetpahic98outlook.com
Datum i mjesto rođenja: 23. 05. 1998. Sarajevo
Državljanstvo: Bosna i Hercegovina

PROFIL:

Zovem se Selmin Ahmetpahić. Rođen sam 23.05.1998. godine u Sarajevu. Osnovno obrazovanje završio sam u gradu Olovo sa vrlo dobrim uspjehom i primjerenim vladanjem. Nakon osnovnog obrazovanja, upisujem srednju „Ekonomsku tehničku“ školu u gradu Olovo, gdje četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje završavam 2017. godine sa odličnim uspjehom i primjerenim vladanjem. Nakon završenog srednjeg obrazovanja, odlučujem se da nastavim svoje školovanje na „Fakultetu političkih nauka“, smjer „Sigurnosnih i mirovnih studija, na kojem završavam prvi ciklus studija 2020. godine i stičem stručno zvanje „Bachelor sigurnosnih i mirovnih studija“. Neposredno poslije završenog prvog ciklusa studija upisujem se na master studij na Fakultetu političkih nauka. Od 2016. godine aktivni sam član „Fondacije Hastor“, čiji sam mentor 5. godina, gdje izvršavam volonterske aktivnosti u pogledu mjesečnih sastanaka sa srednjoškolcima, održavajući predavanja o različitim društvenim temama.

POTPIS: _____